

VZGOJA

Revija za učitelje, vzgojitelje in starše | marec 14 | 4,70 EUR

61

Vzgoja v javni osnovni šoli
Svetovni etos v šoli: Delavnica o pravičnosti
Inkluzija kot priložnost
V žarišču: Novodobno suženjstvo

SIESC 2014

Vabljeni na 59. mednarodni kongres z naslovom **Umetnost, duhovnost in vzgoja**, ki bo v Kranju **od 23. do 28. 7. 2014**. Osredotočili se bomo na teme estetske vzgoje, ki preko odkrivanja lepote človeka odpira k presežnemu.

Glavne teme prvih treh dni bodo: glasba (ga. Helena Fojkar Zupančič), likovna umetnost (p. dr. Marko I. Rupnik) in literatura (dr. Andrej Capuder). Četrty dan bo na sporedu poročanje vodij skupin in pogovor o življenju SIESC, peti dan, 28. 7., pa fakultativni izlet (Notranjski Kras in Škocjanske jame).

Zagotavljamo tudi obilo umetniških užitkov ob poslušanju koralnega petja, ogledu mozaikov in obisku arhitekturnih znamenitosti v Kranju in v Ljubljani.

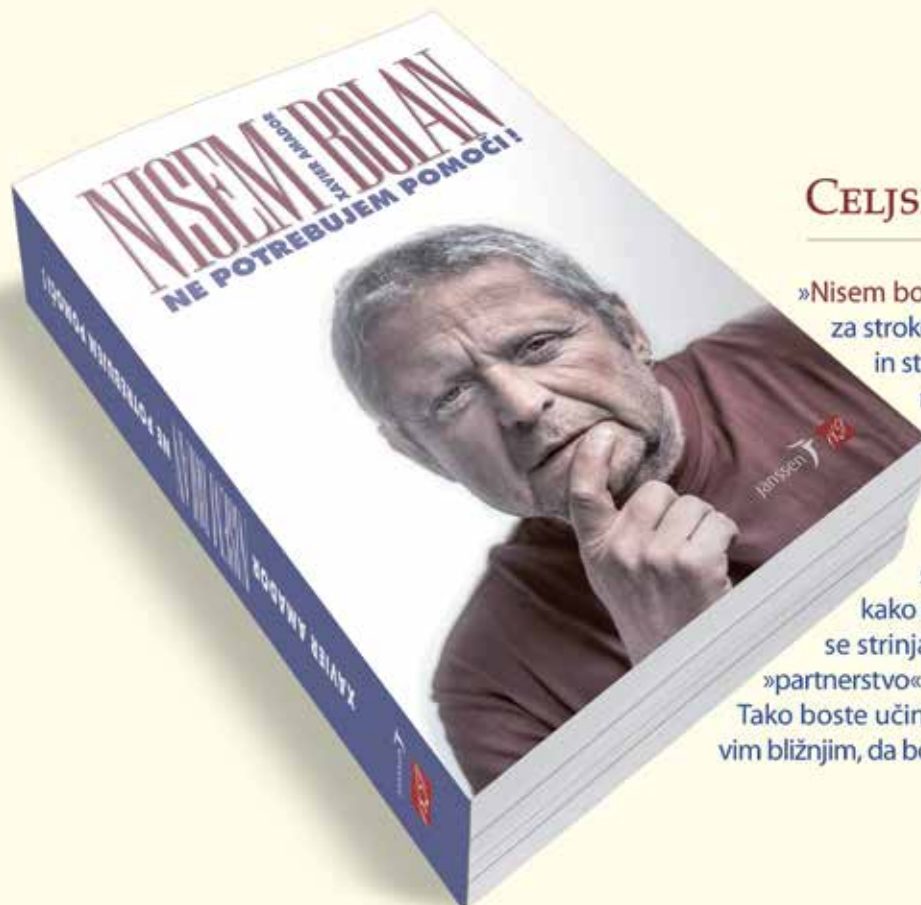
Vabljeni vsi, ki vas vsebina zanima. Možno se je udeležiti tudi posameznih dogodkov.

Informacije: dkps@rkc.si, www.dkps.si/drustvo/siesc.

Ostati v Kristusu!

9. radijski misijon

Od 6. do 12. aprila 2014
Misijonski nagovor ob 11:00 in 17:00
Misijon vodi p. Marko I. Rupnik
radio.ognjisce.si

1851

CELJSKA MOHORJEVA DRUŽBA

Prva slovenska založba

»Nisem bolan, ne potrebujem pomoči!« ni le priročnik za strokovne delavce na področju duševnega zdravja in strokovne službe pravosodnega sistema. Knjiga naj postane obvezno čtivo za družinske člane oseb z duševno boleznijo, pa tudi vse tiste, ki prihajajo z njimi v stik doma, v soseščini, v službi ali drugje. Preberite ta priročnik in se naučite tudi na Slovenskem tako, kot so se doslej že učili sto tisoči po vsem svetu, kako »zrcalno poslušati«, kako sočustvovati, v čem se strinjati, da se vzpostavi tovarštvo, ali, če hočete, »partnerstvo« za zdravljenje in življenje z duševno boleznijo. Tako boste učinkovito pomagali svojemu bolniku in njegovim bližnjim, da bo končno le sprejel zdravljenje, ki ga potrebuje. S tem boste razbremenili tudi sebe.

Vabimo vas v naši knjigarni: Celje, Prešernova 23, tel.: 03/490-14-20(21), Ljubljana, Nazorjeva 1, tel.: 01/244-36-50 www.mohorjeva.org

Ustanovitelj in izdajatelj
Društvo katoliških pedagogov
Slovenije in Družba Jezusova

Svet revije

mag. Milan Bizant
mag. Zorica Blagotinšek
dr. Helena Jeriček Klanšček
mag. Albert Bačar
dr. Viljem Lovše
Marjan Peneš
dr. Bogdan Polajner
dr. Peter Svetina
dr. Peter Vencelj
Marija Zabajek

Odgovorni urednik
mag. Silvo Šinkovec

Uredniški odbor

Erika Ašič
dr. Dejan Hozjan
dr. Petra Javrh
dr. Jana Kalin
Vanja Kiswarday
dr. Franci M. Kolenec
dr. Andrej Perko
mag. Magda Burger

Naslov uredništva

Vzgoja
Ulica Janeza Pavla II. 13
1000 Ljubljana
01/43 83 983
revija.vzgoja@gmail.com
silvo.sinkovec@rkc.si
<http://www.revija-vzgoja.si>

ID za DDV
SI64231160

Transakcijski račun
24200-9003894173
odprt pri Raiffeisen bank

Prelom

Ikona Rozman d.o.o.

Tisk

Grafis trade d.o.o.

Lektoriranje

Berta Golob
Barbara Rodošek

Revija VZGOJA izhaja
štirikrat letno. Cena izvoda
v letu 2014 je 4,70 EUR.
Naročnina za naročnike
v Sloveniji je 18,80 EUR
(tujina 33 EUR).

DDV in poština sta všteta
v ceno. Odpoved naročnine
sprejemamo samo pisno za
naslednje obračunsko obdobje.
Navodila za pisanje prispevkov
lahko dobite na uredništvu ali
na spletni strani. Nenaročenih
prispevkov ne honoriramo.
Natisnjenih 1700 izvodov.

ISSN: 1580-0482

Revijo sofinancira
Ministrstvo RS za kulturo.

Človekovo dostojanstvo

✍ Silvo Šinkovec

Trgovina z ljudmi je sodobna oblika suženjstva. Ko beremo podatke in vidimo razsežnost tega pojava, se zgrozimo. Živimo v času suženjstva, ko kupujemo in prodajamo ljudi. Nekateri sužnji starega veka so imeli več pravic in boljše pogoje bivanja kot marsikateri sodobni sužnji. Otroci, ženske in moški so uporabljeni za delo, za beračenje, za spolne usluge.

Odločili smo se, da v naši reviji pišemo tudi o tem kričečem problemu. Hitro smo našli avtorje člankov; lahko bi jih še več, toda obseg revije je omejen. Ujeli smo nekaj vidikov problema: nekaj statistike in oblik trgovine z belim blagom, etični, pravni in politični okvir, psihološke posledice zlorabe, vzroki pojava in oblike pomoči zlorabljenim.

Ko govorimo o trgovini z ljudmi, radi poudarimo, da je zakonodaja v deželah, kjer taka trgovina cveti, ohlapna, da je odraz politične volje, ki namerno dovoljuje to trgovino, ker polni turistično blagajno. Gre za ogromne vsote denarja. Revni bi radi preživeli, zato so za umazane stvari pripravljene prodajati celo svoje otroke.

Toda uporabniki teh uslug so ljudje iz civiliziranih držav, v katerih se zdi, da so pravni okvirji na primerni ravni, kjer ni revščine in ne potrebe za takšne usluge. To so ljudje razvitega sveta. Vedno znova me spreleti srh, ko pomislim na množice Evropejcev, ki vsak dan, vsak vikend, vsako pole-tje iščejo tovrstne usluge, naslednji dan pa brez sramu in občutka krivde delajo naprej v pisarnah, naših trgovinah, učilnicah, zdravstvenih domovih, socialnih ustanovah, v policiji, na sodiščih, cerkvah, v politiki. To je strašna revščina duha.

Pred leti sem gledal spot za predstavo Ljudožerec. Pevce je na sredino odra privlekel kotel z vrelo vodo, s kuhalnico mešal po kotlu, jo oblizoval, med petjem je bil vedno bolj krvav po vsem telesu. Ljudožerec.

Grozno. Potem je kamera pokazala ljudi, nepregledno množico v transu, ki je uživala v predstavi. To ni bilo nekaj zanesenjakov, perverznejšev ali sociopatov, ki so uživali v ideji ljudožerstva. To je bila nepregledna množica civiliziranih ljudi, ki so se naslajali ob pogledu na ljudožerca, kar je še bolj grozno. Taki pojavi me zelo skrbijo, saj so odraz nezdrave družbe.

Mnoge dejavnosti, povezane z odpravo trgovine z ljudmi, so neučinkovite. Zdi se mi, da se ne politiki, ne policija, ne sodniki, ne vzgojitelji (pedagogi vseh vrst), ne cerkveni ljudje in socialni delavci še nismo zares opredelili do tega vprašanja. Širina in globina pojava nas še nista pretresli, imamo zgolj površno odklonilno stališče do trgovine z ljudmi. Potrebne je več pogovora o teh problemih, da bi ustvarjali kulturo, ki bi bila jasna in odločna v odnosu do trgovine z ljudmi.

Človek je vedno človek, nikoli tržno blago. Vsak človek je vreden ljubezni in spoštovanja, ker je človek. Nihče nima pravice manipulirati z njim, ga uporabljati ali zlorabljati. Temelj deklaracije o človekovih pravicah je človeško dostojanstvo. Človekove pravice imajo smisel, če se zavedamo in čutimo, da so ljudje enakovredni, da ima vsak človek svoje dostojanstvo. Jean Vanier celo pravi, da je vsak človek sveta zgodba.

Osnovne šole so na prvo mesto vzgojnih načrtov postavile vrednoto *spoštovanje*. Kjer bo ta vrednota res na prvem mestu, kjer bo to bistveni vzgib notranje motivacije večine članov skupnosti, potem je upanje, da se bo tudi na področju trgovine z ljudmi kaj premaknilo. Če nam ni vseeno, kaj se dogaja z našimi učenci, kolegi, s starši učencev in z otroki po svetu, bomo nekaj storili. Papežu Frančišku ni vseeno, zato je 8. novembra molil za otroke, ki od staršev prejemajo 'umazan kruh'. ■

3

Roman Globokar:
Človeškega življenja se nikoli ne sme popredmetiti

... *Sodobna globalna problematika trgovanja z ljudmi se dotika temeljnega etičnega načela spoštovanja dostojanstva vsake človeške osebe. Pri trgovanju se namreč človeka uporablja kot sredstvo, kar pa nasprotuje načelu, da človek nikoli ne sme postati sredstvo za doseg katerega koli cilja. ...*

12

Silke-Andrea Mallmann:
Psihološki učinki spolnega izkoriščanja žensk

... *Ženske, ki so jih z namenom spolnega izkoriščanja pripeljali iz vzhodne Evrope ali Afrike v Avstrijo, so bile pogosto izpostavljene dolgotrajnim ponavljajočim se zlorabam. Veliko jih je izkusilo groznje, izdajo in neposredno ogroženost lastnega življenja ali življenja svojih družin, posebno otrok. ...*

29

Lidija Golc:
Z nočne omarice v razred

... *Vsak začetek šolskega leta, ko učitelj načrtuje svoje delo, je prisiljen 'izpuščati' ljube avtorje, ne le zaradi katalogov in drugih dogovorov, ampak zaradi časovnih omejitev. Gotovo v razredu lepše odzvanja snov, ki jo ima tudi predavatelj rad. ...*

36

Iz življenja v šoli:
Samopodoba razreda

... *Na naši šoli že vsa leta zapored izstopa sedanji sedmi razred. Vsi učitelji pravijo, da je najbujši, da je v njem najtežje delati, razredničarke (in predmetne učiteljice in učitelji) so vesele, ko lahko razred prepustijo naslednji. ...*

43

Irena Valdes:
Likovni razvoj šolarja

... *Še vedno pa v razvoju risbe lahko prepoznamo smernice, ki nam govorijo o čustvenem in mentalnem razvoju otrok. V tem obdobju je risba čudovito orodje, saj je na dobri izrazni stopnji, poleg tega pa je še vedno glavni medij, preko katerega otrok pripoveduje o sebi. ...*

Uvodnik

1 Silvo Šinkovec: **Človekovo dostojanstvo**

V žarišču: Novodobno suženjstvo

- 3 Roman Globokar: **Človeškega življenja se nikoli ne sme popredmetiti**
- 5 Sandi Čurin: **Trgovina z ljudmi kot novodobno suženjstvo**
- 8 Sandi Čurin: **Trgovina z ljudmi – večplasten problem**
- 10 Bojan Dobovšek, Damijan Roškarič: **Problematika preiskovanja trgovine z ljudmi v Sloveniji**
- 12 Silke-Andrea Mallmann: **Psihološki učinki spolnega izkoriščanja žensk**
- 15 Ivana Kozina: **Trgovanje z otroki**
- 17 Janez Mekinc, Katarina Mušič: **Spolno izkoriščanje otrok v turizmu**
- 19 Nina Stenko Primožič: **Bodi pozoren. Bodi previden.**

Naš pogovor

21 Silvo Šinkovec: Janez Potočnik: **Za pristop, ki vidi dlje od dolžine volilnega cikla**

Duhovna izkušnja

- 23 Papež Frančišek: **Molimo za otroke, ki od staršev prejemajo umazan kruh**
- 24 Vladimir Kos: **Čisto mamin poljub**

Svetovni etos v šoli

25 Špela Čekada Zorn, Andreja Dobnikar: **Delavnica o pravičnosti**

Biti vzgojitelj

29 Lidija Golc: **Z nočne omarice v razred**

Razredništvo in vzgojni načrt

- 32 Bogomir Novak: **Vzgoja v javni osnovni šoli**
- 36 **Iz življenja v šoli: Samopodoba razreda**

Starši

- 37 Jason Evert: **Resnica in svoboda**
- 38 Marta Premrl: **Mihaela**

Vzgojna področja

- 40 Milček Komelj: **Dežela večnega poletja in srečnih sanj**
- 42 Jože Trontelj: **Ob odprtju razstave Marlenke Stupica**
- 43 Irena Valdes: **Likovni razvoj šolarja**
- 45 Vanja Kiswarday: **Inkluzija kot priložnost**

Prostovoljno delo

47 Marija Cehner: **Duhovna dimenzija odnosov v procesu umiranja**

Izkušnje

48 Nuša Turk: **Gozdna pedagogika**

Prebrali smo

51 **Iz življenja DKPS**

52 **Napovedni koledar**

53 **Summary**

53 **Avtorji**

Človeškega življenja se nikoli ne sme popredmetiti

✍ Roman Globokar

Sodobna globalna problematika trgovanja z ljudmi se dotika temeljnega etičnega načela spoštovanja dostojanstva vsake človeške osebe. Pri trgovanju se namreč človeka uporablja kot sredstvo, kar pa nasprotuje načelu, da človek nikoli ne sme postati sredstvo za doseg katerega koli cilja.

Neodtujljivo dostojanstvo vsakega človeka

Eden od največjih teoretikov etične misli Immanuel Kant je v eni od formulacij kategoričnega imperativa zapisal: »Deluj tako, da boš človeštvo tako v tvoji osebi kakor v osebi vsakogar drugega vselej uporabil hkrati kot smoter, nikoli zgolj kot sredstvo.« (2005: 45) Kant izhaja iz predpostavke, da je človek kot umna narava smoter na sebi, zato ne more biti podrejen nobenemu drugemu smotru. Vsak človek je zaznamovan z neodtujljivim dostojanstvom in ima pravico do brezpogojnega spoštovanja ne glede na svoje življenjske kvalitete, torej ne glede na to, ali je zdrav ali bolan, reven ali bogat, star ali mlad. Zato noben človek nikoli ne sme postati sredstvo, ki bi ga lahko uporabili za doseg kakršnega koli cilja. Za razliko od stvari, ki imajo po Kantovem prepričanju relativno vrednost, saj jim pomen dajemo ljudje, so osebe že po naravi smotri na sebi, ki omejujejo vsako samovoljo in jih je treba spoštovati. »To torej niso le subjektivni smotri,

katerih eksistenca ima, kot učinek naših dejanj, vrednost za nas, ampak objektivni smotri, se pravi reči, katerih bivanje je smoter na sebi, in sicer tak smoter, ki ga ne moremo nadomestiti z nobenim drugim smotrom, ki naj bi mu bile te reči na razpolago zgolj kot sredstvo.« (n. d.: 44)

Na podlagi tega temeljnega načela, da je vsako človeško življenje smoter na sebi, Kant pride do prvega sklepa, da odločitev za samomor nasprotuje temu temeljnemu etičnemu načelu, saj človek v primeru samomora sebe uporablja kot sredstvo. »Torej ne morem razpolagati s človekom v svoji osebi, ne morem ga pohabiti, skvariti ali ubiti.« (n. d.: 45) Gre za izhodišče etične zavesti, da mora imeti človek najprej temeljno spoštovanje do samega sebe, do lastne osebe. Tudi svojega življenja ne smem popredmetiti, ne smem ga ponižati na raven sredstva. Kant sicer dopušča posege v človekovo telo (npr. amputacijo), kadar je tak poseg nujen za rešitev življenja (načelo celovitosti).

Stiske ljudi

Najprej pod drobnogled vzemimo posameznikovo odločitev, da bo svoje življenje dal na razpolago 'trgovcu', ki mu obljublja boljše prihodnost. Vživimo se v težke razmere v deželah tretjega sveta, kjer so mnogi v življenjski nevarnosti, kjer ne vidijo nobene perspektive. Kaj narediti v takšnih okoliščinah? Je kakor koli etično dopustno, da se nekdo poda v trgovino in tako poskuša rešiti svoje življenje? Na prvi pogled je seveda vsaka trgovina z ljudmi etično nesprejemljiva in tudi vsaka odločitev za sodelovanje v

njej nasprotuje dostojanstvu človeške osebe. Vendar se postavlja vprašanje, ali bi lahko v konkretnih primerih, ko je neposredno ogroženo življenje, po analogiji z načelom celovitosti imeli tak poseg za etično sprejemljiv. Ali bi lahko upravičili odločitev za udeležbo v trgovini z ljudmi v primeru, ko je življenje nekega človeka v domačem okolju ogroženo in mu ta odločitev daje upanje za nov začetek? Seveda je glavna težava v tem, da je samo tihotapljenje ljudi vedno povezano s kriminalom, nasiljem in prostitucijo, ki pa neposredno jemljejo dostojanstvo človeški osebi in so etično nedopustni. Če bi v primeru vstopa neke osebe, ki je življenjsko ogrožena, še lahko razmišljali o upravičenih razlogih za tak korak, pa je treba z etičnega stališča vsekakor zavreči vsako organiziranje trgovanja z ljudmi in njihovo zlorabljanje.

« Noben človek nikoli ne sme postati sredstvo, ki bi ga lahko uporabili za doseg kakršnega koli cilja. »

Če se spet naslonimo na Kanta: ta nemški filozof iz 18. stoletja ugotavlja, da nihče od nas ne bi želel biti uporabljen kot sredstvo za doseg cilja nekoga drugega, zato tudi ne sme nikoli nobenega človeka uporabiti zgolj kot sredstvo. Vedno je treba spoštovati svobodo in lastnino drugih ljudi, saj tudi sami pričakujemo, da bodo drugi spoštovali našo svobodo in lastnino. Kant svoj etični imperativ nadgradi z zahtevo, da je treba človeštvo kot smoter na sebi ne samo ohranjati, ampak tudi izgrajevati, da bo čim bolj

popolno. Naravni smoter vseh ljudi je po njegovem mnenju njihova sreča. »Človeštvo bi sicer lahko obstajalo, če ne bi nihče ničesar prispeval k srečnosti drugih, ne da bi ji pri tem naklepno česa odtegoval. A pri tem gre vendarle za negativno, ne pa za pozitivno ujemanje s *človeštvom kot smotrom na sebi*, če si ne bi vsak prizadeval tudi, da podpira, kolikor je to v njegovi moči, smotre drugih.« (n. d.: 46) Vendar pa morajo biti ti smotri *objektivno* dobri, kar pomeni, da so taki, da bi se z njimi lahko strinjal vsak človek, če bi se znašel v istem položaju.

Dejavnost, vredna najgloblje obsodbe

Če vzamemo pod drobnogled trgovino z ljudmi z vidika organizatorjev le-te, potem je ta dejavnost vredna najgloblje etične obsodbe. Gre za novodobno obliko suženjstva, ki ponižuje človeka na raven predmeta, s katerim lahko lastnik razpolaga v skladu s svojimi potrebami in koristmi. Sama dejavnost je v temeljnem nasprotju z etičnim načelom spoštovanja človeške osebe, uničuje kakovost življenja in tepta človekove temeljne pravice. Trgovina z ljudmi predstavlja *strukturno* zlo sodobne družbe, ki razjeda celoten globalni svet. Gre za zlo, ki ga povzročajo dobro organizirane mreže kriminalnih trgovcev z ljudmi, ki pa se povezujejo s policijo, lokalno politiko, globalno politiko ... Rezultati same trgovine z ljudmi kažejo določeno ekonomsko prednost za celotno globalno gospodarstvo in posledično za vse potrošnike (npr. zloraba delavcev v tretjem svetu, delo otrok ...). Na posreden način smo vsi vključeni v ta globalni etični problem, saj so sodobni družbeni in gospodarski procesi med seboj zelo močno prepleteni. Za reševanje takega položaja je treba vzpostaviti bolj pravičen globalni družbeni red. Trgovina z ljudmi cveti prav zaradi krivičnih družbenih razmer. Zato bi si morali prizadevati za pravično porazdelitev dobrin na svetovni ravni in za odpravo krivičnih družbenih sistemov v vseh državah. Prav tako bi morale razvite države na novo premisliti o svoji migracijski politiki in omogoči-

ti ljudem, da si po legalni poti lahko ustvarijo pogoje za življenje v razvitih državah. S takim ukrepom bi onemogočile nadaljnjo kriminalno delovanje trgovanja z ljudmi.

Poraz svetovne skupnosti

Naj ob koncu navedem še nekaj misli papeža Frančiška, ki si vse od začet-

Foto: Marko Hrovat

ka svojega pontifikata močno prizadeva za spodbujanje globalne pravičnosti in solidarnosti. V svojih govorih izpostavlja, da sodobna ekonomska kriza izvira iz nepravilne porazdelitve dobrin. V trgovini z ljudmi papež vidi novo obliko suženjstva, sramoto in zločin proti človeštvu, zato poziva vse državnike, naj združijo svoje moči, da se zaustavi ta 'družbena kuga'. Močno poudarja, da bi morale države spremeniti migracijsko politiko in s tem omejiti zlorabe, ki se dogajajo pri trgovanju z ljudmi. Poleg hudega kršenja individualnih človekovih pravic je trgovina z ljudmi za papeža tudi 'poraz svetovne skupnosti'. Decembra 2013 je takole spregovoril nekaterim veleposlanikom pri Svetem sedežu: »Trgovina z ljudmi je zločin proti človeštvu. Združiti moramo moči, da bi osvobodili žrtve in ustavili ta zločin, ki je vse bolj agresiven in poleg posameznih oseb ogroža temeljne vrednote družbe in tudi med-

narodno varnost ter pravičnost, poleg tega pa še ekonomijo, družinsko tkivo in samo družbeno življenje.« Papež je povabil, da si verni in neverni prizadevamo za odpravo tega družbenega zla. Kristjani v obličju vsake osebe prepoznamo Jezusa Kristusa, ki se je poistovetil z najbolj ubogimi. Neverni pa lahko v imenu skupne človeškosti sočustvujejo s trpljenjem teh ljudi in

si prizadevajo za njihovo osvoboditev. Papež prepoveduje, da bi človeško bitje kadar koli obravnavali kot predmet, ki je namenjen prodaji ali zadovoljitvi nemoralnih želja. »Človeška oseba se ne bi smela nikoli prodati ali kupiti kot blago. Kdor jo uporabi in jo zlorabi, četudi posredno, je sokrivec pri tej zlorabi.«

Edini izhod iz trenutne krize je razvoj etične zavesti pri vseh ljudeh, ki vključuje brezpogojno spoštovanje vsake človeške osebe in solidarnost z najbolj ubogimi na našem planetu. Odgovornost za to nalogo je na vsakem izmed nas. ■

Literatura

Kant, Immanuel (2005): *Utemeljitev metafizike nravi*. Ljubljana: Založba ZRC.

Papež Frančišek (2013): *Discorso ad un gruppo di nuovi ambasciatori in occasione della presentazione delle lettere credenziali*. 12. december. Dostopno na: www.vatican.va.

Trgovina z ljudmi kot novodobno suženjstvo

✉ Sandi Čurin

Trgovina z ljudmi je pojav novodobnega suženjstva, katerega širša definicija zajema različne namene tovrstnega trgovanja, po drugi strani pa osvetljuje večplastni vidik problematike kot take.

Različne oblike in nameni trgovine z ljudmi Spolno izkoriščanje

Ta oblika trgovine z ljudmi je še vedno najbolj prepoznavna, predvsem v Evropi. Razvejanost trgovine z ljudmi za namen spolne zlorabe se kaže od raznovrstnosti in specializacije ponudbe do rastočega dobička. Zaznani so primeri dobro organiziranih kriminalnih združb, pa tudi zgolj posameznikov ali priložnostnih skupin, ki se ukvarjajo z zlorabo oziroma izkoriščanjem prostitucije. Zanimivost, na katero opozarjajo študije, je različna narodnost žrtev, kar pomeni nove in nove države izvora. Prav tako pa je v evropskem prostoru prepoznani način tako imenovane notranje trgovine z ljudmi za ta namen, ki najpogosteje prizadene otroke. Žal uradne statistike držav tega ne kažejo. Tovrstna trgovina z ljudmi še vedno najbolj prizadene ženske in mladostnice (ICMPD, 2010: 127).

Način dela kriminalnih združb se sčasoma tudi na tem področju spreminja. Ob prevladujočem fizičnem nasilju se vse bolj pojavljajo tako imenovani mehki načini prisile, pogajanj, psihični pritiski ipd. Zavedati se je treba, da se žrtve vedno znajdejo v izkoriščevalskem položaju ne glede na to, ali so prvotno na ponudbo pristale, in ne glede na to, kako se je to zgodilo.

Velik dejavnik trgovanja zaradi spolnega izkoriščanja je povpraševanje po tovrstnih storitvah. Raziskave o medsebojni odvisnosti med prostitucijo, njeno legalizacijo na Nizozemskem na eni strani oziroma kriminalizacijo uporabnikov storitev v skandinavskih državah na drugi strani še niso enotne glede tega, kako to vpliva na sam pojav trgovine z ljudmi za ta namen. Ne glede na to ostaja delovanje, povezano z bojem proti trgovini z ljudmi, prednostna naloga, še več, osredotočiti se mora na zmanjševanje povpraševanja (Di Nicola idr., 2009).

Pri ozaveščanju ciljnih skupin ljudi kot mogočih žrtev, to je predvsem mladostnikov in tujcev, je pomembno delo civilnih organizacij (Medresorska delovna skupina za boj proti trgovini z ljudmi, 2010). Kljub temu še vedno niso standardizirani postopki prepoznavanja žrtev v odnosu do mogočih, domnevnih oziroma prepoznanih žrtev trgovine z ljudmi.

Civilne organizacije prav tako najpogosteje zagotavljajo različne oblike pomoči žrtvam trgovanja na podlagi projektov, ki jih večinoma financirajo države ali pa mednarodne organizacije.

Prisilno beračenje in druga manjša kazniva dejanja

Na tem področju ni sistematičnih in primerljivih podatkov. Ti se v glavnem nanašajo na prisilno beračenje otrok, čeprav je znano, da so v to obliko izkoriščanja prisiljeni tudi odrasli, predvsem invalidi. V Evropi so žrtve prisilnega beračenja pretežno romski otroci pod nadzorom staršev, sorodnikov ali skrbnikov. Znani pa so tudi primeri ugrabitev in bolj organiziranih oblik trgovanja z otroki za ta namen. Kot nedavno uspešno končan primer naj navedemo operacijo *Golf*, ki

jo je izvedla *Skupna preiskovalna skupina (JIT) med Anglijo in Romunijo* (<http://www.bbc.co.uk>).

Seveda je treba tudi v teh primerih razlikovati med beračenjem otrok, ko otroci beračijo pod prisilo – kar je zaključni proces njihovega izkoriščanja – oziroma ko beračijo v okviru družine zaradi socialne in gmotne ogroženosti in je to le njihov prispevek k 'izboljšanju razmer'. V slednjem primeru gre predvsem za kršenje otrokovih pravic.

Prisilno razpečevanje mamil, žeparstvo, drobne tatvine ipd. so nove pojavnosti oblike ali nameni trgovine z ljudmi, katere žrtve so pretežno otroci. O teh pojavih je premalo podatkov, da bi lahko postavili neko oprijemljivo tezo. Se pa ti nameni velikokrat prepletajo s prisilno prostitucijo. Prepogosto so te žrtve obravnavane kot storilci teh tako imenovanih manjših kaznivih dejanj in ne kot žrtve trgovanja.

Presaditev človeških organov in trgovina s človeškimi organi, tkivom in celicami

Po *Konvenciji Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu ter Protokolu za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki* je trgovina z ljudmi za namen presaditve organov vključena v opredelitev tega pojava tako kot vse druge oblike ali nameni izkoriščanja. Zajema tri bistvene sestavine: aktivnost, način izvedbe in namen (Državni zbor RS, 2004).

Poleg tega je treba opozoriti še na en pojav – trgovino z organi, tkivom in celicami (OTC), ki praviloma ne vsebuje vseh treh sestavin, značilnih za trgovino z ljudmi. Mednarodna strokovna javnost se še ni poenotila glede same opredelitve in prepletenosti obeh pojavov, to je trgovine z ljudmi za na-

men presaditve organov in trgovine s človeškimi organi, tkivom in celicami. To se kaže v neenotnosti pri pripravi strategij in nasploh boja proti temu pojavu (OVSE, 2010).

Pri trgovini z OTC so predmet kaznivega dejanja organi, tkiva in celice, pri trgovini z ljudmi pa ljudje, ki jih izkoristijo za presaditve organov. Trgovina z OTC sama po sebi ne opredeljuje izkoriščanja kot takega, vendar pa ni podvržena standardiziranim medicinskim kontrolam in ogroža javno zdravstvo.

Kakor koli, oba pojava sta v domeni dobro organiziranih in strukturiranih združb, v katerih sodelujejo rekrutorji, potovalne agencije, zasebne klinike, zdravstveni delavci in drugi.

odstraniti ledvico na zasebni kliniki. Ugotovljeno je bilo tudi, da je bilo približno 20 oseb iz revnih slojev Moldavije, Kazahstana, Rusije in Turčije rekrutiranih in preslepljenih ter pripeljanih na Kosovo z lažno obljubo o izplačilu 14.500 evrov za ledvico. Prejemniki naj bi za ta organ plačali med 80.000 in 100.000 evrov. Obtožnica bremeni pet kosovskih državljanov, med njimi tudi nekdanjega zdravstvenega ministra in turškega zdravnika, in sicer zaradi kaznivega dejanja trgovine z ljudmi za namen presaditve organov (<http://www.bbc.co.uk>).

Trgovina z otroki

Ta zajema številne ranljive skupine otrok, kot so otroci migranti, otroci

brez spremstva, prosilci za azil, otroci begunci, zapuščeni otroci, otroci ulice, otroci staršev, ki so žrtve trgovanja. Vse naštete skupine so dokaj enostavne tarče brezobzirnih trgovcev in izkoriščevalcev. Ti otroci so žrtve vseh oblik izkoriščanja v trgovini z ljudmi. Zaradi svoje nezrelosti in mladosti so dokaj enostaven predmet manipulacij, zastraševanj, psihičnega in fizičnega nasilja.

Zaradi izpostavljenosti nadzoru pristojnih organov so otroci, ki so žrtve trgovanja predvsem za namen spolne zlorabe, pogosto premeščeni iz enega v drugo okolje. Sicer pa, kot je bilo že omenjeno, so otroci kot žrtve trgovanja najpogosteje uporabljeni tudi za manjša kazniva dejanja, kot so na primer prisilno beračenje, tatvine, razpečevanje mamil ipd. Raziskave

v Evropi kažejo, da bi morale številne države izpeljati reformo zaščite otrok in otrokovih pravic (UNICEF, 2009: 6).

Trgovina z ljudmi za namen delovnega izkoriščanja oziroma prisilnega dela

Vsakodnevno je na milijone ljudi zavedenih, ogroženih, izkoriščanih in prisiljenih v delo v različnih panogah, kot so gradbeništvo, tekstilna industrija, kmetijstvo, rudarstvo, živilska industrija, hišni servisi. Večji delež letih predstavljajo otroci. Po podatkih Mednarodne organizacije dela (ILO) je bilo v obdobju 2004–2008 kar 215 milijonov otrok ujetih v različne oblike prisilnega dela (ILO, 2010a). Ob tem je treba opozoriti, da ti primeri še ne izpolnjujejo vseh pogojev iz kazensko-pravne opredelitve trgovine z ljudmi oziroma trgovine z otroki.

Različnost in oblike izkoriščanja so v domišljiji ljudi lahko neskončne, opozorimo pa naj na trenutno najaktualnejše oblike izkoriščanja, kot so prisilno beračenje, manjša kazniva dejanja, tatvine ter razpečevanje ukradenega blaga in prepovedanih drog. Po podatkih Mednarodne organizacije dela je v svetu približno 2,45 milijona žrtv trgovine z ljudmi. V to ni vključena tako imenovana dolžniška odvisnost (angl. debt bondage) kot prefinjena oblika kombinacije groženj in gmo- tne odvisnosti posameznika kot žrtve (OVSE, 2010).

Če pogledamo še z vidika zaslužka, je ta približno 32 milijard dolarjev letno, kar pomeni, da je trgovina z ljudmi zelo donosen posel, temelječ na izkoriščanju milijonov ljudi, ki so pri tem praktično samo blago.

Izkoriščanje prisilnega dela se tako rekoč napaja iz vira ranljivih migrantov, pa tudi drugih posameznikov znotraj državnih meja. Pri tem pa je treba upoštevati, da niso vsi migranti tudi žrtve trgovanja. Izkoriščanje dela v trgovini z ljudmi temelji na pogosto navidezno ustvarjeni dolžniški odvisnosti, pa tudi nasilju.

Tudi v kar precejšnjem številu evropskih držav nekatere delovne panoge nimajo zagotovljenih minimalnih mednarodnih delovnih standardov. To se kaže v neenaki zaščiti delavcev, ko gre za obliko minimalne plače, dolžino delovnika, pripadajoči dopust, nadurno delo in socialno var-

Foto: Peter Prebil

Primer Kosovo: Preiskava se je začela na podlagi prepoznavne turškega državljanca, ki si je dal za znanega prejemnika

Foto: Peter Prebil

nost. Bolj kot je negotov položaj takega delavca, večja je njegova odvisnost od delodajalca in s tem izpostavljenost oziroma ranljivost.

Te različne, že strukturne funkcije izkoriščanja povečujejo ranljivost posameznikov:

- žrtvam trgovanja so pogosto zaseženi dokumenti, zaradi česar so prisiljene v daljši delovni čas, delno izplačilo plač, obremenitev z navideznimi stroški nastanitve ipd.;
- pogosto so ti ljudje socialno in fizično izolirani ter nezmožni komuniciranja zaradi neznanega jim okolja;
- izpostavljeni so pogostim poniževalnim dejanjem, spolni zlorabi, tudi posilstvom in psihičnemu nasilju, kar je vzrok za njihovo nerazumno prepričanje, da kljub neznosnim razmeram ne morejo zapustiti nastalega položaja niti si ga ne upajo.

Ena od oblik izkoriščanja prisilnega dela je t. i. služabništvo na domu (angl. domestic servitude). Za ta namen je kot ranljiva socialna skupina izkoriščan velik delež žensk, zaradi česar smo priča feminizaciji revščine in neuravnoteženi moči spolov (ILO, 2010b).

To je današnja realnost. Da bi to preprečili, je treba spremeniti gledanje na trgovino z ljudmi kot obrobni pojav, povezan zgolj s prostitucijo. Dejstvo je, da trgovina z ljudmi postaja skrb vzbujajoč pojav, neposredno povezan s svetovno gospodarsko krizo.

Medsebojna odvisnost v globaliziranem svetu boja za ustvarjanje vse večjega dobička in naraščajoča gospodarska konkurenčnost se posledično kaže v zniževanju proizvodnih stroškov. Po drugi strani pa se povečanje potrošnje in pestrost ponudbe kaže v naraščanju povpraševanja po ceneni delovni sili, kar nekatere gospodarske panoge vodi v nagnjenost k uporabi žrtev trgovanja za delovno izkoriščanje.

Nevarnost je, da v globalnem smislu trgovina z ljudmi lahko postane strukturni del nekaterih gospodarskih panog, kot so kmetijstvo, gradbeništvo, tekstilna in živilska industrija. To tako imenovano večplastno priložnost svetovne ekonomije lahko s pridom izkoriščajo kriminalne združbe, pri čemer uporabljajo socialno ranljive skupine delavcev, predvsem migrante.

Kakšne so torej poleg ustreznega pregona tovrstnih kaznivih dejanj še druge možnosti ukrepanja?

- Seveda se lahko največ naredi s preventivo. Na strani povpraševanja imajo v posameznih panogah veliko vlogo gospodarske družbe, ki se v sodelovanju s sindikati in nevladnimi organizacijami zavezujejo k spoštovanju načel neizkoriščanja delovne sile, predvsem tistih delavcev, za katere se lahko domneva, da so žrtve trgovanja z ljudmi. Takih zavez je v svetu kar nekaj (http://www.ungift.org/docs/ungift/Athens_principles.pdf).

- Pri pomoči žrtvam trgovine za namen izkoriščanja prisilnega dela bi se lahko zgledovali po že vzpostavljenem in uveljavljenem sistemu pomoči žrtvam trgovanja za namen spolne zlorabe. To je predvsem naloga nevladnih organizacij v sodelovanju s sindikalnimi združenji.
- Izboljšanje prepoznavanja in zaščite tovrstnih žrtev trgovine z ljudmi zahteva večje sodelovanje s civilnimi pobudami, proaktivno vlogo delovnih inšpekcij, sindikatov in migracijskih uradov.

V Sloveniji lahko govorimo predvsem o zlorabi in izkoriščanju pri zaposlovanju tuje delovne sile. Gre za prevare, goljufije in druge elemente, ki so podobni rekrutiranju in novačenju v trgovini z ljudmi. Prepoznava tako imenovanih nevidnih oblik delovnega izkoriščanja in prisilnega dela je dejanski izziv za vse, tako za strokovno kot splošno civilno javnost. ■

Literatura

Di Nicola, Andrea; Cauduro, Andrea; Lombardi, Marco; Ruspini, Paolo (2009): *Prostitution and Human Trafficking: Focus on Clients*. Springer.

Državni zbor RS (2004): *Zakon o ratifikaciji Protokola za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki, ki dopolnjuje Konvencijo Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu (MP-TLMOK)*. Ur. l. RS-MP, št. 15/2004.

ICMPD (2010): *Legislation and the Situation Concerning Trafficking in Human Beings for the Purpose of Sexual Exploitation in EU MS*. International Centre for Migration Policy Development, str. 127.

ILO (2010a): *Accelerating Action against Child Labour*. Global Report. Ženeva: International Labour Office.

ILO (2010b): *Report IV: Decent Work for Domestic Workers*. Ženeva: International Labour Office.

Medresorska delovna skupina za boj proti trgovini z ljudmi (2010): *Akcijski načrt Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi za obdobje 2010–2011*. Sklep Vlade RS, št. 23100-4/200, januar 2010.

OVSE (2010): *Annual Report of the Special Representative and Coordinator for Combating Trafficking in Human Beings*. Dunaj, OVSE.

Spletni vir, pridobljeno 12. 11. 2010: <http://www.bbc.co.uk>.

Spletni vir, pridobljeno november 2010: http://www.ungift.org/docs/ungift/Athens_principles.pdf.

UNICEF (2009): *Risk and realities of Child Trafficking and Exploitation in Central Asia*. Ženeva: Unicef, str. 6.

Trgovina z ljudmi – večplasten problem

✍ Sandi Čurin

Razumevanje pojava trgovine z ljudmi je povezano z različnimi opredelitvami tega pojma v strokovni literaturi in mednarodnih dokumentih.

Pri tem je treba upoštevati predvsem splošne značilnosti pojava, in sicer:

- trgovina z ljudmi je pojav sodobne družbe, ki dobiva vse večje razsežnosti;
- spolna industrija se je kot ena od sestavin trgovanja razmahnila do te mere, da so vse pogostejši predlogi, da naj bi jo prepoznali kot pomembno gospodarsko panogo mnogih narodnih gospodarstev;
- globalizacija je olajšala čezmejno gibanje ljudi, kapitala in poslov;
- gospodarske in politične spremembe v posameznih državah in na mednarodni ravni so zaostriale razlike med bogatimi in revnimi;
- globalna feminizacija revščine je vplivala na feminizacijo migracij;
- s trgovino z ljudmi se skoraj izključno ukvarjajo mednarodno organizirane kriminalne združbe.

Da pa bi kompleksnost problematike trgovine z ljudmi vsaj nekoliko razčlenili, so v nadaljevanju strnjeno opisane temeljne pojavne oblike tega t. i. odklonskega pojava sodobne družbe.

Trgovina z ljudmi in migracijska politika

Na tisoče migrantov, ki želijo zaradi težkih socialnih in gospodarskih razmer zapustiti svojo državo, da bi poiškali novo zakonito zaposlitev v tujini, je podvrženih pastem, napeljevanju in prevaram trgovcev z ljudmi. To je

toliko izrazitejše, če je migracijska in delovna politika omejevalna. Ubirajo se lažje poti, ki pa pogosto niso najvarnejše. Večji delež migrantov v svetu je ženskega spola. Ženske so kljub svoji izobrazbi zaposlene na slabše ovrednotenih delovnih mestih, pretežno v neurejenih delovnih panogah (OVSE, 2009). Migracijska problematika je že sama po sebi večplastna, pogosto povezana z rasizmom, ksenofobijo in socialno izključenostjo migrantov.

Trgovina z ljudmi kot hujša kršitev človekovih pravic

Kršenje človekovih pravic je tako vzrok kot posledica trgovine z ljudmi. S tem ko so z različnimi oblikami diskriminacije kršene posameznikove temeljne človekove pravice, je ta bistveno bolj izpostavljen tujim vplivom, kriminalu, izkoriščanju in ne nazadnje trgovanju. Posledica tega je, da so temu posamezniku tudi pri nadaljnjem trgovanju kršene človekove pravice, kar je očitno predvsem v fazi izkoriščanja (UN OHCHR, 2002).

Države v skladu s svojimi pristojnostmi zagotavljajo varstvo posameznikovih pravic, kar pomeni tudi pravic mogočih ali prepoznanih žrtev trgovine z ljudmi. Pomembno je, da jim preiskovalni organi in civilne pobude, ki skrbijo za njihovo nastanitev in pomoč, zagotovijo ustrezno zaščito in dostojno obravnavo v vseh postopkih.

Pomembni so že prvi stiki in postopki prepoznavne žrtve kot take ali pa njene morebitne vloge. Številne države še nimajo izdelanih postopkov prepoznavanja žrtev niti ne usposobljenega strokovnega kadra.

Pri pomoči žrtvam so še vedno pomanjkljivosti oziroma se ne upoštevata t. i. določba o nekaznovanju žrtve zara-

di njene vpletenosti v kazniva dejanja, ki so posledice položaja, v katerem se je znašla kot žrtev trgovanja. Za pomoč žrtvi je zelo pomembna njena pravica do nujne medicinske pomoči, kar pa se je v praksi izkazalo kot zelo pomanjkljivo.

Pomemben dejavnik pri pravnem varstvu žrtve je že postopek prepoznavanja, v katerem je treba zagotoviti strokoven pristop uradnih oseb ter ustrezen način obveščanja in svetovanja. V nadaljnjih postopkih je zelo pomembna pravica do denarnega nadomestila za to, kar je bilo žrtvi stor-

jeno. S tem je sicer povezano vprašanje zasega premoženja storilcem kaznivega dejanja, vendar bi morale države ne glede na to zagotoviti ustrezen mehanizem nadomestil.

Skratka, žrtvam trgovine z ljudmi se lahko v celotnem procesu dogaja kar nekaj kršitev pravic, kršijo jih tako storilci kaznivih dejanj kot tudi oblasti posameznih držav oziroma organizacije, katerih temeljna naloga je zaščititi žrtev in ji pomagati (OVSE, 2010).

Trgovina z ljudmi kot čezmejni organizirani kriminal in varnostna grožnja

Kljub številnim prizadevanjem mednarodne skupnosti trgovina z ljudmi še vedno ostaja resna mednarodna grožnja za države in posameznike. Pri tem se povezuje z drugimi oblikami organiziranega kriminala. Razpon organiziranosti je različen,

od mednarodnih mrež do posameznikov. Vloga slednjih je lahko različna in ni nujno, da se sploh zavedajo razsežnosti storjenih kaznivih dejanj. Širša shema trgovine z ljudmi je povezana s ponarejanjem dokumentov, pranjem denarja, računalniško kriminaliteto, korupcijo ipd. Te povezave se sproti in nenehno vzpostavljajo ter rušijo. Sodelovanje je načeloma kratkotrajno, zaupanje pa omejeno.

Izraz 'kriminalna vozlišča' pojasnjuje različne dejavnike, kot so ciljni trgi, geografska lokacija, infrastruktura, migracijski procesi, ki jih kriminalne mreže upoštevajo pri trgovini z ljudmi. To področje je zelo prožno in ga obvladujejo združbe, ki se ukvarjajo tudi z drugimi kriminalnimi dejanji. Po podatkih UNODC je s trgovino z ljudmi neposredno povezanih približno 20 drugih oblik resnega kriminala (trgovina s prepovedanimi drogami, ponarejanje dokumentov, posilstva, spolna zloraba, tatvine, nezakonite

migracije, umori, mučenje, utaja davkov, pranje denarja, korupcija ipd.). Zadnji dve obliki sta posebej izpostavljeni (UNODC, 2008).

Po podatkih organizacije *Transparency International* so države, v katerih je korupcija najbolj povezana s trgovino z ljudmi, tudi največje države izvora le-te. Korupcija v teh primerih ni povezana le s trgovino z ljudmi, kot na primer na meji, pri izdaji vizumov ipd., temveč tudi s postopki kazenskih obravnav ter z vzpostavljanjem zaščite in pomoči žrtvam. Zaznani so namreč primeri odtoka informacij in infiltriranosti trgovcev v nevladne organizacije, ki zagotavljajo pomoč. Tako se vzpostavlja dvojna ali celo trojna viktimizacija žrtev (Anti-Slavery International, *Transparency International*, UNODC, 2009: 7). Pranje denarja pa je že po definiciji posledica kaznivih dejanj, med katera uvrščamo tudi trgovino z ljudmi. Denar iz te dejavnosti se načeloma ponovno vplaga v države izvora.

Ne nazadnje se pojav trgovine z ljudmi zelo negativno kaže v povezavi z varnostjo posameznikov, predvsem migrantov. Ogrožena sta verodostojnost in zaupanje številnih migrantov, ki želijo delati v tujini. Tudi v povezavi z zdravstvom je varnost pred številnimi nalezljivimi boleznimi na najnižji ravni, predvsem ko govorimo o trgovini z ljudmi za namen spolnega izkoriščanja, presaditve organov oziroma ko gre za otroke žrtve trgovanja, katerih življenjska doba je resno ogrožena.

Trgovina je tudi grožnja varnosti z vidika vpliva na gospodarstvo, kar dokazujejo visoki zaslužki, pridobljeni predvsem z izkoriščanjem delavcev, in posledično izogibanje obdavčenju. ■

Literatura

Anti-Slavery International, *Transparency International*, UNODC (2009): *The role of Corruption in Trafficking in Persons, Background Paper on Conference of the UN Convention against Corruption*. Doha, str. 7.

OVSE (2009): *Guide on Gender-sensitive Labour Migration Policies*. Dunaj.

UN OHCHR (2002): *Recommended Principles and Guidelines on Human Trafficking*. Ženeva.

UNODC (2008): *Toolkit to Combat Trafficking in Persons*. Dunaj.

Foto: Nataša Pezdjir

Problematika preiskovanja trgovine z ljudmi v Sloveniji

✍ Bojan Dobovšek, Damijan Roškarič

Namen prispevka je predstaviti problematiko preiskovanja trgovine z ljudmi v času finančne krize ter trgovino z ljudmi prikazati tudi kot obliko neformalne ekonomije. Pri tem izhajamo iz literature, ki navaja, da je trenutna finančna kriza posledica finančne kriminalitete, katere del je trgovina z ljudmi. Trgovino z ljudmi imenujemo tudi suženjstvo 21. stoletja in je ena od najhujših kršitev človekovih pravic in dostojanstva. Lahko se odvija znotraj ene države ali preko državnih meja v več državah.

Oblike kaznivih dejanj

Večino žrtev predstavljajo ženske in otroci. Na osnovi analiz zadnjih raziskav lahko poudarimo, da vedno več moških v različnih starostnih obdobjih postaja tarča trgovcev z ljudmi predvsem v zvezi s prisilnim izkoriščanjem delovne sile in prisilnim beračenjem. Ugotavlja se, da trgovina z ljudmi v svetu predstavlja eno izmed najhitreje rastočih nezakonitih poslovnih dejavnosti in je ob trgovini s prepovedanimi drogami in orožjem ena od najbolj dobičkonosnih dejavnosti organiziranih kriminalnih združb (Bučar Ručman, Dobovšek, Kovač, Mekinc, Mušič, 2013).

Trgovina z ljudmi se kaže v novi dinamiki ponudbe in povpraševanja, v različnih kombinacijah s sodobnimi trendi, kot so gospodarske težave, politična nestabilnost, konflikti, nasilje nad ženskami in drugimi *push* in

pull dejavniki (zaposlitvene možnosti, vključno s spolno industrijo, miti o zahodnih državah, prisotnost vojaških in mednarodnih organizacij ter rast novih podjetij). Temeljni vzroki za rastočo dejavnost trgovine z ljudmi so na eni strani brezposelnost, diskriminacija, omejitve zakonite migracije in splošno pomanjkanje priložnosti v izvornih državah, kar vpliva na ustvarjanje ponudbe žrtev trgovine z ljudmi, na drugi strani pa vedno večje povpraševanje po poceni delovni sili in širjenje seksualne industrije ter novih možnosti, ki jih povzroča globalizacija. V Sloveniji policija s spremljanjem problematike in preiskovanjem kaznivih dejanj trgovine z ljudmi ne zaznava oziroma ne ugotavlja, da bi žrtve izvirale iz Republike Slovenije. Ugotavlja pa se, da je Slovenija ciljna država predvsem za žrtve iz jugovzhodne Evrope, držav nekdanje Sovjetske zveze in Južne Amerike.

Prijave so redke

Prijave kaznivih dejanj s področja trgovine z ljudmi so glede na druga zaznana kazniva dejanja zelo redke, zato so odkrita kazniva dejanja najpogosteje rezultat samoiniciativnosti in izvajanja prikritih preiskovalnih ukrepov s strani policije. V povezavi s trgovino z ljudmi policija preiskuje v povprečju štiri kazniva dejanja »trgovine z ljudmi« po členu 113. KZ-1 letno, približno petnajst kaznivih dejanj »zlorabe prostitucije« po členu 175 KZ-1 in približno eno kaznivo dejanje »spravljanja v suženjsko razmerje« po členu 112. KZ-1. Pri tem so najpogosteje zaznane in preiskovane oblike izkoriščanja žrtev trgovine z ljudmi v povezavi z zlorabo prostitucije in drugih oblik spolnega izkoriščanja v nočnih lokalih, prisilnega dela v obli-

ki prisilnega beračenja in prisilnega izvrševanja kaznivih dejanj. Kot žrtve teh kaznivih dejanj so bili najpogosteje obravnavani državljani Romunije, Bolgarije, Ukrajine, Dominikanske republike in Slovaške (GPU, 2014).

“*Temeljni vzroki za rastočo dejavnost trgovine z ljudmi so na eni strani brezposelnost, diskriminacija, omejitve zakonite migracije in splošno pomanjkanje priložnosti v izvornih državah, kar vpliva na ustvarjanje ponudbe žrtev trgovine z ljudmi, na drugi strani pa vedno večje povpraševanje po poceni delovni sili in širjenje seksualne industrije ter novih možnosti, ki jih ponuja globalizacija.*”

S preiskovanjem kaznivih dejanj, povezanih s trgovino z ljudmi, policija ugotavlja, da se v Sloveniji s to dejavnostjo ukvarjajočasne organizirane kriminalne združbe in povezani posamezniki v okviru izvrševanja legalne dejavnosti v nočnih lokalih, pa tudi organizirane kriminalne združbe in posamezniki, ki nadzorujejo dejavnost prostitucije in organiziranega beračenja. Opazen je prehod kriminalnih združb od klasičnih kriminalnih dejavnosti (kot so droge, orožje ipd.) v gospodarske dejavnosti, povezane z gostinstvom in turizmom. Za razumevanje tržnih mehanizmov trgovine z ljudmi je pomembno analizirati gospodarstvo države, ki temelji na dveh gonilnih silah, in sicer povpraševanju po proizvodu (po osebah) in oblikovanju ponudbe za zadovoljitev teh potreb. Trgovina z ljudmi tako postaja pomemben del neformalnega sektorja v gospodarstvu, ki je dostikrat neopažen, nejasen in v katerem prevladuje nestabilna oblika zaposlovanja.

Delodajalec v neformalnem sektorju s pomočjo zmanjšanja stroškov delovne sile in pretiranega izkoriščanja svojih zaposlenih postaja vedno bolj konkurenčen in boljši. V tem primeru lahko zaposlene imenujemo 'sužnji', saj so jim vzete vse pravice do svobodnega in dostojanstvenega življenja. Prav takšne oblike kriminalitete je najtežje odkrivati, ker žrtve niso pripravljene prijavljati in pričati v nadaljnjih postopkih, saj jih izkoriščevalci s strahom in grožnjami prepričajo, da molčijo.

S preiskovanjem kaznivih dejanj s področja trgovine z ljudmi se ukvarjajo posebej usposobljeni kriminalisti za boj proti trgovini z ljudmi v osmih regijskih sektorjih kriminalistične policije, ki delujejo na območju statističnih regij (Murska Sobota, Maribor, Celje, Ljubljana, Koper, Kranj, Nova Gorica in Novo mesto), in v Upravi kriminalistične policije v okviru Generalne policijske uprave. Vendar pa se z zaznavanjem in preiskovanjem navedenega kaznivega dejanja ne ukvarjajo samo v kriminalistični policiji, temveč navedene naloge na podlagi 4. člena *Zakona o nalogah in pooblastilih policije* z izvajanjem različnih oblik policijskega dela (izvajanje poostrenih nadzorov tako v gostinskih – nočnih lokalih, na gradbiščih, opazovanje mestnih ulic ...) in na podlagi 148. člena *Zakona o kazenskem postopku* izvajajo tudi policisti, ki delo opravljajo na lokalni ravni z namenom prepoznavanja indikatorjev žrtev trgovine z ljudmi in identificiranjem tako žrtev kot tudi storilcev kaznivega dejanja trgovine z ljudmi (GPU, 2014).

Pomoč žrtvam

Policija na področju boja proti trgovini z ljudmi posebno pozornost namenja identifikaciji žrtev trgovine z ljudmi. Pri tem sodeluje z drugimi državnimi organi, ki delujejo na področju preprečevanja trgovine z ljudmi, civilno družbo, občani in varnostnimi organi drugih držav. Policija vsako prijavo oziroma zaznavo trgovine z ljudmi na podlagi določil *Zakona o kazenskem postopku* preišče in v primeru identifikacije žrtve trgovine z ljudmi

ukrene vse potrebno, da se žrtev takoj zavaruje in se ji nudi prva nujna pomoč v obliki varne namestitve. Varno namestitev in pomoč žrtvi trgovine v času okrevanja in razmisleka nudijo nevladne organizacije, in sicer s programom *Oskrba žrtev trgovine z ljudmi – krizna namestitev*, ki lahko traja od enega meseca do treh oziroma šestih mesecev v primeru, da se žrtev v Sloveniji nahaja nezakonito. Namestitev in pomoč žrtvi se izvaja ob njenem soglasju in nista pogojeni s sodelovanjem v predkazenskem postopku.

Če se žrtev trgovine z ljudmi v nadaljevanju odloči za sodelovanje v kazenskem postopku, se vsebina nudenja pomoči žrtvi navede na drugi sklop aktivnosti oskrbe, tj. namestitev v varnem prostoru, in traja do zaključka kazenskega postopka. Oblike pomoči v krizni namestitvi in namestitvi v varnem prostoru se nanašajo na pomoč žrtvam pri njihovem telesnem, psihološkem in socialnem okrevanju, pa tudi na pomoč pri urejanju statusa ter v kazenskem postopku. Mednje sodijo:

- ustrezna namestitev, prehrana in oskrba,
- psihološka pomoč,
- pomoč pri zagotavljanju osnovnega zdravstvenega varstva v skladu z zakonom, ki ureja zdravstveno varstvo in zdravstveno zavarovanje,
- zagotavljanje varnosti žrtev in zaposlenih, ki sodelujejo pri posameznem primeru, če je to potrebno,
- 24-urna dosegljivost za nameščene žrtve v krizni namestitvi,

- prevajalske storitve in tolmačenje, če je potrebno,
- pomoč pri zagotavljanju ustrezne podpore otrokom, ki so žrtve trgovine,
- svetovanje in nudenje informacij, zlasti v zvezi z njihovimi pravicami, in to v jeziku, ki ga razumejo,
- pomoč pri urejanju vsega potrebnega

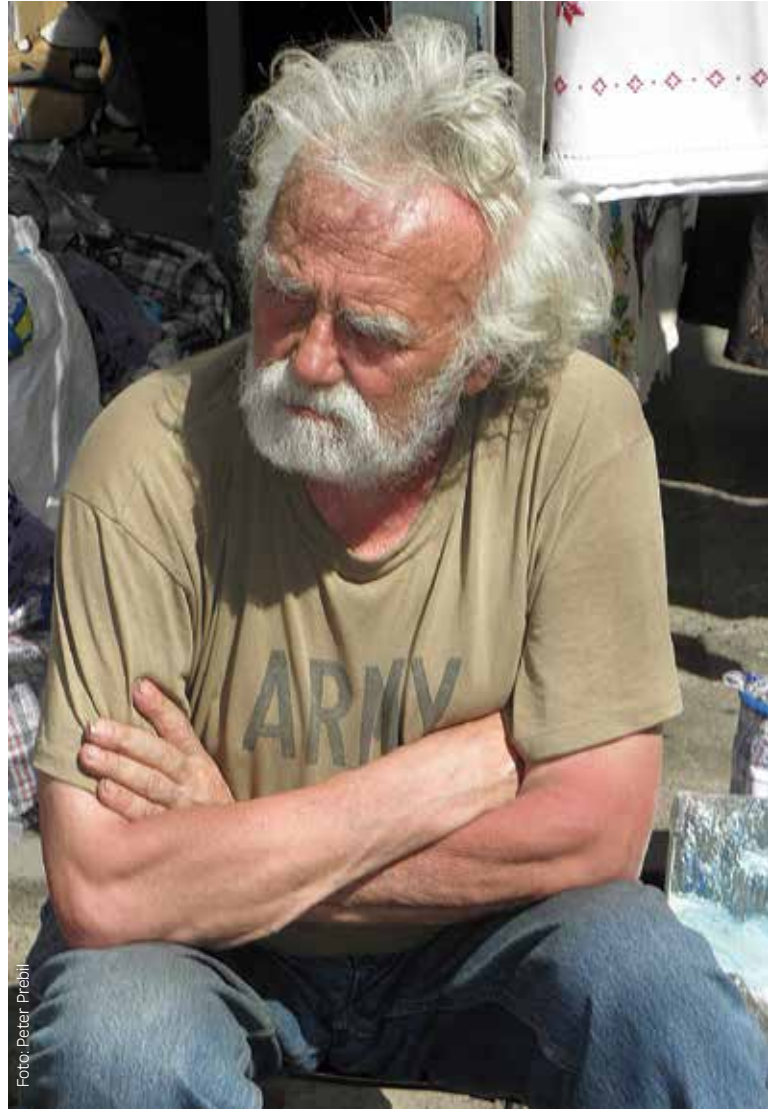

Foto: Peter Prebil

- ga za vrnitev žrtve v izvorno državo,
- ostali ukrepi v smislu socializacije in revitalizacije,
- osveščanje mladih in osebja, ki dela z njimi, o nevarnostih in pasteh trgovine z ljudmi,
- pomoč pri urejanju statusa v Republiki Sloveniji,
- pomoč pri seznanjanju otrok žrtev z njihovimi pravicami, njihovo vlogo ter z vsebino in časovnim razporedom in potekom postopkov ter z

- razrešitvijo njihovih zadev,
- pomoč, ki zagotavlja, da so pravice in interesi žrtev trgovine z ljudmi zastopani in obravnavani na ustreznih stopnjah kazenskega pregona storilcev,
- pomoč pri zagotavljanju ustrezne podpore otrokom žrtvam v celotnem pravnem postopku,
- strokovno usposabljanje izvajalca oskrbe za sodelovanje z ostalimi subjekti (policija, delavci centrov za socialno delo idr.) v procesu pomoči žrtvam in pregona storilcev (GPU, 2014).

Potreba po preventivi

Prihodnja ureditev v zvezi s trgovino z ljudmi mora temeljiti na varnostni politiki, sprejeti tako na ravni EU kot tudi po posameznih državah, ob upoštevanju nacionalnih ciljev, objektivnih danih okoliščin, virov groženj in ravni varnostne kulture. Reševanje problema z represivnimi institucijami je le gašenje požara, ne odpravlja pa vzrokov. Treba bo pristopiti k preventivnemu reševanju problematike z omejevanjem povpraševanja. Prav tako bi morali biti bolj pozorni na žrtve in jih tudi v primeru, da nimajo ustreznih dovoljenj (migracijskih, zaposlitvenih), upoštevati kot potencialne žrtve trgovine z ljudmi, ne pa kot ilegalne migrante ali delavce na črno. Poleg omejevanja povpraševanja po tovrstni delovni sili bi Slovenija lahko uredila zakonodajo tudi na področju neformalne ekonomije in izkoriščanja delovne sile ter pokazala napredek s preventivnimi prizadevanji z nevladnimi organizacijami s pomočjo različnih izobraževanj in usposabljanj. ■

Literatura

Bučar-Ručman, Aleš; Dobovšek, Bojan; Kovač, Polona; Mekinc, Janez; Mušič, Katarina (2013): *Prezrto: trgovanje z ljudmi in korupcija*. Ljubljana: Društvo Ključ – center za boj proti trgovini z ljudmi.

Generalna policijska uprava (2014): Uprava kriminalistične policije, spletna stran vlade Republike Slovenije, boj proti trgovini z ljudmi – *Letna poročila Medresorske delovne skupine za boj proti trgovini z ljudmi*: http://www.vlada.si/teme_in_projekti/boj_proti_trgovini_z_ljudmi/#c1060.

Psihološki učinki spolnega izkoriščanja žensk

Izkušnje in spoznanja iz svetovalnega in podpornega centra na avstrijskem Koroškem

✉ Silke-Andrea Mallmann

Ženske, ki so jih z namenom spolnega izkoriščanja pripeljali iz vzhodne Evrope ali Afrike v Avstrijo, so bile pogosto izpostavljene dolgotrajnim ponavljajočim se zlorabam. Veliko jih je izkusilo grožnje, izdajo in neposredno ogroženost lastnega življenja ali življenja svojih družin, posebno otrok. Poročajo o občutkih popolne nemoči in izrednega strahu, krivde in sramu. Le malo žensk si upa tožiti storilce. Nekateri razvijejo simptome posttravmatskih stresnih motenj in spremljajočih bolezni, kot sta depresija in splošna tesnoba, druge izkazujejo izjemne sposobnosti premagovanja težav in visoko raven odpornosti.

Položaj spolno izkoriščanih žensk na avstrijskem Koroškem

Leto 2009 smo v koroški Karitas začeli s projektom *Talitha – svetovalno središče za žrtve trgovine z*

ljudmi, da bi zagotovili zatočišče, psihosocialno in pravno pomoč ter psihološko svetovanje in terapijo za naraščajoče število moških in žensk, ki so prišli iz vzhodne Evrope v Avstrijo kot žrtve trgovine z ljudmi. Zaradi bližine italijanske in slovenske meje je večina oseb, ki pridejo v urad svetovalnega središča, žensk, ki so jih prodali v Avstrijo iz Romunije, Madžarske, Slovaške in Bolgarije, da bi delale kot prostitutke v avstrijskih nočnih klubih.

Zaradi odprtja dveh velikih nočnih klubov v Beljaku se je število prostitutk na avstrijskem Koroškem v zadnjih dveh letih drastično povečalo. Vzponredno s tem razvojem so se pogoji, v katerih so ženske prisiljene opravljati svoje storitve, poslabšali. Čeprav lastniki nočnih klubov vztrajajo, da njihova 'dekleta' dobivajo redno plačilo v skladu s pravili nočnih klubov ter nudijo usluge samo z zaščito, kot je kondom, ženske v zaupnosti svetovalnice povedo, da so pogosto prisiljene nuditi usluge pod ceno ter da jih vedno znova silijo, da nudijo usluge brez ustrezne zaščite. Spolno prenosljive bolezni tako niso nič neobičajnega pri zelo mladih vzhodnoevropskih ženskah.

Proces trgovine z ljudmi

Proces trgovine z ljudmi je v zadnjih letih postal bolj prekanjen. Podoba

trgovca z ljudmi se je močno spremenila, zato je še težje identificirati žrtve tovrstne trgovine. Medtem ko je bil prej trgovec z ljudmi ali 'zvodnik' neke vrste 'outsider', ki je ženske zabil v prostitucijo z grožnjami, prisilo, ugrabitvijo in lažnimi obljubami, je le-ta danes zelo pogosto partner, ljubimec

Bolgarije ali iz etnične skupine Romov – je zvodnik lahko njihov brat ali drug družinski član. Ženske so prisiljene v prostitucijo; pogosto čutijo, da je njihova odgovornost, da zagotovijo varno preživetje svoji družini. Temeljno ozadje je, da si mnogo družin sposodi denar od 'vodij klanov', ki jim, ko

zaradi prostitucije. Zato so mnoge ženske doživljale dolgotrajne, kompleksne in ponavljajoče se travmatične dogodke z visoko stopnjo intenzitete in izpostavljenosti travmam. Občutki skrajne nemoči, odvisnosti od storilca ter mešani občutki izdaje, krivde, sramu in strah pred smrtjo pustijo

Foto: Peter Prebil

ali 'prijateljica', ki spremlja ženske v Avstrijo, da bi našle delo zase in za svojo družino. Nato pa se prelevi v zvodnika/-co ali v primeru 'najboljše prijateljice' v že uvedeno prostitutko, ki nadzoruje žensko.

Nadzor se izvaja na različne načine in spretno zajema vse vidike življenja; ženske ustrahuje z neposrednimi ali zgolj nakazanimi grožnjami, npr. z grožnjami o nasilju nad njo samo in njeno družino, posebno otroki, z izpostavljanjem telesnemu nasilju, prisili jih, da nudijo nevarne in ponižujoče spolne usluge strankam (da bi zaslužile več denarja ali pa je to 'kazen' za neposlušnost), da delajo ure in ure brez prekinitve ali da predajo večino svojega zaslužka in so tako popolnoma odvisne od milosti svojega 'fanta'. Druge oblike groženj, ki jih trgovci z ljudmi pogosto uporabljajo, so zloraba njihovega nepoznavanja nemškega jezika ali avstrijskega pravnega sistema; lažejo jim in jim grozijo, da jih bodo predali krajevnim oblastem oziroma policiji, ki jih bo priprla, ko bodo razkrili, da so ilegalno v Avstriji in da delajo kot prostitutke.

V drugih primerih – posebno ko gre za ženske iz Romunije, Slovaške in

ne morejo poplačati posojila skupaj s pretiranimi obrestmi, grozijo z nasiljem. V tem primeru do izkoriščanja in groženj ženskam ne prihaja neposredno v okolju nočnega kluba, temveč posredno v njihovi domači državi.

Skoraj vse žrtve trgovine z ljudmi so utrpeli grožnje, nasilje, izkoriščanje in zlorabo. V njih je ukoreninjen strah za njihovo lastno dobro in za dobrobit njihovih ljubljenih, tako da je npr. šele po letih psihosocialne pomoči ženska razkrila, da »me zvodniku ni bilo treba zakleniti. Bila sem ujetnica strahu v lastni glavi.«

Težave z duševnim zdravjem pri žrtvah trgovine z ljudmi

Nekatere ženske so žrtev večkratnega zlorabljanja, ki se pogosto začne že v otroštvu. Bile so žrtve trgovine z ljudmi z namenom spolnega izkoriščanja, poleg tega pa so bile izpostavljene zlorabi alkohola in drog. Skoraj vse ženske prihajajo iz okolij, za katera so značilni nizek socialno-ekonomski status, pomanjkanje izobrazbe, omejeni sistemi socialne pomoči ter visoka raven stigmatizacije in prisilni molk

močan pečat na duševnem zdravju nekaterih žensk.

V svetovalno službo pridejo z neposrednimi reakcijami in simptomi, ki jih povezujemo s PTSM (posttravmatskimi stresnimi motnjami) in se kažejo v težavah s koncentracijo, v pretirani pazljivosti in razdražljivosti, nehotenem podživljanju travmatičnega dogodka v obliki spominskih prebliskov, nočnih mor, vsiljivih spominov ali v izogibanju vsakršnim dražljajem, ki bi lahko sprožili travmatične spomine. Veliko žensk trpi za splošno tesnobo, napadi panike ali depresijo. Nekatere ženske izkazujejo visoko stopnjo razcepljenosti, ki vodi do sprememb v zavesti. Spet druge imajo motnje hranjenja ter kažejo znake dolgotrajne zlorabe drog.

Izzivi ob pomoči ženskam, žrtvam trgovine z ljudmi

Za svetovalnega delavca je največji izziv ponovna vzpostavitev zaupnega odnosa z ženskami. Mnogo žensk je izgubilo sposobnost zaupati drugi osebi, ker se čutijo ogoljufane, in to ne samo s strani svojega zvodnika, temveč tudi s strani svetovalnih služb, orga-

nov kazenskega pregona in vlade, ki jim ne priznavajo statusa žrtve trgovine z ljudmi. Sram in stigmatizacija privedeta do dejstva, da si nekatere ženske šele po letih spodbudnega terapevtskega odnosa upajo razkriti svojo 'resnično zgodbo'. V začetku veliko žensk trdi, da svobodno in prostovoljno delajo kot prostitutke. Pravijo, da so prišle v Avstrijo in se začele ukvarjati s prostitucijo, da bi lahko podpirale svojo družino ali ker so hotele zaslužiti denar. Dejstvo, da so jih ogoljufali in izkoristili ljudje, ki so jim sprva zaupale, ali da so jih 'prodali' celo njihovi družinski člani, vodi do izjemnih občutkov nemoči in sramu, ki so v njih globoko zakoreninjeni.

“ Podoba trgovca z ljudmi se je močno spremenila, zato je še težje identificirati žrtve tovrstne trgovine. ”

Veliko žensk doživi občutek popolne izgube nadzora nad svojim življenjem ter nad življenji svojih ljubljenih (posebno ko jim grozijo, da se lahko kaj zgodi njihovim otrokom). Izkušnja skrajne nemoči je povezana z visoko verjetnostjo, da bodo razvile posttravmatsko stresno motnjo. V terapevtskem okolju je ključnega pomena, da se ženskam omogoči, da prevzamejo nadzor nad svojim življenjem, kakor hitro je to mogoče (prim. Meichenbaum, 1994). Pogosto to ovira dejstvo, da se na tujem rojene žrtve trgovine z ljudmi soočajo z dodatnimi ovirami, kot so pomanjkljivo znanje jezika, pomanjkanje socialnih mrež zunaj njihovega okolja ter omejen dostop do trga dela. Poleg tega družba teh žensk pogosto ne prepozna kot žrtve trgovine z ljudmi, posebno ko – zaradi strahu – nočejo vložiti tožbe proti zvodnikom. Ko jih organi pregona in sodišča uradno ne prepoznajo kot žrtve trgovine z ljudmi, ostanejo ženske v očeh družbe stigmatizirane, imajo omejen dostop do socialnega varstva, legalnega trga dela ter osnovnega zdravstvenega zavarovanja.

Medtem ko mnogo žensk trpi zaradi psihičnih težav, nekatere žrtve trgovine z ljudmi kažejo visoko stopnjo odpornosti ter imajo močne obrambne mehanizme. Več znakov odpornosti

kažejo tiste ženske, ki jim je z aktivnim iskanjem pomoči uspelo 'pobegniti', ki označujejo svojo izkušnjo kot veliko krivico in izkoriščanje, ter ženske, ki čutijo, da še imajo podporo družinskih članov in prijateljev izven okolja prostitucije. Opazovanja kažejo, da se le-te tudi bolj dejavno prilagajajo novemu okolju, novim družbenim odnosom ter redni zaposlitvi.

Ženske, ki so utrpele dolgotrajne in večplastne travmatične izkušnje z zgodnjim nastopom (nekatero so bile prodane že kot otroci), pogosto potrebujejo ne samo varen kraj in podporo svetovalne službe, temveč tudi psihiatrično obravnavo v specializiranih ustanovah. Ker navadno niso zavarovane pri avstrijski zdravstveni zavarovalnici, jim specialistično zdravljenje ni vedno dostopno.

Ko skušamo pomagati žrtvam trgovine z ljudmi, moramo poudariti naslednje ključne vidike:

- Žrtve trgovine z ljudmi najprej potrebujejo varno okolje, da si opomorejo od svoje izkušnje. Vse ženske niso odprte za psihoterapijo. Največkrat je njihov glavni cilj spet začeti 'normalno' življenje v domači ali v novi državi. Šele potem, ko se ustalijo v varnem okolju in so zadovoljene njihove osnovne potrebe (varen dom zanje in za njihove otroke/družino, učenje življenjskih spretnosti, zdravstvena oskrba, pravna in poklicna pomoč ter osnovna finančna varnost), se nekatere ženske odprejo reševanju psiholoških težav.
- Ko nudimo svetovalno pomoč t. i. žrtvam trgovine z ljudmi, je ključno, da priznamo, da so to žrtve (da tudi družba to prizna), po drugi strani pa je pomembno, da tako svetovalec kot žrtev spoznata, da te ženske niso zgolj žrtve, temveč tudi *preživele*. V času travmatičnih dogodkov so ženske pokazale ogromno moči in obrambnih mehanizmov, drugače ne bi uspele preživeti, priti do pomoči ali nekako ulti iz odnosa zlorabe. Ko svetovalec pomaga žrtvi, se hkrati ukvarja s preživelom. Ko se zavedamo tega, terapevtski ali podporni odnos postane sodelovalni odnos, preživele žrtev pa dejavna načrtovalka in udeleženka v podpornih storitvah.

To ji omogoča, da v procesu aktivnega sprejemanja svojih življenjskih odločitev (npr. kraj bivanja, delovno mesto, poklicna izobrazba, načrtovanje prihodnosti) prevzema vedno več nadzora nad sabo.

- Cilj podpore žrtvam trgovine z ljudmi mora biti okrevanje in samostojnost žensk; ko jim nudijo pomoč, morajo svetovalni delavci paziti, da ne ustvarijo nove odvisnosti.
- Ženske se zelo razlikujejo v odzivih, potrebah in sposobnosti premagovanja težav. Tudi travmatične dogodke doživljajo različno. Da bi zadovoljili potrebe posamezne stranke, je nujen specifičen, individualiziran pristop, ki se od osebe do osebe razlikuje. Ključnega pomena sta tako vključenost žensk v terapevtski proces kot prilagodljiv in odprt pristop svetovalnega delavca. Pozoren je treba biti tudi na dejstvo, da lahko travmo in travmatične stresorje ter odzive na travmatični dogodek različno interpretiramo glede na kulturno ozadje, iz katerega prihaja ženska. Kulturno občutljiv pristop je nujen pri obravnavi žrtev trgovine z ljudmi.

Podpora in svetovanje sta pomembna, da zagotovimo varen kraj in varne odnose ter se osredotočimo na preživitvene sposobnosti teh žensk. ■

Prevedla Tanja Volk.

Viri

Clawson, Heather; Salomon, Amy; Goldblatt, Grace Lisa (2008): *Treating the hidden wounds: Trauma treatment and mental health recovery for victims of human trafficking*. Washington DC: US Department of Health and Human Services. Dostopno na: [http://aspe.hhs.gov/hsp/07/Human Trafficking/](http://aspe.hhs.gov/hsp/07/Human%20Trafficking/).

Kreutzer, Mary; Corinna, Milborn (2008): *Ware Frau*. Salzburg: Ecovin Verlag.

Maercker, Andreas (1997): *Therapie der posttraumatischen Belastungsstörung*. Berlin Heidelberg: Springer Verlag.

Meichenbaum, Donald (1994): *A clinical handbook/practical therapist manual for assessing and treating adults with PTSD*. Waterloo, Canada: Institute Press.

Ottomeyer, Klaus; Renner, Walter (ured.) (2006): *Interkulturelle Trauma-Diagnostik*. Celovec: Drava Verlag.

Perren-Klingler, Gisela (ured.) (1996): *Trauma, from individual helplessness to group resources*. Berne: Paul Haupt Publishers.

Trgovanje z otroki

✍ Ivana Kozina

Trgovanje z ljudmi zajema novačenje, prevoz, premestitve, nudenje zavetja in sprejemanje oseb ob uporabi groženj, sile ali drugih oblik prisiljevanja; pomeni ugrabitve, prevare, zavajanje, zlorabo (lastne oblasti ali ogrožajočega (žrtvinega) položaja, dajanje ali prejemanje denarnih sredstev, da bi izsilili pristanek osebe, ki jo z namenom zlorabljanja nadzoruje druga oseba. Zloraba vključuje uporabo oseb za prostituiranje ali za druge oblike spolne zlorabe, za prisilno delo ali usluge, za suženjstvo in postopke, podobne suženjstvu, za dolžniško suženjstvo ali trgovino z organi.

Opredelitev

Trgovanje z otroki je oblika trgovanja z ljudmi, ki vsebuje vse zgoraj navedene značilnosti tega sramotnega zločina našega časa. Poznamo različne oblike trgovanja z otroki: beračenje, prostitucija, prisilno delo, prisilne poroke, trgovanje z organi, lažne posvojitve, siljenje v kazniva dejanja, uporaba otrok za bojvnike idr.

Mednarodna organizacija dela (ILO) ocenjuje, da je med žrtvami trgovanja z ljudmi 1,2 milijona otrok. Po najnovejših poročilih UNICEF-a trgovanje z otroki nenehno narašča. Najpogostejši vzroki zanj so revščina, beda in kriminal. Po najnovejših poročilih Urada Združenih narodov za drogo in kriminal (UNODC) je odstotek otrok, ki so žrtve trgovanja z ljudmi, narasel z 20 %

na 27 %. Med tremi otroki žrtvami sta dve deklici in en deček. Glede na spol in starost je profil žrtev trgovine z ljudmi videti takole: 59 % je žensk, 14 % moških, 17 % deklic in 10 % dečkov.

Med najpomembnejše mednarodne dokumente, ki se nanašajo na trgovanje z otroki, sodijo: Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah¹ iz leta 1989, Konvencija ILO o najhujših oblikah otroškega dela² iz leta 1999 in Protokol Združenih narodov za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki³ iz leta 2000, ki dopolnjuje Konvencijo Združenih narodov proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu (MPTLMOK). Slednja je v veljavi od leta 2003. Protokol je 1. januarja 2009 podpisalo 124 držav. Ta jih zavezuje, da trgovino z ljudmi opredelijo kot kaznivo dejanje – enako kot druga kazniva dejanja. Namen *Protokola* je:

- preprečevanje in boj proti trgovini z ljudmi, posebno ko gre za ženske in otroke;
- pomoč žrtvam trgovine z ljudmi ob polnem spoštovanju njihovih človekovih pravic;
- razvijanje meddržavnega sodelovanja, da bi dosegali te cilje.

Ker pa je trgovanje z ljudmi globalni problem, je za njegovo učinkovito zatiranje potrebno globalno delovanje. S to mislijo so organizacije Karitas iz dvanajstih držav, ki na državni

ravni izvajajo projekte za preprečevanje trgovanja z ljudmi, združile svoje moči v skupnem mednarodnem projektu, imenovanem *Euro-mediterranean anti-trafficking project*. (Evro-mediteranski projekt proti trgovanju z ljudmi). V projekt so se vključile organizacije

Foto: Peter Prebil

Karitas dežel, ki jih povezuje podobna problematika oz. si v boju proti trgovanju z ljudmi lahko pomagajo. V ta projekt so vključene organizacije Karitas naslednjih držav: Albanije, Armenije, Bosne in Hercegovine, Bolgarije, Francije, Kosova, Libanona, Romunije, Slovenije, Španije, Turčije in Ukrajine (v kratkem se bo priključil tudi Karitas Italije). Projekt financira *Secour Catholique – Caritas* iz Francije.

Beračenje otrok

Prisilno beračenje otrok je skupni projekt vseh navedenih držav. V nekaterih od njih namreč otroško beračenje, kot ga opredeljuje trgovanje z ljudmi, sploh ni vključeno v kazensko zakonodajo, v nekaterih državah pa postopek vključitve te oblike zlorabe v kazensko zakonodajo že poteka.

Drug velik problem je neozaveščenost družbe o tem, da pomeni (prisilno) beračenje tudi trgovanje z ljudmi. Večina ljudi meni, da je 'ubogajme', ki ga dajo otroku beraču, nakup cvetja, obeskov in podobnih predmetov od otrok, ki to prodajajo po gostinskih lokalih v poznih večernih urah, otroku v pomoč. Mnogi ne vedo, da miloščino, ki jo izročijo otroku, jemlje nekdo drug. Ne zavedajo se, da s tem ohranjajo otroka v suženjskem položaju in tako vzdržujejo trgovanje z otroki. Trgovci z ljudmi dobro vedo, da je bosonogemu otroku, ki vam govori, da je lačen, in vas prosi za kovanec, težko reči 'ne'. Otroci berači lahko dnevno zaslužijo kar precejšnjo vsoto denarja, vendar pa morajo vse do zadnjega centa predati odrasli osebi, ki jih nadzoruje. Zato je trgovanje z otroki v obliki prosjačenja za kriminalne skupine tako donosno.

“ Mnogi ne vedo, da miloščino, ki jo izročijo otroku, jemlje nekdo drug. Ne zavedajo se, da s tem ohranjajo otroka v suženjskem položaju in tako vzdržujejo trgovanje z otroki. ”

Da bi zmanjšali število otrok, ki so žrtve takšne oblike trgovanja z ljudmi, so v okviru projekta *Euro-mediterranean anti-trafficking project* leta 2013

sprožili informativno kampanjo *Look! Think! Act! Your money feeds child trafficking!* (*Bodite pozorni! Pomislite! Delujte! Vaš denar vzdržuje trgovanje z otroki!*). Namen kampanje je posredovati skupno sporočilo in začeti s prevzgojo ljudi, ki s svojim početjem nezavedno vzdržujejo trgovanje z otroki. Gradivo je vsebovalo informacije o škodljivih posledicah dajanja 'miloščine', o tem, kako so pri tem kršene pravice otrok in kaj lahko ljudje dejansko storijo, da bi resnično pomagali tem otrokom. S kampanjo so v 10 državah članicah projekta začeli 12. junija 2013, na *Svetovni dan boja proti otroškemu delu* (Slovenija in Španija sta se priključili naknadno), in jo zaključili 18. septembra 2013, na *Evropski dan boja proti trgovanju z ljudmi*. V vseh desetih deželah so uporabili identično slikovno in besedilno gradivo, prevedeno v lokalne jezike.

Način posredovanja tega gradiva je bil prilagojen potrebam vsake države – preko dnevnega časopisja, oglasov na spletnih straneh (spletne pasice, pojavna okna), velikih panojev, posterjev, letakov, svetlečih reklam, magnetkov, nalepk itd. Gradivo so izpostavili predvsem na mestih, kjer so otroci beračili ali kjer so opravljali prisilno delo: na križiščih, kjer so otroci beračili, na semaforjih, ob katerih so otroci čistili vetrobranska stekla, v gostinskih objektih, v katerih so prodajali obeske, cvetje in druge predmete ipd.

Kadar gre za preprečevanje trgovanja z ljudmi, še posebej v takšni informativni kampanji, ki je bila uporabljena kot sredstvo preprečevanja, je presojljivo in težko natančno spregovoriti o njenih pravih učinkih. Primer Bosne in Hercegovine priča

Foto: Peter Prebil

o pozitivnih spremembah. Čeprav ta oblika trgovanja z otroki še ni del kazenske zakonodaje BiH, so se ljudje začeli pogosteje oglašati ter obveščati policijo in nevladne organizacije o primerih takšnih kaznivih dejanj. Na drugi strani pa je večina medijev prisilno otroško delo in beračenje začela poimenovati 'trgovanje z otroki', kar prispeva k dodatnemu informiranju javnosti o tem problemu. ■

Prevedla Dušica Grgič.

Opombe

1. UN Convention on the Rights of the Child.
2. ILO Worst Forms of Child Labour Convention.
3. UN Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, especially Women and Children.

Spolno izkoriščanje otrok v turizmu

✍ Janez Mekinc, Katarina Mušič

Oblika turizma, ki ga pogosto imenujemo tudi 'temna stran turizma', je otroški spolni turizem kot posebna oblika spolnega izkoriščanja otrok. Pojav otroškega spolnega turizma se je v zadnjem desetletju zastrašujoče razširil, saj se vsako leto v otroški spolni turizem na novo vključi milijon otrok po svetu. Pojav je najbolj razširjen v revnih in nerazvitih državah tretjega sveta. Posebno pozornost velja nameniti oblikam boja in preprečevanja tovrstne oblike spolne zlorabe otrok.

Turistični subjekti po vsem svetu imajo moralno in etično dolžnost, da se na podlagi ustreznih mednarodnih pravnih aktov ter turističnega etičnega kodeksa zavzamejo za zmanjšanje in izkoreninjenje tovrstne oblike turizma. Tako kot boj proti vsem oblikam komercialnega spolnega izkoriščanja otrok je boj proti otroškemu spolnemu turizmu kompleksen problem, ki zahteva odgovore na več ravneh in vključevanje različnih akterjev, še posebej s področja turistične industrije.

Spolni turizem postaja ob vseh negativnih vplivih in neetičnih odnosih ena izmed najbolj donosnih turističnih dejavnosti, ki vsako leto prinese na stotine milijonov evrov dobička. Najbolj priljubljena področja za to so Tajska, Kenija, Tanzanija, Avstralija, Filipini in Kanada. V zadnjih letih se je tovrstna oblika turizma močno razširila tudi v Latinski Ameriki, pred-

vsem Braziliji, Kolumbiji, na Kubi, v Kostariki in Dominikanski republiki. Te države obiskujejo predvsem Američani in Kanadčani. V Evropi zasledimo širjenje tega pojava na Nizozemskem, Češkem, v Nemčiji, Belgiji, Romuniji, Bolgariji, na Hrvaškem, v Črni gori, Ukrajini in Rusiji (ECPAT¹ International, 2008).

Otroški spolni turizem – temna stran turizma

Izkoriščanje otrok v najrazličnejše namene je postalo žalostna in obsojana vredna praksa, ki jo poznajo v različnih delih sveta. Izkoriščanje otrok v spolne namene oz. spolno suženjstvo je oblika, pri kateri spolno zlorablajo otroke in mladostnike. Spolne zlorabe so lahko prisilna prostitucija, spolno suženjstvo, otroška pornografija, spolni turizem in podobno. Otroški spolni turizem (OST) je veliko bolj kompleksen in težje prepoznaven v primerjavi z odraslim. Mednarodna organizacija dela je ugotovila, da je bilo leta 1998 kar 2–14 % BDP v državah, kot so Indonezija, Malezija, Filipini in Tajska, ustvarjenega s spolnim turizmom. Če so imele pred leti primat v otroškem spolnem turizmu države na območju Azije, se je ta danes preselil in razširil tudi v Mehiko in ostale države Srednje Amerike ter v nekatere vzhodnoevropske države (Song, 2013).

Profil storilcev in žrtev OST

Med otroškimi spolni turisti prevladujejo moški iz vseh družbenih slojev, ki so poročeni ali samski. Pogosto je napačno mnenje, da so storilci moški srednjih ali zrelih let, saj se je v nekaterih primerih izkazalo, da so predvsem mladi turisti tisti, ki so potovali prav

zaradi spolnega izkoriščanja otrok (ECPAT International, 2008). Praviloma gre za materialno samostojne, urejene in nekonfliktne osebe, ki nimajo razpoznavnih fizičnih značilnosti ali vzorcev socialnega vedenja. Ločimo jih na »situacijske otroške spolne turiste«, ki ne potujejo z očitnim namenom prakticiranja otroškega spolnega turizma, a jih okoliščine in ponudba tovrstnega turizma prepričajo, da to počnejo. Za razliko od situacijskih pa »preferenčni otroški spolni turisti« potujejo na konkretne destinacije izključno z namenom zlorabe otroškega spolnega turizma. Slednji se od pedofilov kot tretje vrste otroških spolnih turistov ločijo po tem, da imajo tudi spolne odnose z odraslimi osebami, česar pri pedofilih ni (ECPAT International, 2008).

“ Izkoriščanje otrok v najrazličnejše namene je postalo žalostna in obsojana vredna praksa, ki jo poznajo v različnih delih sveta. ”

Žrtve otroškega spolnega turizma so otroci, ki prihajajo iz revnih socialnoekonomskih območij, mnogi od njih so pripadniki etničnih manjšin. Žrtve so tako dekleta kot fantje z nizko stopnjo izobrazbe, večina prihaja iz zanemarjenih družin in družin, v katerih je prisotno psihično in fizično nasilje, pogosto imajo predhodno izkušnjo s spolno zlorabo, velikokrat so odvisniki. Pogosto gre za otroke, ki že sicer delajo v turistični industriji, kjer so prisotni sezonski prihodki in jim je nudenje spolnih uslug zgolj dodatna dejavnost. Velikokrat otroke v otroški spolni turizem potisnejo njihovi starši ali sorodniki, ki si tako zagotovijo dodaten zaslužek, lahko pa zgolj hrano in nastanitev. Med žrtvami pogosto najdemo tudi sirote ali otroke brez-

domce – otroke z ulice. Zaskrbljujoči so primeri, ko postanejo javni domovi za osirotele in brezdomne otroke centri za novačenje, v katerih sodelujejo tako zaposleni in vodstvo teh domov kot tudi organizirane kriminalne

presiji in samomorilnih nagnjenjih. Socialno so ti otroci stigmatizirani, odvzeta jim je pravica do izobrazbe, še posebej deklicam, ki se znajdejo na cesti brez kakršne koli pomoči ali podpore družbe oziroma okolja.

Preprečevanje otroškega spolnega turizma

Največji napredek pri osveščanju o problematiki otroškega spolnega turizma je omogočila mednarodna neprofitna organizacija ECPAT, ki kot mreža združuje organizacije in posameznike v skupnem prizadevanju za odpravo komercialnega spolnega izkoriščanja otrok. Izkoriščanje otrok v komercialne namene pa poleg otroškega spolnega turizma vključuje tudi trgovino z otroki, otroško pornografijo in otroško prostitucijo. Trenutno je ECPAT International prisotna v več kot 70 državah, kjer ima podružnice in nacionalne skupine. Izvaja

številne programe proti komercialnemu spolnemu izkoriščanju otrok, preko katerih se vključuje v oblikovanje politik z nacionalnimi in mednarodnimi organi, zagotavljanje oskrbe in varovanja otrok, ki so žrtve spolnega izkoriščanja, in izvajanje programov ozaveščanja otrok in ranljivih skupnosti, v katerih je pristno izkoriščanje. Vprašanje otroškega spolnega turizma je osrednji poudarek mreže ECPAT od njene ustanovitve leta 1990.

V preventivne dejavnosti preprečevanja otroškega spolnega turizma torej lahko vključimo nevladne organizacije, vlade držav, lokalne oblasti in organe kazenskega pregona, organizatorje potovanj, zaposlene v ho-

telih, lokalne turistične organizacije, lokalne prevoznike (taksiste, voznike avtobusov), turistične vodiče in druge delavce v turizmu. Sinergija ukrepov različnih akterjev lahko pospeši upad zanimanja za otroški spolni turizem. Veliko lahko na področju preprečevanja in kazenskega pregona otroškega spolnega turizma naredijo države same. Sprejetje kazenske zakonodaje, ki spolno izkoriščanje otrok opredeli kot kaznivo dejanje, je zgolj prvi od ukrepov. Še bolj pomembno je delovanje pravne države, v kateri se takšna dejanja tudi kazensko procesirajo in so storilci obsojeni na sodiščih.

Evropska unija (EU) sprejema zakonodajo, ki si prizadeva za boj proti kaznivim dejanjem zoper spolno nedotakljivost otrok. Direktiva obravnava različne vidike: od kaznovanja in preprečevanja kaznivih dejanj do podpore žrtvam. Določa posebne ukrepe glede otroške pornografije na spletu in otroškega spolnega turizma. Tako na ravni Evropske unije (EU) kot na globalni ravni so najpomembnejši pravni dokumenti, ki urejajo omenjeno.

“ Spolne zlorabe so lahko prisilna prostitucija, spolno suženjstvo, otroška pornografija, spolni turizem in podobno. ”

Opomba

1. ECPAT: End Child Prostitution, Child Pornography and Trafficking of Children for Sexual Purposes.

Literatura

- ECPAT International (2008): *Combating Child and Sex Tourism: Questions and Answers*. Bangkok, Thailand.
- ECPAT USA: *Child Sex Tourism: Information for Travel Professionals. Sun, Sand in Sexual Exploitation*. Pridobljeno 2. 11. 2013 na: <http://www.hawaii.edu/hivandaids/Child%20Sex%20Tourism%20Information%20for%20Travel%20Professionals.pdf>.
- Eirienne, Arielle K. (2009): *Child Sex Tourism: »US« and »them« in a Globalized World*. Pridobljeno 10. 10. 2013 na: <http://www.studentpulse.com/articles/34/child-sex-tourism-us-and-them-in-a-globalized-world>.
- Song, Susan (2003): *Children as Tourist Attractions. Yapi International*. Pridobljeno 14. 10. 2013 na: <http://www.yapi.org/rpchild-sex-tourism.pdf>.

Bodi pozoren. Bodi previden.

Preventivna delavnica o trgovini z ljudmi

✍️ Nina Stenko Primožič

Trgovina z ljudmi kot najhujša zloraba človeškega dostojanstva prežema vsako poro družbe, zato so popolnoma neumestne izjave: »Pri nas v Sloveniji se to ne dogaja«. »Glede na to, kako je malo teh primerov, moraš pa res imeti smolo, da se to zgodi prav tebi.« »Ljudje so si sami krivi, kaj pa se izpostavljajo.« Trgovina z ljudmi se v biti dotika vsakega posameznika, otroka, odraslega, učitelja, starša, avanturista, zapečkarja, pesimista, optimista, izobraženega, neizobraženega, moškega in ženske, saj gre za teptanje človeškega dostojanstva.

Ker se to dogaja prav zdaj enemu od nas, se dogaja tudi nam.

Slovenska karitas se je pred osmi leti zaradi vsega zgoraj naštetega dejavno vključila v pomoč žrtvam trgovine z ljudmi ter pričela delovati tudi preventivno, saj se zavedamo, da bo za zmanjšanje in odpravo pojava trgovine z ljudmi potrebno dolgotrajno sistematično vzgajanje otrok, mladostnikov, vzgojiteljev, učiteljev, katehetov in staršev o človekovi osnovni in največji pravici: pravici do svobode, do dostojanstva. Samo z zavedanjem, kako dragocena sta življenje in sreča vsakega posameznika v družbi, bodo mladi – bodoči voditelji – lahko ustvarjali takšne materialne in moralne pogoje, v katerih bo obstoj trgovine z ljudmi nemogoč.

Ker je meja med preventivo in reklamo tudi pri trgovini z ljudmi zelo tanka, je pomembno, da tisti, ki jo izvaja, dobro pozna temo in argumente, zakaj se borimo proti t. i. suženjstvu sodobnega časa. Naše izkušnje so pokazale, da se mladi večkrat šalijo na račun velikih zaslužkov, ki se vrtijo v prekupčevanju z ljudmi, ko pa so soočeni s konkretno zgodbo in ko ozavestijo, da se slednje lahko zgodi njim, njihovemu sošolcu, njihovim sestram, mamam, učiteljem ter prijateljem,

se zresnijo in takrat pridejo na dan najpomembnejši strahovi, dileme, vprašanja in tudi osebne zgodbe.

Slovenska karitas z velikim navdušenjem vstopa v osnovne (8. in 9. razred), poklicne in srednje šole, ki nam odpirajo vrata, saj poznavanje pojava in samozaščitnih ukrepov ne pomeni zgolj meje med tem, ali postaneš žrtev trgovine z ljudmi ali ne, temveč ali boš pozoren na svojo okolico in boš zaznal spremembe in prepoznal kršenje neodtujljivih človekovih pravic svojega

Foto: arhiv Nina Stenko Primožič

bližnjega. Delavnice so še bolj učinkovite, ko se jih udeležijo tudi razredniki, učitelji ter svetovalni delavci. O pojavu trgovine z ljudmi se moramo nenehno izobraževati, saj se načini izkoriščanja ves čas spreminjajo, prav tako načini pridobivanja žrtev. Namesto fizično nasilnejših postajajo bolj občutljivi in psihološko prefinjeni.

Izvajalci preventivnih delavnic imamo osebno izkušnjo s pomočjo žrtvam trgovine z ljudmi, kar nam daje uvid v širino problema. Vendar pa mi ne ostajamo v razredih, ne vzgajamo in preko učne snovi ne predajamo celo šolsko leto tako pomembnega sporočila kot razredniki, učitelji, profesorji in kateheti z osebno držo. V zadnjih letih smo doživeli tudi kakšno ogroženost in nevednost s strani učiteljev, zato je pomembno, da imajo priložnost globljega razumevanja problematike, razvijanja sočutja in pridobivanja moči za spreminjanje stanja v družbi.

Preventivne dejavnosti se s poznavanjem človekovih pravic in spoštovanjem človeškega dostojanstva lahko pričnejo zelo zgodaj; že v vrtcu. O trgovini z ljudmi pa po navadi spregovorimo v zadnjih razredih osnovne šole ter dijakom in mladinskim skupinam. Razlog, da se osredotočamo nanje, je ta, da mladostniki med 14. in 18. letom sodijo v posebej ranljivo skupino oseb v trgovini z ljudmi. Prav slednji se po navadi večkrat rizično vedejo na spletu ter v medsebojnih odnosih.

Preventivna delavnica, ki traja eno ali dve šolski uri, je lahko lep uvod v nadaljnje celoletno spremljanje pojava, ozaveščanje in vzgojo za vrednote. Trgovino z ljudmi kot globalen problem lahko vključimo v predmete, kot so etika, zgodovina, geografija, sociologija, psihologija, ali jo izvajamo na razrednih urah oziroma v krogu interesnih dejavnosti. Izvedete jo lahko učitelji ali pa strokovni delavci Slovenske karitas (delavnica je brezplačna).

Predstavljamo eno od delavnic, ki temelji na dveh izredno pomembnih elementih: da so mladi pozorni in kritični (do sprememb v svoji okolici in kršenja človekovih pravic ter da ne sodelujejo v mreži trgovine z ljudmi) ter da so previdni (samozaščitno vedenje pri spletnem posredovanju osebnih

podatkov, navezovanju stikov z neznanji, iskanju partnerja, potovanju ali pri iskanju dela).

Preventivna delavnica o trgovini z ljudmi: *Bodi pozoren. Bodi previden.*

Cilj: Mladostnike seznaniti s pojavom trgovine z ljudmi. Približati jim stisko ljudi, ki trpijo zaradi izkoriščanja, ki je posledica trgovine z ljudmi. Spodbuditi mladostnike, da spremljajo mnenje medijev o trgovini z ljudmi, vpliv medijev in znanih osebnosti na naš odnos do trgovine z ljudmi, žrtev trgovine z ljudmi ter izkoriščanja. Mladostnike preko lastne dejavnosti in raziskovanja ter ustvarjanja plakata seznaniti s pojavnimi oblikami trgovine z ljudmi, poznavanjem človekovih pravic ter kršenjem le-teh, jih seznaniti s samozaščitnimi ukrepi ter z večjim zavedanjem o njihovi aktivni vlogi pri preprečevanju trgovine z ljudmi in obenem osvetliti njihovo morebitno izkušnjo srečanja s trgovino z ljudmi.

Oblika dela: individualna, skupinska

Metode dela: razlaga, razgovor, ustvarjanje plakata s pomočjo izrezkov iz časopisov, spletnih objav, izdelava moralnega kompasa

Učna sredstva in pripomočki: PowerPoint predstavitev (učitelj jo izdelava sam ali dobi na Slovenski karitas), preventivno gradivo o trgovini z ljudmi za mladostnike in osebe, ki delajo z mladimi (zloženki *Ne bodi naiven* ter *Bodi pozoren, bodi previden*), kratki filmi o pojavnih oblikah trgovine z ljudmi, različne revije, časopisi, reklamno gradivo v tiskani obliki

Potek delavnice:

- Mladostniki spremljajo medije o pojavu trgovine z ljudmi, odkritih primerih, odnosu družbe do trgovine z ljudmi. Od doma prinesejo različne časopise, izseke izjav na spletnih portalih in v časopisih, ki vsebujejo poročila o trgovini z ljudmi, mnenja slavnih oseb o njej, o oglaševanju trgovine z ljudmi ipd.
- Za uvod mladostnikom predstavimo PowerPoint prezentacijo.
- Po predstavitvi namenimo čas mladostnikom za vprašanja in razmi-

šljanje, ki jih lahko zapišemo na tablo.

- Mladostniki predstavijo svoje ugotovitve glede medijskega odmeva na trgovino z ljudmi, oglaševanje storitev, izhajajočih iz trgovine z ljudmi, po radiu, v časopisih, na televiziji.
- Mladostnike razdelimo v skupine. Na eno polovico kartona nalepijo izrezke iz časopisov, revij, ki oglašujejo trgovino z ljudmi in iz nje izhajajoče storitve, ter zraven dopišejo svoje komentarje, na drugo polovico kartona pa nalepijo izrezke iz časopisov, revij, komentarje, ki govorijo o zaščiti žrtev trgovine z ljudmi, boju proti njej ter preventivnih dejavnostih v Sloveniji in svetu.
- Sledi pogovor in predstavitev plakata.
- Vsak mladostnik na kratko pove, kako je doživel delavnico in kaj je tisto, kar si želi zase in za svoje življenje zdaj in v prihodnosti. Strnemo misli in oblikujemo t. i. moralni kompas vrednot in želja, ki naj visi na vidnem mestu in naj bo pripomoček za nadaljnje delo pri razvijanju vrednot ter pogovoru in spodbujanju vedenja, ki temelji na zaščiti človekovih neodtujljivih pravic.

Delavnica je zasnovana kot začetek ozaveščanja in nadgradnja spoznavanja pojava trgovine z ljudmi, vzgoje za nenasilje in sočutje ter razumevanja okoliščin, ki privedejo osebe v tak položaj, zaradi katerega postanejo bolj ranljive za trgovino z ljudmi.

Slovenska karitas v spomladanskem času pričinja nov cikel izvajanja brezplačnih preventivnih delavnic 2014–2015, v katerih bomo že pripravljeno gradivo (PowerPoint predstavitev; zloženka *Ne bodi naiven*, ki opozarja predvsem na spletne pasti trgovine z ljudmi za mlade, ter zloženka *Bodi pozoren. Bodi previden.*) obogatili z novimi didaktičnimi pripomočki. ■

Za gradivo ali izvedbo preventivne delavnice se obrnite na: Slovenska karitas, Kristanova 1, 1000 Ljubljana, projekti@karitas.si ali tel.: 01 300 59 62 oz. 031 470 151 (dežurna številka).

Za pristop, ki vidi dlje od dolžine volilnega cikla

Pogovor z evropskim komisarjem za okolje Janezom Potočnikom

✂ Silvo Šinkovec

Janez Potočnik je močno stopil v zavest slovenske javnosti ob pogajanjih Slovenije z EU. Takrat je postal znan doma in v Evropi; kmalu je našel svoje mesto kot komisar v procesu širjenja EU ter v skrbi za razvoj znanosti in raziskovalne dejavnosti. V zadnjem mandatu si je kot komisar za okolje močno prizadeval, ne brez uspehov, za uveljavljanje filozofije trajnostnega razvoja. Za pogovor smo ga ujeli malo pred novimi evropskimi volitvami. Če kdo, je on verjel v Evropo in še vedno verjame vanjo, postal je evropski državljan in si močno prizadeva, da bi se v tej skupni domovini vsi dobro počutili, bili spoštovani in jo skupaj skrbno gradili.

Kaj je Sloveniji prineslo članstvo v EU; katera pričakovanja so izpolnjena in katera ne?

Prvega maja letos bomo praznovali 10. obletnico vstopa Slovenije v Evropsko unijo, zato je to vprašanje na mestu. V času, ko smo se priključevali Evropski uniji, je bil naš cilj jasen; spremembe, ki jih moramo izpeljati, so potrebne za prehod v odprto tržno gospodarstvo in odprto družbo, povezano s svetom. Seveda je bilo jasno, da moramo te spremembe res doseči, če bomo v EU vstopili ali ne.

Najpomembneje je, in to se vse prepogosto pozablja, da je Slovenija s

članstvom postala enakopravna partnerica ostalim članicam Unije in so odloča o skupni prihodnosti. Odkar je članica, soustvarja pravila sobivanja, ki jih je v pogajalskem procesu prenašala v svoj pravni red. Slovenija ima tako večji vpliv pri uresničevanju lastnih interesov znotraj Unije in možnost dejavnega sodelovanja pri usmerjanju ključnih globalnih procesov.

Danes, ko se Slovenija srečuje z gospodarsko in finančno krizo, so morda pomisleki, ali je bilo sploh vredno vstopiti v EU, razumljivi. Vendar pa ne velja pozabiti niti ključnih razlogov za vstop v EU niti dejstva, da članstvo samo po sebi ne prinaša nekaterih pozitivnih sprememb, ki bi jih pričakovali. Potrebno je trdo delo, da bomo ustrezno odgovorili tako na izzive doma kot tudi na globalne trende.

Kaj vas najbolj skrbi, ko razmišljate o prihodnosti EU? Katere vrednote danes dajejo identiteto EU?

Glede prihodnosti Evropske unije me najbolj skrbi politična kriza, ki je nekako nadaljevanje gospodarske in finančne krize, porast evroskepticizma in skrajna stališča, ki postajajo čedalje glasnejša. Ne smemo pozabiti, zakaj je Evropska unija pravzaprav nastala. Mir, stabilnost in blaginja so – in bodo vedno ostali – ključni 'raison d'être' oblikovanja in obstoja Evropske unije.

Sicer pa so temeljne vrednote Evropske unije, kot je zapisano tudi na začetku Lizbonske pogodbe, človeško dostojanstvo, svoboda, demokracija, enakost, vladavina prava in spoštovanje človekovih pravic. Uveljavitev teh vrednot ter mir in blaginja prebivalcev so tako v središču prizadevanj Evropske unije. Poleg teh splošnih vrednot pa si EU prizadeva še za številne posamezne cilje, denimo za socialno pravičnost in varstvo ter za odpravo družbene izključenosti in diskriminacije. Lizbonska pogodba pomeni precejšen napredek pri varovanju temeljnih pravic in omogoča pristop Evropske unije k Evropski konvenciji o varstvu človekovih pravic in temeljnih svoboščin.

Razkorak med revnimi in bogatimi je vse večji in še vedno se zdi, da en del družbe lahko brez

pomisleka dobiva vrtooglave plače, medtem ko drugi ostajajo brez vsega.

Strinjam se, da je razslojevanje resen problem današnje družbe in da so velike razlike med revnimi in bogatimi nesprejemljive. Vir teh razlik so bolj kot plače kapitalski tokovi in različne anomalije. Prizadevanja Evropske unije gredo v smeri zmanjševanja razkoraka med revnimi in bogatimi. Poglejmo samo napore, ki so bili na mednarodni ravni leta 2012 vloženi v konferenco Združenih narodov v Riu, ki jih bolje poznam, ker sem tam vodil delegacijo EU. Svetovni voditelji so se v Riu zavezali k spodbujanju zelenega gospodarstva, ki naj bi bilo ključni vzvod za prehod v trajnostni razvoj. Konferenca sicer ni prinesla konkretnih in zavezujočih rešitev, je pa prinesla dogovor o začetku procesa za sprejem t. i. trajnostnih razvojnih ciljev. Ker istočasno poteka revizija milenijskih razvojnih ciljev, na ravni EU pripravljamo skupen pristop k razvojni agendi po letu 2015. Tako smo lani v Komisiji sprejeli pobudo, katere naslov je dovolj zgovoren: *Dostojno življenje za vse: odpravimo revščino in dajmo svetu trajnostno prihodnost*. Pripravila sva jo skupaj s kolegom Andrisom Piebalgsom, komisarjem, odgovornim za razvoj. Sporočilo predlaga skupni globalni okvir za obravnavo okoljske trajnosti in odpravljanje revščine. Pomembno je namreč vedeti, da je varovanje okolja in s tem varovanje naravnih virov pravzaprav ključno pri odpravljanju revščine. Dogovor o trajnostnih razvojnih ciljih, ki bi bili merljivi in zavezujoči za vse, je seveda priložnost, ki je ne velja zamuditi; tak dogovor je skupna globalna zaveza o prijaznejšem ravnanju z Zemljo. Gre za dolgotrajen proces in delo na tem področju nadaljujemo tudi v tem letu.

Jože Trontelj, predsednik SAZU, si je zelo prizadeval, da bi bila etična vzgoja del vseh ravni šolstva, tudi univerzitetne. V načrtnem delu v vzgoji je videl pot do spremembe načina razmišljanja.

Delovanje dr. Trontlja sem spremljal in ga tudi cenil. Seveda je vzgoja ključna, če želimo doseči spremembe tako v razmišljanju kot tudi ravnanju.

Zlasti v sedanjem času, ko se soočamo s krizo na različnih področjih (političnem, gospodarskem, finančnem), se spopadamo z globalnimi izzivi in ugotavljamo, da načini dosedanjega delovanja niso več pravi in da bomo morali razmisliti, kako naprej.

Dodal bi še, da se zelo strinjam tudi s tem, kar je dr. Trontelj poudarjal glede naravne dediščine – da jo moramo ohraniti za naše zanamce. V Sloveniji je kar nekako samoumevno, da imamo lepo naravo, a je prav zadnja naravna katastrofa pokazala, kako ranljivo je pravzaprav to naše bogastvo. Zato moramo zanj še posebej skrbeti. Seveda je pomembno ozaveščanje o tem. Pa ne le med mladimi, za katere bi lahko rekel, da so pogosto celo bolj ozaveščeni, kar se tiče skrbi za okolje; to je potrebno tudi med odraslimi.

Kako Strategija vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj UNECE dosega cilje?

Na področju trajnostnega razvoja je zavedanje, da so spremembe nujne, ključno, seveda pa je pomembno, da te spremembe tudi udejanjimo. Ves svoj mandat sem poudarjal, da *koncept rasti, ki temelji na nenadzorovani rabi virov, vodi v slepo ulico. Danes se soočamo z vrsto izzivov*, kot so podnebne spremembe, upadanje biotske raznovrstnosti in degradacija ekosistemov, pomanjkanje vode, onesnaževanje zraka in zemlje. Skupni imenovalac vseh teh procesov je vpliv človeka, vse večja poseljenost planeta in naraščajoča potrošnja na prebivalca. Vse več ljudi na našem planetu si upravičeno želi, da bi živeli bolje. Samo v obdobju ene same generacije bo na našem planetu živelo več ljudi (dodatni 2 milijardi), kot jih je na njem skupaj živelo na začetku prejšnjega stoletja (1,5 milijarde). Človek s svojimi željami in dejavnostmi tako že pomembno vpliva na (ne)ravnotežje planeta, ki ne more več opravljati vseh funkcij v podporo življenju na njem brez posledic, ki se kažejo v vseh problemih, ki sem jih navedel uvodoma. Ustvarjamo dolg, ki bo moral biti poplačan, hkrati pa bomo morali spremeniti tudi svoje obnašanje in prenehati z zadolževanjem do okolja. Preslikava vzorca proizvodnje in potrošnje, ki je del naše realnosti v razvitem

delu sveta, na celoten svet je preprosto nemogoča. Prehod v krožno gospodarstvo, v katerem bomo z viri ravnali odgovorno, je zato nujen in neizogiben. Pravzaprav se največ lahko naučimo prav od narave. Narava je največje in najkompleksnejše krožno gospodarstvo, v katerem se zrcalijo milijoni let izkušenj in prilagajanja za preživetje. Smo del te narave in živeti moramo v harmoniji z njo. Zato je sprememba vrednot, načel in ravnanja ključna, tako v gospodarstvu kot tudi v življenju nasploh.

Vzgoja in izobraževanje sta tudi tu ključnega pomena. Da bi se tu dalo in moralo narediti več na vseh ravneh, ni nobena skrivnost. Težko ocenim, ali Strategija vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj UNECE dosega cilje, vendar pa lahko rečem, da so tovrstne pobude pomemben prispevek k prizadevanjem za nujne spremembe.

Kaj vas je v tem obdobju najbolj razočaralo? Kje vi najdete vir moči in upanja?

Morda zavedanje, da se spremembe, ki so nujne, odvijajo tako počasi, prepočasi. Čeprav je tudi res, da je tematika kompleksna, zato zahteva čas in razumevanje.

Pogosto me je razočaralo pomanjkanje dolgoročnega in strateškega razmisleka pri politikih in politikah. Živimo v stoletju, ki ga zaznamujejo številni globalni izzivi, od podnebnih sprememb in izginjanja biotske raznovrstnosti do globoko zakoreninjene revščine in pomanjkanja številnih virov, kot so pitna voda, rodovitna in neonesnažena zemlja ter čist zrak. Teh problemov se ne da nasloviti brez odgovornega pristopa, ki se ozira dlje od dolžine volilnega cikla.

Delo na področju okolja je pogosto tudi čustveno obarvano, marsikdaj ljudje denimo pričakujejo več, kot je dejansko v moji moči ali pristojnosti Komisije. A tudi iz teh iskrenih skrbi je mogoče črpati energijo in moč za zavzeto delo. Poskušal sem delati korektno in profesionalno, z iskreno željo spremeniti stvari pri varovanju okolja na boljše in z iskreno željo po sodelovanju z vsemi, ki si za podobne cilje prizadevajo na različnih ravneh. ■

Molimo za otroke, ki od staršev prejemajo umazan kruh

✉ Papež Francišek

Vsako jutro ima papež Francišek sveto mašo v Domu sv. Marte v Vatikanu. Vsako jutro ob evangeliju poda svoje razmišljanje. 8. novembra 2013 je bil na vrsti odlomek iz Lukovega evangelija o krivičnem oskrbniku. Ob tej priliki je papež molil za otroke, ki od svojih staršev prejemajo 'umazan kruh'.

Učencem je govoril: »Bil je bogatin, ki je imel oskrbnika, in tega so mu zatožili, da mu imetje zapravlja. Poklical ga je in mu rekel: "Kaj slišim o tebi? Daj odgovor o svojem oskrbovanju, zakaj posej ne boš mogel biti več oskrbnik."»

Oskrbnik pa je rekel sam pri sebi: "Kaj naj storim, ker mi moj gospod jemlje oskrbništvo? Kopati ne morem, beračiti me je sram. Vem, kaj bom storil, da me sprejmejo v svoje hiše, ko bom odstavljen od oskrbništva." In poklical je dolžnike svojega gospoda, vsakega posebej, in prvemu dejal: "Koliko si dolžan mojemu gospodu?" "Sto mer olja," je rekel ta. On pa mu je dejal: "Vzemi svoje pismo, brž sédi in zapiši: petdeset." Nato je rekel drugemu: "Koliko pa si ti dolžan?" Ta je rekel "Sto mer žita." Reče mu: "Vzemi svoje pismo in zapiši osemdeset." In gospod je pohvalil krivičnega oskrbnika, da je razumno ravnal. Zakaj otroci tega sveta so do svojega rodu razumnejši kakor otroci luči. (Lk 16,1-8)

Papež Francišek se je naslonil na priliko o pokvarjenem oskrbniku in spregovoril o dohodkih, ki so sad

Foto: Peter Prebil

podkupnin: »Ko pomislimo na svoje sovražnike, zares najprej pomislimo na hudiča, kajti prav on nam dela slabo.« Način življenja, ki mu je najbolj blizu, je posvetnost, življenje v skladu z vrednotami sveta. Oskrbnik iz prilike je primer takšne posvetnosti. Izgovor, da dela tako kot delajo vsi, ne opraviči njegovih dejanj. Papež Frančišek je dodal, da tako delajo nekateri sodobni oskrbniki v podjetjih, v javnosti ali v vladi. Verjetno jih niti ni veliko. Hodijo po poti zaslužka, ki je krajša in udobnejša.

V priliki gospodar krivičnega oskrbnika pohvali za njegovo zvižčnost, za podkupovanje. Navada podkupovanja je posvetna in zelo grešna navada. »Ta navada ne prihaja od Boga. Bog nam je zapovedal, naj domov prinesemo kruh, zaslužen s svojim poštenim delom.« Kruh, ki ga je domov prinesel oskrbnik iz prilike in ga dajal jesti svojim otrokom, je bil 'umazan kruh'. Njegovi otroci, ki so morda obiskovali drage šole in so zrasi v učenih okoljih, so od svojega očeta za obrok prejeli »umazanijo, kajti njihov oče je s tem, ko je domov nosil umazan kruh, izgubil dostojanstvo. To je velik greh!« Papež Frančišek je dejal, da se podkupovanje lahko začne z majhno kuverto, a kasneje postane kot droga. Navada podkupovanja postane odvisnost. Kot obstaja 'posvetna zvižčnost', obstaja tudi 'krščanska zvižčnost', s katero se stvari naredi nekoliko hitreje, pa vendar pošteno in ne v duhu posvetnosti. Jezus pravi, naj bomo preudarni kakor kače in nepokvarjeni kakor golobje. Ti dve razsežnosti skupaj, preudarnost in poštenost, sta »milost Svetega Duha«, dar, za katerega moramo prositi. Nagovor je papež sklenil z molitvijo za vse otroke, ki od staršev prejemajo 'umazan kruh': »Tudi oni so lačni, lačni dostojanstva! Prosimo, da bi Gospod spremenil srce častilcev boginje podkupnine in se zavedali, da dostojanstvo izvira iz dostojnega, poštenega in vsakodnevnega dela, ne pa iz lažjih poti, ki na koncu vzamejo vse.« ■

Vir

Papež Frančišek (2014): *Homilije papeža Frančiška. Bog nas ljubi z bližino in nežnostjo*. Dravljje: Župnijski zavod, str. 155–156.

Čisto mamin poljub

◀ Vladimir Kos

Ne vprašat za dan me, za uro in leto;
po drugi svetovni vojni biló:
v obmorskem večeru pod zvezdic obstretom,
po smokvah dehtelo je s skritih vrtov.

In stala šva z mamo tesno drug ob drugem.
Slutila, da to je dokončno slovó.
Morjé nama barko nestrpno zaguglje.
Oko potopi se mi v njeno oko.

In njene se ustnice združijo z mano,
zavem se poljuba brezčasne vezi.
Še zdaj je na ustih spomin z morsko slano -
brez božje ljubezni umrl bi stih. ■

Vir

Kos, Vladimir (2014): *Pesmi iz dežele pravljličnih gozdov*. Dravljje: Župnijski urad, str. 32.

Vladimir Kos se je leta 1924 rodil v Murski Soboti. Kot gimnazijec je pred nemškimi okupatorji iz Maribora pobegnil v Ljubljano, Italijani so ga odvedli v taborišče Gonars, leta 1945 je pred komunisti bežal v tujino. Študiral je v Rimu, doktoriral iz filozofije, postal jezuit in duhovnik ter leta 1956 kot misijonar prišel na Japonsko, kjer je predaval filozofijo na jezuitski univerzi Sophia University. Vrsto let se posveča otrokom brez staršev. Ves čas piše pesmi. V domovino se je prvič vrnil leta 1995. Letos je prejel nagrado Prešernovega sklada za pesniški zbirki Pesmi z japonskih otokov in Ob rahlo tresoči se tokijski harfi. Pesem Čisto mamin poljub je iz njegove zadnje pesniške zbirke.

Delavnica o pravičnosti

✍ Špela Čekada Zorn, Andreja Dobnikar

“Steza pravičnih je kakor svit zore, ki se vedno bolj sveti do polnega dne. Pot krivičnih pa je kakor tema, nič ne vedo, ob kaj se bodo spotaknili.”
Sveto pismo, Pregovori 4,18.19

V šoli se srečujejo učenci, učitelji in starši. Za ustvarjanje pozitivnega ozračja je nadvse pomembno, da njihovi medsebojni odnosi temeljijo na spoštovanju in razumevanju, kar pa je mogoče le ob dejstvu, da imajo vse tri skupine visoka etična načela; tako je možnost, da bodo ravnanje drugega dojemali kot krivično in nepošteno, manjša.

Eno od temeljnih načel svetovnega etosa je: “Ravnaj pravično in pošteno! Ne kradi!” Vsak posameznik mora ravnati neoporečno, iskreno in pošteno. Nihče nima pravice odtujiti sočlovekove lastnine. Vsak posameznik naj se trudi, da bodo vsem ljudem zagotovljeni dostojanstvo, svoboda, varnost, pravičnost in enake možnosti v izobraževanju. Gospodarska in politična moč naj služita gospodarski pravičnosti in socialnemu redu. O tem bo govorila ta delavnica.

Osnovni čut za pravično in druga etična načela bi moral otrok dobiti od staršev, ki so mu s svojim ravnanjem največji zgled v zgodnjem otroštvu, od vstopa v vrtec oziroma šolo pa je za pozitiven otrokov razvoj poleg staršev ključna tudi vloga vzgojiteljev in učiteljev. Z njimi je otrok dnevno v stiku

in v medsebojni komunikaciji, preko tega pa v stiku z vrednotami.

Človek velikokrat podvomi, da je nekaj neprijetnega, kar se mu je zgodilo, res pravično. V šoli se učitelji vsakodnevno srečujemo z očitki učencev, ki so prepričani, da so po krivici dobili slabo oceno. Svoje znanje namreč pogosto ocenijo veliko bolje, kot ga je ocenil učitelj, velikokrat se jim celo zdi, da je njihov sošolec za enako znanje dobil višjo oceno. Učenci se počutijo slabo, ker so prepričani, da se jim je zgodila krivica. Podobno je tudi pri različnih neljubih dogodkih, ko pride do prepira ali fizičnega obračunavanja in morajo za posledice le-tega odgovarjati. Takrat se sproži njihov obrambni mehanizem, ki jih prepričuje, da je okolica do njih krivična. Občutljivi so tudi, če je v njihovem oddelku učenec s posebnimi potrebami ali učenec priseljenec z individualiziranim programom, pri katerem učitelji ocenjujemo napredek, ostali učenci pa drugačnega načina ocenjevanja ne morejo ali pa nočejo razumeti. Dogaja se tudi obratno; učenci prisejenci velikokrat občutijo nelagodje in krivico, saj učitelji včasih od njih pričakujejo preveč in nehote pozabijo, da ti učenci nimajo enakega predznanja kot slovenski učenci. Nemalokrat imajo zaradi neznanja jezika ali kulturnih razlik tudi težave s socializacijo. Za primer lahko vzamemo določen praznik, ki ga ti učenci ne poznajo, ker ga ‘doma’ niso praznovali, zato se ne morejo vključiti v pogovor o njem, poleg tega pa novega znanja tudi ne morejo ozavestiti. Podobnih primerov, s katerimi se v šoli srečujemo vsakodnevno, je veliko.

Ključno je torej, da je učitelj senzibilen do rasnih, kulturnih, verskih, etničnih, jezikovnih in drugih razlik ali kakršnih koli drugih značilnosti

učenca ter strpen do drugačnosti, saj je vsak učenec z vsemi posebnostmi osebnost zase. Hkrati mora učitelj v duhu pravičnosti vsem učencem zagotavljati čim bolj enake možnosti in priložnosti.

Milharčič Hladnik (2012) o pravičnosti piše: “Že od antike dalje razumemo pravičnost na eni strani kot vrlino posameznika – to je individualna pravičnost, in na drugi strani kot vrlino družbe – to je socialna pravičnost. Prav tako ima že od antike dalje pravičnost dva pomena: pomeni vsako ravnanje v skladu z zakoni, pa tudi enakost. V precepu teh dveh pomenov nastopi pravičnost kot korektiv. Uporabljamo jo zato, da lahko zakone, ki so v nasprotju z enakostjo, prav z argumenti pravičnosti spremenimo.”

Pomembno je, da ločimo pravičnost od dobroteljnosti oziroma usmiljenosti. Tudi v šolskem prostoru. Učenci imajo zelo izostren čut za pravičnost in to vrednoto pričakujejo tudi od učiteljev. Kaj pa je pravičnost in kdo je pravičen? Vsekakor je pravičnost povezana z našimi dejanji, ne glede na področje našega delovanja. Prvotni etimološki pomen besede *pravičnost* je: “delati, kar je prav”. Pravičnost razumemo v dveh pomenih: kot skladnost z etičnim in pravnim zakonom in kot enakost ali sorazmernost. Pravičnost je tudi nasprotje sebičnosti, zato se vedno nanaša na človekovo ravnanje v družbi. Delati prav pomeni tudi delati dobro, a ne zgolj zase, temveč tudi za dobro drugih.

In kaj je kraja? *Kraja* pomeni jemanje česa s prisvojitvenim namenom, na skrivaj in brez dovoljenja in vednosti lastnika. Ni vsako nepravilno dejanje kraja, se pa v današnjem svetu vsakodnevno sliši, kako so si določeni ljudje nepravilno, s krajo prilastili premoženje, a bodo morali za to odgovarjati,

saj je v pravični družbi dobro nagrajeno, zlo pa kaznovano.

Je šola otrokom lahko zgled, da je vredno biti pravičen in pošten tudi v družbi, ki na ti dve vrednoti, se zdi, včasih pozablja? Morala bi biti oziroma učitelji bi morali biti pozitiven zgled z dejanji in s tako organiziranim poukom, v katerem bi vrednote še posebej prišle do izraza, do negativnih pojavov v družbi pa bi se učenci lahko kritično opredelili in jih obsodili. Kaj nam torej ponuja tokratna delavnica?

Delavnica o pravičnosti in poštenosti Cilji

Šola si prizadeva, da pri učencih okrepi vrednote pravičnosti in poštenosti, ki so jim bile privzgojene v družini. Učenci prepoznajo ter obsodijo krajo in nepravično ravnanje posameznikov in družbe. Vedo, da ima vsak posameznik v družbi določeno odgovornost in da se od njega pričakuje, da bo pravičen, nesebičen, sočuten. Obsodijo pohlep kot zaviralca dobrih medosebnih odnosov. Kritični so do dogajanja v sodobni družbi.

1. del delavnice

Predviden čas izvedbe: 2 šolski uri

Učni pripomočki: delovni listi s povzetkom zgodbe, list papirja, flomastri, glasovalni lističi

Potek dela: Učitelj vodi razgovor o tem, kaj učencem pomenita vrednoti *pravičnost* in *poštenost* in koliko je po njihovem mnenju pomembno, da imajo ljudje o nas pozitivno mnenje, da smo 'na dobrem glasu'. Sošolci in prijatelji nas namreč zelo hitro opredelijo za poštenega ali nepoštenega človeka. In ko enkrat dobimo to 'nalepko', se je ne znebimo hitro.

V nadaljevanju učitelj učencem prebere zgodbo (delovni list 1) ali uporabi drugo ustrezno besedilo. Učenci izrazijo svoje občutke. Sledi pogovor z aktualizacijo. Ob tem jih učitelj spomni na že obravnavano *zlato pravilo*: "Česar nočeš, da bi drugi tebi storil, tega tudi ti ne stori drugemu." Sledi delo po skupinah, v katerih so trije učenci. Razdelijo si vloge, prebrano zgodbo dramatizirajo,

Marko Pavliha, Borut Ošljaj (ured.)

Svetovni etos: globalno in lokalno

Ljubljana: Partner graf, 2013
241 strani, cena: 15,00 EUR
(+ poštnina 1,30 EUR)

V knjigi so objavljeni prispevki s posveta o svetovnem etosu, ki je bil aprila 2013 v Cankarjevem domu v Ljubljani. Tam so se združili vrhunski strokovnjaki različnih smeri in prepričanj ter se posvetili temeljnim moralnim dilemam sodobnega časa. Vsak od 16-ih prispevkov na svoj način sledi in utemeljuje osnovno idejo svetovnega etosa.

Informacije in naročila: DKPS, Ul. Janeza Pavla II. 13, 1000 Ljubljana; revija.vzgoja@rkc.si, www.revija-vzgoja.si

nato pa povedo, kako so se počutili v svoji vlogi. Potem vzamejo liste in flomastre; vsak učenec napiše svoje mnenje o učiteljevem ravnanju. Preberejo vse predlagane rešitve in jih oštevilčijo. Sledi anonimno glasovanje s pomočjo lističev. Od vseh predlaganih rešitev izberejo 3, ki so dobile največ točk – vsak učenec lahko izbere le eno rešitev.

Kot primer kraje lahko učitelj navede tudi odlomek iz Bevkove povesti *Tatič* (delovni list 2). Učencem na kratko predstavi besedilo, v katerem je prvoosebni pripovedovalec štirinajstletni deček, ki ga oče iz vasi pripelje za vajenca k trgovcu v mesto. To delo opravlja skupaj z dečkom Josijem, ki pa iz trgovčeve blagajne večkrat izmakne denar in ga nato porabi zase. Nekoč trgovec dečkoma obljubi, da jima bo dal denar za cirkus, ki je prišel v mesto, a obljubo prelomi. Ko je cirkus ponovno v mestu, je dečkova želja še večja in zdi se mu krivično, ker si cirkusa zaradi trgovčeve skopušnosti in brezsrčnosti ne more privoščiti ... Učitelj glasno prebere besedilo na delovnem listu 2.

Učenci se vživijo v glavno književno osebo in izrazijo svoje občutke ob kraji. Učitelj jim v nadaljevanju pove, da je fant krajo denarja še večkrat ponovil, ob vsakem nadaljnjem dejanju pa je bil občutek slabe vesti manjši. Učencem pojasni, da pomanjkljivo zavedanje krivice označuje ravnanje mnogih ljudi, česar pa družba ne sme nikoli tolerirati.

Naslednja ura je namenjena prepoznavanju napuha in razmisleku o tem, kaj povzroča domišljavost v medosebnih odnosih.

Učitelj razloži, da ljudje, ki jih vodi pohlep, v resnici hrepenijo po varnosti. Imetje namreč obljublja varnost. Tragično pa je, da pohlepni ljudje te 'varnosti' ne morejo uživati, tudi če so premožni. Ne najdejo tega, kar pravzaprav iščejo ... Pridobljene dobrine jih ne pomirijo in zadovoljijo, ampak si jih želijo vedno več. Beseda *pohlep* nakazuje, da gre za strast. Posameznik, ki ga vodi pohlep, izgubi občutek za druge, zato je vedno bolj osamljen in nesrečen.

V nadaljevanju je naveden primer živalske zgodbe (delovni list 3). Večera, ki je dosegla pomemben položaj v družbi, piše pismo živalim iz svojega gozda. Učenci v besedilu prepoznajo tiste besede ali besedne zveze, ki izražajo veveričin napuh. Vsak učenec se poistoveti z eno gozdno živaljo in veverici napiše pismo, v katerem izrazi svoje ogorčenje nad njenim domišljavim obnašanjem. V njem ji skuša pojasniti, da se kljub njenemu visokemu položaju v družbi ne sme obnašati, kot da je več vredna od drugih.

2. del delavnice

Predviden čas izvedbe: 2 šolski uri

Učni pripomočki: delovni listi s časopisnimi članki in fotografijami (ali

videoposnetek), list papirja, flomastri, glasovalni lističi

Potek dela: Učitelj se z učenci pogovarja o *poblepu, kraji in korupciji* v slovenskem prostoru. Pri tem razvija njihov kritični odnos do takih dejanj. Že kakšen teden pred izvajanjem delavnice jim da nalogo, da iz dnevnik časopisov izrežejo članke, ki govorijo o nepoštenem ravnanju in kraji dobrin. Učenci na začetku ure preberejo naslove časopisnih prispevkov, ki so jih prinesli, en prispevek pa bolj natančno predstavijo (tisti, ki to želijo). Do negativnih dejanj, ki so opisana v prispevkih, se opredelijo in povedo, kako bi oni ukrepali. Razmišljajo o tem, kaj človeka pripelje do nepoštenega ravnanja, kakšne so lahko širše posledice v družbi in kako preprečiti oz. kaznovati tako ravnanje.

Tudi učitelj jim prebere priložen časopisni članek (delovni list 4) ali uporabi drugo ustrezno gradivo (lahko videoposnetek). Učenci se kritično opredelijo do prispevka. Pri tem je zelo pomembna tudi vloga učitelja, ki vodi pogovor. Naslednjo šolsko uro se učenci vživijo v vlogo televizijskega novinarja in s pomočjo zbranih

časopisnih člankov pripravijo kratek prispevek o korupciji v slovenskem prostoru. Nastopajo pred sošolci.

Učitelj učence seznanja z dejstvom, da ni podjetniške kulture brez osebnostne kulture, kajti podjetje v prvi vrsti sestavljajo ljudje, zato je kultura podjetja odsev osebnostne kulture zaposlenih. Žal pa je dandanes koruptivno, nepošteno ravnanje osebna oznaka mnogih ljudi na pomembnih položajih. Brez dvoma je danes ekonomija področje, ki najbolj zanemarja pravičnost. Ekonomska pravičnost pomeni, da ima vsakdo dostop do temeljnih dobrin, kar mu omogoča preživetje in spodobno življenje.

Ob tem si lahko postavimo vprašanje: Ali so lahko podjetja, trgovine, bolnišnice in druge ekonomske ustanove pravične? Lahko, če ravnajo pravično in v dobro vseh. Na poti do zelenega cilja pa mora 'svoj lonček' pridati tudi šola s svojo vzgojno vlogo in nalogo. ■

Viri in literatura

Bevk, France (1995): *Tatič*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

Čekada Zorn, Špela; Dobnikar, Andreja (2013): Vzgoja za etične vrednote. V: *Vzgoja*, letnik XV, št. 58, str. 31–32.

Čekada Zorn, Špela; Dobnikar, Andreja (2013): Delavnica o zlatem pravilu. V: *Vzgoja*, letnik XV, št. 59, str. 25–28.

Čekada Zorn, Špela; Dobnikar, Andreja (2013): Delavnica o nenasilju in spoštovanju življenja. V: *Vzgoja*, letnik XV, št. 60, str. 25–28.

Košak, Alenka (2010): *Enakost in pravičnost v izobraževanju otrok v osnovni šoli*. Pridobljeno 25. 1. 2013:

<http://www.solazaravnatelj.si/ISBN/978-961-6637-26-8/011-019.pdf>

Kralj, Rok (2010): *Pravičnost, ne dobrodelnost*. Pridobljeno 25. 1. 2013: <http://delitev.blogspot.com/2010/04/pravicnost-ne-dobrodelnost.html>

Križman, Silva (2013): *Darila dobaviteljev na račune zdravnikov v tujini*. Pridobljeno 25. 1. 2013:

<http://www.primorske.si/Kronika/Darila-dobaviteljev-na-racune-zdravnikov-v-tujini.aspx>;

Milharčič Hladnik, Mirjam (2012): *Pravičnost in enakost*. Pridobljeno 25. 1. 2013: <http://www.forumtomizza.com/hr/tekstovi-sudionika/140-mirjam-milharcic-hladnik>

Pavliha, Marko (2006): Basen o veverici ali lastna hvala se pod mizo vala. V: Pavliha, Marko (2007): *Pravnik na poti – komu ali kam?* Ljubljana: Založba Uradni list Republike Slovenije, str. 127–129.

Pavliha, Marko; Ošljaj Borut (ured.) (2013): *Svetovni etos globalno in lokalno*. Grosuplje: Partner graf.

Schlenzog, Stephan; Lange, Walter (ured.) (2009): *Weltethos in der Schule*. Tübingen: Stiftung, WE.

Delovni list 1

Maja in DVD

Učenka Maja si od učitelja izposodi DVD, ki so ga uporabili pri pouku. Učitelj pozabi, da je Maji posodil DVD, in ga išče v svoji omari. Učenci, ga vprašajo, kaj išče ... Učitelj jim pove in išče naprej. Ker DVD-ja ne najde, iskanje opusti. Po končanem pouku pride k njemu Matjaž in mu pove, da je DVD posodil Maji. Učitelj se mu zahvali in po pouku žalosten obsedi v učilnici. Ne more verjeti, da mu Maja, ki jo je imel za najbolj prijazno in pravično učenko, ni vrnila DVD-ja. Še bolj ga prizadene dejstvo, da mu med iskanjem ni povedala, da ima njegov DVD. Naslednji dan pokliče Majo k sebi in ji pove, da se je spomnil, da ji je posodil DVD. Maja zajoka in mu v solzah pove, da sta ji DVD ukradla sošolca ...

Delovni list 2

Odlomek: Tatič

O bšla me je neka misel, ob kateri sem se tresel kot v mrzlici. Pa se mi je zopet vrnila. In znova. Treba bi bilo samo odpreti predal in vzeti tistih petnajst krajcarjev ... Nič več, samo toliko, v vsem letu nič več, v vsem življenju nič več ... Takrat ni bilo razen mene nikogar v prodajalni ... Desetico iz leve skodelice ... petico iz desne ... tiho ... /.../

Tatič!

Bilo mi je, kakor da nekdo stoji za menoj in mi neprestano sika na uho: tatič! Naj sem v mislih še tako opravičeval svoje dejanje, sem na koncu koncev dognal samo eno: tatič! Saj te besede nisem spregovoril niti v mislih, toda neki občutek, ki se mi je venomer vračal, mi je ponavljal: tatič! Vse zaradi petnajstih krajcarjev. Vrgel bi jih bil skozi okno, jih treščil ob tla in jih poteptal, a bi vseeno vrtalo v meni: tatič! Tatič! Tatič! Opravičeval sem se vedno znova. Nekdo, ki je bil v meni, pa mi je govoril: vem, vem, vem, vse to vem ... a kljub temu ne bi smel, ne bi smel. Pred seboj sem videl mater in očeta, ki sta me silila: "Povej!" Vem, mati bi mi bila s krvavečim srcem dala tisti denar, ako bi ga jaz več ne imel, da bi ga položil nazaj v predal. Mati je bila daleč ... Tisti strašni občutek pa mi je venomer ponavljal: tatič!

(odlomek iz: France Bevk: *Tatič*)

Delovni list 3

Veveričino pismo

Drage živali! Pišem vam zelo počasi, ker vem, da ne znate hitro brati, kaj šele razumeti mojih velikih umotvorov. Sporočam vam, da ste lahko silno ponosne name, saj vam je uspelo tisto, kar se bo morda ponovilo čez tisoč in eno leto, namreč vaš, torej naš gozd je končno dobil vrhunsko pozicijo na svetovni ravni. Biti generalna veverica ni od muh niti od sršenov: gre za najvišjo strokovno funkcijo, na katero pašniki, travniki, gozdovi, mlake, morja in reke imenujejo največje in najbolj ugledne strokovnjake, ki so se uveljavili ne le v domači naravi, ampak širše, na hektarski oziroma megaplaninski in galaktični ravni. To so primerki z najvišjimi kvalifikacijami in izkušnjami, praviloma vsi z živalsko izvrstnimi doktorati znanosti.

Skratka, spoštovane živali, vesela sem, da ste sledile maksimumu in se pravilno odločile ter na tako izje-

mno pomembno, vrhunsko in najvišje mesto imenovala mene, vašo veverico. Kljub bornemu znanju vam je uspelo zadeti žeblico na glavico, a v prihodnosti morate in ste dolžne do največje možne mere zaostri izbirne pogoje, ki so premalo strogi. Sprašujete zakaj? Zato, da me ne bodo nepomembneži spraševali in nenehno nadlegovali, ali je za funkcijo generalne veverice potrebna le diploma in nekajletna starost, da o podobnih neumnostih ne tratim besed! Se ve, da potrebuje kandidat bistveno več, saj je takšen svetniški sij podarjen le redkim izbrancem, med katerimi sem seveda jaz. To je sicer moje osebno stališče, a imam nedvomno prav, bodite prepričani!

Bodi dovolj za danes, kajpak pa se še oglasim, da me ne pozabite, preproste duše.

Z odličnimi pozdravi,
Veverica

(Po: Pavliha, 2006)

Delovni list 4

Petek, 20. december 2013
Darila dobaviteljev na račune zdravnikov v tujini

Zneski, ki so jih od dobaviteljev medicinske opreme in pripomočkov na račune v tujini dobivali posamezni zdravniki, naj bi se gibali od deset do več kot 100.000 evrov.

Valdoltra, Ljubljana – Preiskava Nacionalnega preiskovalnega urada (NPU), s katero so se lotili sistemske korupcije v zdravstvu, je včeraj pripeljala krimi-

naliste tudi v Ortopedsko bolnišnico Valdoltra. V. d. direktorja Radoslav Marčan ni med osumljenimi.

Kriminalisti so včeraj opravljali 58 hišnih preiskav na koprskem, ljubljanskem, celjskem, novomeškem in mariborskem območju. Začasno so pridržali 13 osumljencev, med katerimi so tudi štiri vodje oddelkov v bolnišnicah, dva kirurga in dve vodji lekarn.

“Preiskava v naši hiši poteka danes od 7. ure zjutraj in še ni končana. Kriminaliste zanima podkupovanje,

korupcija, kuverte ... Mislim, da gre za obdobje od leta 2008 do leta 2013. Za zdaj gre za posamezne zdravnike, več bomo lahko povedali, ko bo preiskava končana,” je včeraj na kratko komentiral dogajanje v. d. direktorja Ortopedske bolnišnice Valdoltra Radoslav Marčan.

(Vir: <http://www.primorske.si/Kronika/Darila-dobaviteljev-na-racune-zdravnikov-v-tujini.aspx>)

Z nočne omarice v razred

Delo Andreja Capudra – učno gradivo

✍ Lidija Golc

Profesor v srednji šoli se mora kar naprej izobraževati, mora pa se tudi odločati. Vsak začetek šolskega leta, ko načrtuje svoje delo, je prisiljen 'izpuščati' ljube avtorje, ne le zaradi katalogov in drugih dogovorov, ampak zaradi časovnih omejitev. Gotovo v razredu lepše odzvanja snov, ki jo ima tudi predavatelj rad, tako se dragi avtorji z nočne omarice nehote selijo v razred. Ker mi je misel dr. Andreja Capudra blizu, ga beremo tudi skupaj.

Avtorja ne moremo samo citirati

Pogosto beremo odlomke iz njegove Slovenije brez meja (vsaj tiste o slovenskem zamejstvu in Slovencih po svetu). Kadar se preveč ponavljajo težave z dvojino, citiramo vsaj prvo kvartino (iz XXIII. Rimskega soneta):

*Okusil zgodaj sem tvoj čar, dvojina,
od malega me spremlja ta oblika,
ki je posebnost našega jezika,
ki mati v njej je poklicala sina.*

Vsak dan znova je treba govoriti o pokončnosti:

*Kako služiti stranki in državi
in svojo čast in pamet obraniti,
da nisi lutka, ki visi na niti
in vsaka sapica jo v kih pripravi.* (prav tam: XCI)

Na avtorjev pomen za slovensko kulturo in umeščenost v njej opozorimo seveda ob obravnavi *Božanske komedije*. Ko opozarjamo na nagrade v slovenski kulturi, je težko razumeti, da prevod celotne *Božanske komedije*, ki je izšel v našem osamosvojitvenem letu,

nastajal pa je od avtorjevega dvajsetega do tridesetega leta, ni prejel najvišjega slovenskega priznanja na kulturnem področju; v pravo zadoščenje mi je bilo, ko se je odločni Štefan v kontrolni nalogi zmotil in zapisal: »... je dobil Prešernovo nagrado, samo ne vem, katerega leta.«

Odlomke iz njegovih *Deklic* beremo, ko se spominjamo nežnega otroštva, ko se pogovarjamo o povezanosti staršev z otroki: »Tako kot vsaka ljubezen je tudi ljubezen med starši in otroki lahko prava in neprava. Neprava je tista, ki ljubljena bitja spreminja v predmete (malike, smo rekli včasih)

in si dela iz njih igračo svoje strasti in neuresničenega jaza, čeprav se lahko vse skupaj godi pod podobo najbolj nesebičnega in celo v svetost sprevrženega čustva. Prava ljubezen pa je, da ljubljena bitja jemljemo kot bitja z njihovo posebno usodo in rastjo, ki včasih leze čudno proč od naše. Treba je spoštovati otrokovo rast, treba ga je, z eno besedo, jemati *zares*.« (Deklici, 1995: 92)

Andrej Capuder

Andrej Capuder se je rodil 23. novembra 1942 v Ljubljani. Leta 1967 je na *Filozofski fakulteti* v Ljubljani diplomiral iz francoskega in italijanskega jezika s književnostjo. Za magisterij so mu priznali že izvedena dela, doktorski pa je leta 1980 s tezo iz francoskega nadrealizma: *Andre Breton med možnostjo in nujo*. Od leta 1968 do leta 1973 je služboval kot profesor francoščine in italijanščine na *II. gimnaziji* v Ljubljani.

Odlomek iz *Pariškega dnevnika*

1. marec 1993

Zasedanje slovensko-francoske mešane komisije za znanost, prosveto in kulturo.

Ljubljana pošlje močno žensko delegacijo, ki je prinesla s sabo protokol, kjer je treba preveriti samo še vejice in podpičja. Tako nekako.

V resnici gre za nič več in nič manj kot za bodočnost frankofonije v Sloveniji. Ali se bo francoski jezik še poučeval v naših šolah, kje in kako se bo poučeval, koliko smo mi in Francozi pripravljeni vložiti v ta projekt. Ali prepustimo kar tako, da nas preplavi angleščina, ta »lingua franca« modernega sveta, in pustimo dihati kvečjemu še nemščini in italijanščini, da bomo lažje hodili nakupovat v Celovec in v Trst? Ali pa se delamo, kot da nam je še kaj do francoske omike in duhovne gibčnosti, ki sta v preteklosti tako uspešno kovali našo kulturno zavest? Ali bomo kar tako pokopali jezik, v katerem so bile izrečene velike besede, ki danes gibljejo svet?

Omenjeni francoski birokrati, ki nam sedijo nasproti in skušajo oklestiti že karseda skromni budžet, seveda ne razmišljajo tako. Njih žuli predvsem, kako bi francoski kulturni center v Ljubljani še naprej sedel brezplačno v poslopju razlaščenih uršulink – da pa v Sloveniji po razpadu Jugoslavije ni nobenega francoskega lektorja več, jim je postranska skrb. Tudi našo žensko delegacijo skrbijo bolj stilistične podrobnosti teksta, ki naj bi ga podpisali in potem vrgli na police, kot pa dejstvo, da se v Sloveniji francoščine uči manj kot pet odstotkov mladine. Za to naj se brigajo 'višji', caveant consules!¹

Očitno je, da bomo zlahka shajali tudi brez Jeana-Jacquesa Rousseauja!

Jaz pa ne maram, da bi kar tako pokopali Jeana-Jacquesa Rousseauja. Kot tudi ne maram, da ga dobimo nazaj kot fast food, ponovno odmrznjenega v ameriških campusih, kot nov evangelij za nas, zastarele Evropejce. Ne. Hočem ga slišati v njegovi klasični francoščini, ko pribija da je »tisti, ki je prvi ograbil zase kos zemlje in rekel, to je moje, začetnik socialnega zla.« Hočem ga slišati, kako grmi proti specializiranemu delu, ki da razbija človeško dušo in jo kazi kot enoto; kako graja napredek znanosti in umetnosti, ki da kviri nravi. Hočem ga slišati, ko si beli glavo, kako iz posameznih volj stkati eno samo, da se bo posameznik, v družbeni pogodbi, rad podredil celoti in ji sledil kot volonté générale². Hočem ga slišati, kako poudarja pomembnost individualne vzgoje, ki naj bo vezana na enega učitelja, v naravnem okolju, pod zvezdnatim nebom, ki bo krepilo v njem religiozni občutek. In slednjič, hočem ga slišati, kako pridiga vrnitev k naravi, beg iz mest in njihove pokvarjene civilizacije. Kdo vse se ni navdihoval pri Jeanu Jacquesu Rousseauju! ... Da, gospoda, če menite, da bomo kar tako opravili z J. J. Rousseaujem, se hudičevo motite! ...

»Ali ima gospod veleposlanik kaj pripomniti?«

Na strani tej in tej so spremenili piko v podpičje, zadnji paragraf črtali in dodali novega s približno enako vsebino. Na strani tej in tej ...

Ne, gospod veleposlanik se strinja s popravki. Kaj naj bi drugega.

Podpišemo in se razletimo na vse strani.

(*Pariški dnevnik*, 1999: 43)

Leta 1973 je bil izvoljen za asistenta na *Filozofski fakulteti*, leta 1981 za docenta, leta 1987 za izrednega profesorja in leta 1994 za rednega profesorja za francosko književnost.

Med letoma 1990 in 1993 je bil poslanec in slovenski minister za kulturo, od leta 1993 do 1997 pa veleposla-

nik v Franciji. Na delovno mesto na *Filozofski fakulteti* se je vrnil leta 1997, leta 2002 pa je kot prvi Slovenec dobil visoko francosko odlikovanje – red viteza Legije časti, in sicer za zasluge na področju frankofonije.

Capuder prevaja dela italijanske, francoske in portugalske književnosti

(Dante, Petrarca, Baudelaire, Teilhard de Chardin, Camoes); piše romane, poezijo, eseje in politične spise.

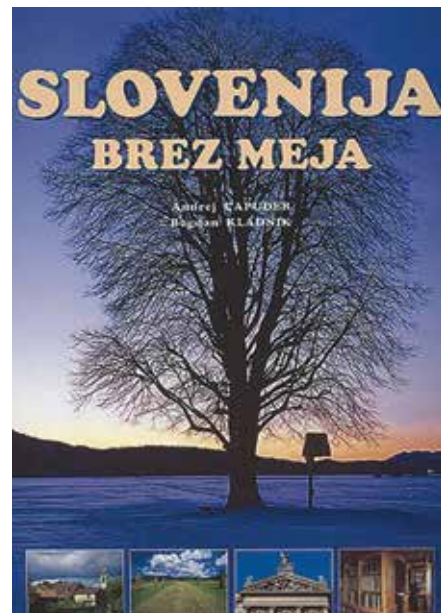
Capuder je od leta 1964 v revijah *Problemi*, *Naši razgledi*, *Znamenja* in drugod objavljajal ljubezensko in reflektivno poezijo. Piše tudi prozo z zgodovinsko in ljubezensko motiviko v mozaični tehniki in na osnovah personalizma in krščanskega eksistencializma: *Bič in vrtavka* (1975), *Mali cvet* (1977), *Rapsodija 20* (1982); črtice *Deklici* (1995); pripovedi za otroke *Na sončni strani ceste* (1976) in dnevnik *Pariški dnevnik: zapiski slovenskega veleposlanika v Franciji 1993–1997, 1999*.

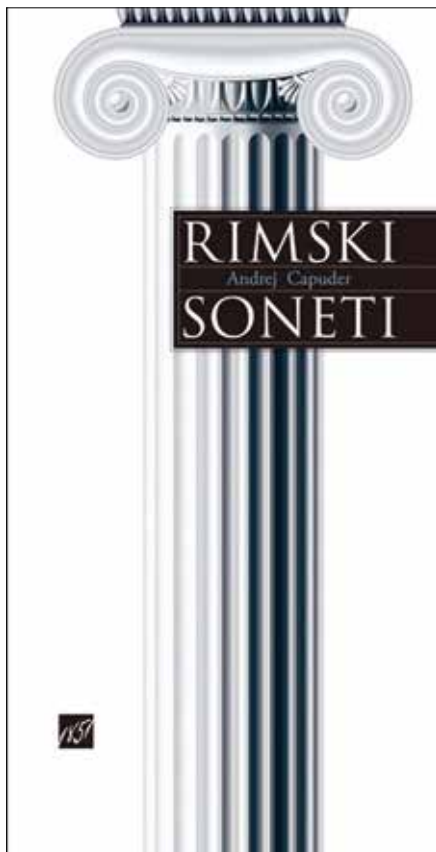
Capuder je pomemben prevajalec, ki je prevedel tudi Dantejevo *Božansko komedijo*.

Piše tudi literarno-zgodovinske študije, npr. o H. Bergsonu, P. Teilhardu de Chardinu, E. Kocbeku, A. Rebuli, Kierkegardu in drugih.

Pariški dnevnik: zapiski slovenskega veleposlanika v Franciji 1993–1997

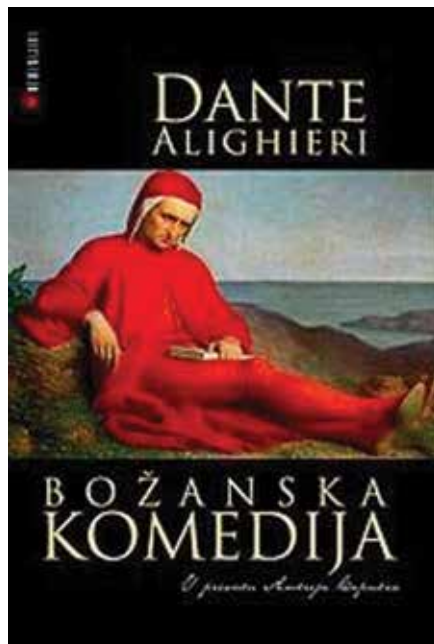
Literarizirani dnevniški zapisi predstavljajo delovanje prvega slovenskega veleposlanika v tej državi. Nizajo zgođe in nezgođe življenja slovenskega predstavnika, ujetega med nove svetovljanske razmere, slovensko stvarnostjo in osebno, tudi družinsko zgodbo. Knjiga je pred izidom v knjižni obliki deloma izšla kot podlistek v *Družini*.

Pariški dnevnik je kronološki zapis dogajanja (državniška srečanja, stiki z v Franciji živečimi Slovenci: Evgen Bavčar, Zoran Mušič, stiki z državo Slovenijo) po mednarodnem priznanju Slovenije 1991 in razmislak o našem zgodovinskem in sočasnem bivanju (pedsokratiki, Dante, nadrealisti, El Greco, srečanja z obiskovalci iz Slovenije, na primer z Borisom Pahorjem, Alešem Bergerjem). Dragocene so tudi strani o njegovi družini, pa naj bodo to zapisi o pomembni vlogi veleposlanikove žene ali delna odpoved zasebnosti, ki jo mora prenesti družina.

Besedilo je literarni dnevnik zaradi časovne in prostorske umestitve dogajanja, zaradi pripovedovanja v prvi osebi, zaradi literarnih intermezzov (na primer zgodba o Orfeju in Evridiki). Intimni dnevnik *Pariški dnevnik* zato, ker ne zajema samo piščevega javnega delovanja, potopisni in duhovni, ker zajema zemljepisne in duhovne oznake prostora, ki ga z ženo raziskujeta, in zaradi poglobljenih razmislakov o našem bivanju; politični zaradi javne vloge veleposlanika v Franciji. Prinaša

na primer tudi prevod članka *Italija in Slovenija, težavna ljubezen*, ki ga je Capuder napisal za pariški Figaro. Ko oporeka francoskemu hegemonizmu, bolj kot politik v članku piše kot pisatelj, bolj kot diplomat piše kot zgodovinar. Odlike tega dnevnika so svetovljanstvo, spoj diplomatskih prigod z literarnimi refleksijami in polemičnost ne brez humorja.

Eden prvih zapisov v dnevniku (v okvirčku) prikazuje srečanje mešane komisije v Parizu, srečanje francosko-slovenske komisije za znanost, prosveto in kulturo v Franciji. Njeni udeleženci podpisujejo sporazum, kar je gola formalnost, možni so namreč le pravopisni popravki. Slovenski veleposlanik, humanist in ljubitelj francoske kulture, pa razmišlja o škodi, ki jo lahko naredi omejevanje obzorja Slovencev le na vpliv angleško govorečega sveta.

Po interpretativnem branju besedilo razložimo z razlago besed, s povzemanjem, citiranjem povedi o birokraciji, primerjanjem z znano Gogoljevo novelo *Plašč* in z osvežitvijo spomina na velikega Rousseauja, s tem v zvezi na Josipa Stritarja. Kadar ima kdo v razredu nalogo prebrati celoten dnevnik, prebere svoj izbrani odlomek. Iščemo slogovne bisere: dokaze za ironijo in lakonični dialog, izbrano besedilo lahko primerjamo z *X. Rimskim sonetom*. Naslova za esejistično refleksijo sta

bila v zgornjem primeru in glede na *X. Rimski sonet*:

Kadar vsi derejo v eno smer, mora biti eden, ki gre v nasprotno.

Pot skozi sebe je edina pot k vsemu drugemu.

Pravi sonet o ljubezni

V tako kratkem članku o tako bogati ustvarjalnosti lahko omenim le še anekdoto iz razreda. Dijaki so dobili na mizo tri ljubezenske sonete: Prešernovega (*Je od vesel'ga časa teklo leto*), Petrarcoevega (*Sonet 160*) in spodnjega Capudrovega. V glasovanju so odločili, da je najlepši tale:

*Dovolj je, da lase si razpustila,
in v tebi znova prepoznal sem Evo,
kot mater, hčer in ljubico kraljevo,
ki vselej sveža me je v svet rodila.*

*Za mano gre podoba tvoja mila,
ob njej premagal bom človeško revo,
pripeljal h koncu najino zadevo,
kot reko, ki se v večnost bo izlila.*

*Za to ljubezen Bog te blagoslovi,
Naj tvoja duša vstane kot umita
za novo upanje, v deželi novi,*

*ko kupica življenja bo izpita
in zašumijo ti v slovo gozdovi,
ker si bila mi žena čudovita. ■*

Viri

Capuder, Andrej (1995): *Deklaci*. Celovec, Ljubljana, Dunaj: Mohorjeva založba.

Capuder, Andrej (1999): *Pariški dnevnik*. Zapiski slovenskega veleposlanika v Franciji 1993–1997. Ljubljana: Družina.

Capuder, Andrej (2003): *Slovenija brez meja*. Celovec: Mohorjeva založba.

Capuder, Andrej (2011): *Rimski soneti: vsak sonet je sebi svet*. Celje: Celjska Mohorjeva družba, Društvo Mohorjeva družba.

Capuder, Andrej (2012): *Pasijon ubogih*. Ljubljana: Novi svet.

Opombe

1. *caveant consules* (lat.) – Naj skrbita konzula (da država ne bo trpela škode). S temi besedami je rimski senat dajal konzulom v nevarnih časih diktatorsko oblast. Zato izrek v prenesenem smislu pomeni: Naj odgovorni skrbijo, da ne bo trpela javna blaginja.
2. *volonté générale* – po generalovi volji (Rousseau), *fig.*: po pravnem predpisu.

Vzgoja v javni osnovni šoli

Med človeško in družbeno funkcijo

✍ Bogomir Novak

Med ukrepe ministra dr. Jerneja Pikala je v šolskem letu 2013/14 vključeno tudi spreminjanje poimenovanja vzgojnih predmetov za vse učence devetletke. Po novem so brez oznake 'vzgojni'. Športna vzgoja je sedaj šport, likovna vzgoja je likovna umetnost, glasbena vzgoja pa je glasbena umetnost. Tudi državljanska in domovinska vzgoja ter etika je po novem domovinska in državljanska kultura ter etika. Ostala sta še izbirni predmet verstva in etika ter vzgojni načrt. »Z drugačnim poimenovanjem se presega delitev na tako imenovane vzgojne in izobraževalne predmete v osnovni šoli,« pojasnjujejo na ministrstvu.

Ukrepi ministrstva

Vzgoja je bolj umetnost kot znanost, a sama likovna ali glasbena umetnost nista isto kot vzgoja za likovno in glasbeno ustvarjanje. Vzgoja v najširšem smislu vključuje inkulturacijo, socializacijo, intelektualno raven in humanizacijo otroka kot osebnosti, vendar pa državljanska vzgoja ni isto kot državljanska kultura, športna vzgoja ne kultura športa. Gre za redukcijo vzgoje na kulturo ali – še ožje – umetnost.

Ali je to v skladu s poročilom UNESCO-ve *Mednarodne komisije o izobraževanju za 21. stoletje*? »Nova, razširjena zasnova učenja bi morala vsakemu

Foto: Metasa Rezolt

posamezniku omogočati, da odkrije, predrami in obogati svojo ustvarjalnost – da spravi na dan zaklad, ki se skriva v vsakem izmed nas. Tako bi vlogo izobraževanja razumeli kot razvoj celovite osebnosti, ki se v vseh svojih razsežnostih uči biti« (Delors, 1996: 78). »Vzgoja in izobraževanje morata omogočiti vsakemu človeku, da sam rešuje svoje probleme, oblikuje svoje odločitve in nosi svoje odgovornosti« (n. d.: 86). Kot vemo, Delors (1996) uravnoteženo poudarja vse štiri stebre: znanje, delo, sodelovanje in osebni razvoj. V praksi pa gre za osnovno vprašanje, kaj je najpomembnejše: razvijanje kompetenc za osebni ali družbeni razvoj?

V navedenem poročilu (Delors, 1996) je učenje poistoveteno z vzgojo. Vprašanje pa je, kateri vzgojni dejavniki sploh pogojujejo javno šolo kot vzgojno ustanovo. Kroflič¹ identificira

naslednje vzgojne dejavnike: vzgojni predmeti, značaj oz. lik učitelja, šolska klima, metode in vsebine pouka, šolski projekti (npr. zdrava ali ekošola), medvrstniški odnosi, organizacija življenja v šoli, šolska kultura. Če ti dejavniki niso sistematično usklajeni, s strani vdirajo razne partikularne ideologije, ekonomski, tržni interesi skritih 'vzgojiteljev'. Za vzgojni uspeh morajo usklajeno delovati vsi udeleženci edukacije, ker so vsak posebej in vsi skupaj odgovorni za sprejete odločitve in ukrepe.

Povezovanje vzgojnega koncepta s predmetnimi vsebinami je potrebno

“ Duhovna vzgoja je ‘na delu’ tam, kjer je pri umetniško kulturnih in humanističnih predmetih dovoljena ustvarjalnost. Izgine pa tam, kjer dominira ‘množični človek’.

”

pri vseh predmetih. To že delno odgovori na vprašanje, ali sistemsko-politični ukrepi zmanjšujejo vzgojni pomen javne šole. Ni toliko pomembno, ali 'vzgojni predmeti' nominalno obstajajo, bolj je pomembno, da vzgojni koncept prežema šolsko in razredno klimo, da se vsi udeleženci zavzemajo zanj, ga uresničujejo in zanj odgovarjajo. Javne osnovne šole s konceptom so npr. OŠ Vrhovci kot ekošola, OŠ France Prešeren Črenšovci, ki ima celo več konceptov združenih v celoto in vsi predmeti vključujejo formativno ocenjevanje. Izmed mnogih naj navedem še OŠ Radomlje, ki dela po konceptu Williama Glasserja.

Obstajajo pa predvsem neimenovani, nedefinirani in nerefektirani vzgojni koncepti v implicitni obliki. Tedaj lahko sklepamo, da omenjeni vzgojni dejavniki ne delujejo istosmerno v smislu skupnega dobrega, da vzgoja ni v celoti intencionalna, ampak le toliko, kolikor jo v to usmerjajo vzgojni načrti. Antropološkopedagoške podlage izginejo v pozabo, kadar prevladujeta pravna legalistično formalistična kultura, marketinški interes šole kot podjetja ali ko je šola najmočnejši ideološki aparat države (Althusser). Namesto ravnotežja med vzgojo kot človeško in družbeno funkcijo izstopi družbena funkcija.

Ključno vprašanje pa ne zadeva le implicitnih ali eksplicitnih vzgojnih konceptov in njihovih pogojevanj, ampak zadeva njen značaj. Ali je to organizacija smisla (Berger, Luckmann, 1999) ali pa gre za kompetenčno organizirano šolo v državah članicah EU in v razvitem svetu sploh. Ključne kompetence so osnova vseživljenjskega učenja. Evropski parlament in Evropski svet sta leta 2006 objavila *Priporočilo o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje* (2006), v katerem je navedeno, da naj vse države članice razvijejo ponudbo ključnih kompetenc in jo vključijo v vse oblike formalnega izobraževanja, od začetnega izobraževanja dalje; pri tem naj črpajo iz *Evropskega referenčnega okvira ključnih kompetenc*. Tu so kompetence opredeljene kot kombinacija znanja, spretnosti in odnosov v ustrezajočih okoliščinah, ključne kompetence pa

kot tiste, ki jih potrebujejo vsi ljudje za osebno izpolnitev in razvoj, dejavno državljanstvo, socialno vključenost in zaposljivost.

Kompetenčne posodobitve učnih načrtov

Posodobljeni učni načrti za osnovne šole in gimnazije za šolsko leto 2013/14 vključujejo osem evropskih ključnih kompetenc: sporazumevanje v maternem jeziku, sporazumevanje v tujih jezikih, matematična kompetenca in osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji, digitalna pismenost, učenje učenja, socialne in državljanske kompetence, samoiniciativnost in podjetnost, kultura in izražanje, ki jih učitelji spodbujajo po specifičnih didaktičnih navodilih za vsak predmet.

Implicitni neimenovani vzgojni koncept je z nekaterimi izjemami izenačen s kompetenčnim znanjem. Odnos med kompetencami in vzgojo je med prvimi prikazal danski družinski terapevt Juul (2008), ki pojasnjuje razloge za nove vzgojne smernice, primerja načine vzgoje iz različnih delov sveta in vzgojne vzorce iz preteklosti z današnjimi. Nekdanje destruktivne vrednote, kot so poslušnost, psihično in telesno nasilje ter konformizem, ki so vladale v tradicionalni hierarhični patriarhalni družini, so se spremenile. Problem je, ker je permissivna vzgoja še bolj nasilna kot represivna. Pri kompetentni vzgoji gre za postavitev medsebojnih meja, demokratični dialog z dogovarjanjem, avtentični odnos vzgojitelja do gojenca in za drugačne vrednote, kot so enakovrednost, avtentičnost, integrativnost in odgovornost. Zato mora vsak vzgojitelj zamenjati stare vzorce z novimi, ustrežnejšimi.

Prispevki zaključne konference (Premk, 2013) nam pokažejo, da je bilo v oblikovanje novih učnih načrtov vložena veliko truda za prilagajanje razvoja posameznih strokovnih disciplin procesnemu kurikularnemu modelu, sodelovanja med različnimi skupinami in usposabljanja učiteljev. Temu primerno so prilagojena didaktična navodila. Opazimo, kakšna didaktično-pe-

dagoška sredstva vodijo do zastavljenih ciljev, vendar pa pri udeležencih edukacije manjka samozavedanje o neznosni lahкости postavljanja ciljev. Kdo je grešni kozel? Ali pedagogika, ki ne razmišlja o dejanskih pogojih poučevanja za učenje in zato ni realna pedagogika (Meves, 2010), ali politika, ki predstavlja 'državo v megli' (Ščuka, 2012)? Zanj je naloga šole, da skrbi za razvoj učenčeve osebnosti. A kako naj to stori, če se boji duhovnosti?

Razvijanje kritičnega matematičnega, zgodovinskega, geografskega, kemijskega, fizikalnega itd. mišljenja ni le specifično strokovno, ampak tudi kontekstualno interdisciplinarno vprašanje. Zato se predmeti na šoli povezujejo, da bi razvijali večperspektivno kritično mišljenje. Dr. Bogo Grafenauer je zasnoval antropološko objektivni pristop k izbranim in ne enciklopedično zasnovanim temam iz zgodovine, in sicer pri delu z viri, ki se nanašajo na razna področja družbenega življenja, kot je razvidno v prispevku *Utrip uvajanja učnih načrtov za zgodovino* (Brodnik, 2013). Od maturanta lahko pričakujemo, da ne bo več žrtev dogem iz novejše (NOB ali revolucija) in starejše zgodovine Slovencev (zakarpatski ali staroselski izvor Slovencev), s katerimi je obremenjena naša (po)vojna generacija. Odnos do lastne in tuje zgodovine je za nas občutljivo vprašanje, zato bi bilo treba v učnem načrtu poudariti tudi avtobiografski pristop, kakršnega goji Boris Pahor.

“*Kot vemo, je duh lahko zloben ali dober, nesvoboden ali svoboden. Noben predmet ne omenja tega razlikovanja, kar bi omogočalo razvoj duhovne intelligence.*”

Manjkajo spoznanja o pogojevanju učiteljeve vzgojne moči ali nemoči. Videti je, da je to odvisno od njegove avtoritete, ugleda, kompleksne strokovnosti. Kaj naj stori, ko naleti na podivjano, hrupno množico v razredu (Meves, 2008, 2010), na apatijo skvoterjev (Galimberti, 2009), tehnološko poplitveno mišljenje (Scott Peck, 1991, Carr 2011), na patološke narcise (La-

sch, 2012), na otroke s posebnimi potrebami (*special educational needs*)?

Partikularna duhovna vzgoja v javni šoli

Lahko rečemo, da gre za krizo etičnih vrednot, vendar pa zanjo že ves čas ni koncepta duhovne vzgoje v javni šoli, ker ga noben posvet ZDPDS o vzgoji v javni šoli (1991, 2000, 2007) ni izpostavil. Prav tako ga ne opredeljuje Kovač Šebartova (2009), ki razmišlja o zadregah pri uvajanju vzgojnega načrta v času ministra dr. Zvera. Pač pa Kolenkova (2007) pove, da so nekatere vrednote (spoštovanje, iskrenost, odgovornost, nenasilje, poštenje, odpustanje, skromnost, strpnost, delavnost, sočutje, velikodušnost) v družbi in v osnovni šoli opuščene, kar ni dobro. Kot ugotavlja Kolenkova, so to prav tiste vrednote, ki so vodile k plemenitim dejanjem. Vzgojni načrt naj bi vseboval pravice in dolžnosti otrok, hišni red, dogovor o skupnih vrednotah in dogovor o enotnem vzgojnem delovanju

ustvarjalni, svobodni in odgovorni hkrati. Gre za življenjski slog, ki mu naša doba morda ni najbolj naklonjena, pa kljub temu do njega še vedno vodi široka pot. Zato vzgoja ni toliko znanost, kolikor je umetnost (Zalokar Divjak, 1998, 2010).

“ *Namesto da bi javna šola odpirala učencem pot v svet življenja in jim omogočala uvid v celoto človeške eksistence, sledi parcialnim kompetenčno-kompetitivnim ciljem.* ”

Strah pred duhovnostjo nastaja zaradi predsodkov in izenačevanja z religioznostjo, konservativnostjo, tradicionalizmom, ki nimajo nič skupnega z razvojem gospodarstva, ki je skupna deviza držav članic EU, in z uveljavljanjem človekovih pravic, ki je skupna nota obeh Belih knjig (1995, 2011). Duhovna vzgoja je ‘na delu’ tam, kjer je pri umetniško kulturnih in humanističnih predmetih dovoljena ustvarjalnost. Izgine pa

Duhovna vzgoja

Cilj duhovne vzgoje je razvijanje duhovne kulture in duhovnega stila življenja, kar je naloga predmetov glasbena in likovna umetnost, izbirnega predmeta vzgoja osebnosti, verstva in etika, obveznega vzgojnega načrta osnovne šole. Kot vemo, je duh lahko zloben ali dober, nesvoboden ali svoboden. Noben predmet ne omenja tega razlikovanja, kar bi omogočalo razvoj duhovne inteligence. Manjkajo osebni vzori kot vir humanizacije v smislu ‘prenašanja človečnosti človeka iz roda v rod’. Vrednota, ki ni več tradicionalna značajska vrлина, je samo še funkcija množic (Pavletič, 2008, 2010).

Zdrzniti bi se morali ob ugotovitvi, da vzgoja, ki nima duhovne komponente, vodi v barbarstvo (Fink, 1989). Pojavi nasilja mladih s smrtnimi žrtvami na Norveškem, v Nemčiji, ZDA, Veliki Britaniji so pokazatelji barbarstva. Vzgoja je zvedena na funkcijo prenosa specializiranega znanja na prihajajoče generacije, kar omogoča nemoteno delovanje obstoječe družbe. V tako zasnovanem šolskem sistemu in sistemu vseživljenjskega učenja so motnje vedenja in osebnosti nujen ter vseskozi spremljajoč pojav (Arendt, 2009). O škodljivih posledicah takšnega neoliberalnega pristopa poročajo tudi Mevesova (2008, 2010) za Nemčijo, pa Galimberti (2009) za Italijo, Lasch (2012) za Ameriko. Iz tega je jasno, da šola ne vzgaja za umetnost življenja, ki so jo Latinci imenovali *ars vivendi*.

Namesto da bi javna šola odpirala učencem pot v svet življenja in jim omogočala uvid v celoto človeške eksistence, sledi parcialnim kompetenčno-kompetitivnim ciljem. Vseživljenjska kompetentnost od rojstva do smrti je pravzaprav človekova omnipotentnost, ki je bila na drug način vsebovana v predstavi o vsestransko razviti osebnosti. Naloga vzgoje in izobraževanja bi morala biti tudi danes oblikovanje enotnega smisla življenja (Fink, 1989), ki pa ga vzgoja v obstoječi implicitni nereflektirani obliki z nekaterimi izjemami javnih šol in organiziranih oblik na posamezni šoli ne more dati. Ostaja le funkcija družbene učinkovitosti. S tega vidika je ce-

Foto: Matej Hožjan

učiteljev in staršev, specifične vzgojne strategije, kodeks vedenja udeležencev edukacije (Kolenko, 2007: 234).

Kje in kako naj učenec išče smisel življenja? Občutje smiselnosti je stvar odnosov v družini in drugje, življenjske orientacije in življenjskega sloga, ki nam omogoča, da smo radoživi,

tam, kjer dominira ‘množični človek’ (nem. *Massenmensch*), ki vrlino preobrazila v vrednoto kot funkcijo tehnike, delovne storilnosti in celo nasilja nad drugimi. S tega vidika je vzgoja tehnično izdelovanje oz. modeliranje človeka po že predpisanem modelu (Fink, 1989).

Foto: Marko Hrovat

losti duhovnoantropološki koncept slovenske šole Janeza Svetine (1990) pozabljen utopični projekt. ■

Opomba

1. Kroflič, Robi: Kakšen vzgojni koncept potrebuje javna šola?

Literatura

Arendt, Hannah (2009): Kriza u obrazovanju. V: *Evropski glasnik*, let. 14, št. 14, str. 175–194.

Berger, Peter; Luckmann, Thomas (1999): *Modernost, pluralizem in kriza smisla*. Ljubljana: Nova revija.

Brodnik, Vilma (2013): Utrip uvajanja učnih načrtov za zgodovino. V: Premk, Saša (ured.): *Posodobitev kurikularnega procesa na osnovnih šolah in gimnazijah. Sklop: posodobitev pouka na osnovnih šolah in gimnazijah. Prispevki zaključne konference*. Ljubljana, 1. julij 2013. Ljubljana: Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport. Str. 75–80.

Carr, Nicholas (2011): *Plitvine: kako internet spreminja naš način razmišljanja, branja in pomnjenja*. Ljubljana: Cankarjeva založba.

Delors, Jacques (1996): *Učenje skriti zaklad*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Fink, Eugen (1989): *Zur Krisenlage des modernen Menschen – Erziehungswissenschaftliche Vorträge*. Würzburg: Königshausen und Neumann.

Gaber, Slavko; Kodelja, Zdenko (ured.) (1990): *Verouk v šole?! Zbornik*. Ljubljana: Krt; Škofja Loka: Zamorc.

Galimberti, Umberto (2009): *Grozljivi gost: nihilizem in mladi*. Ljubljana: Modrijan.

Juul, Jesper (2008): *Kompetentni otrok: družina na poti k novim temeljnim vrednotam*. Radovljica: Didakta.

Kolenko, Marijana (2007): Vrednote – sestavni element vzgojnega koncepta osnovne šole. V: *Sodobna pedagogika, posebna številka*, str. 226–235.

Kovač Šebart, Mojca; Krek, Janez (2009): *Vzgojna zasnova javne šole*. Ljubljana: Center za študij edukacijskih strategij, Pedagoška fakulteta.

Krek, Janez (ured.) (1995): *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo.

Krek, Janez (ured.) (2011): *Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.

Lasch, Christopher (2012): *Kultura narcisizma: ameriško življenje v času zmanjšanih pričakovanj*. Ljubljana: Mladinska knjiga; Nova Gorica: Grafika Soča.

Meves, Christa (2008): *Zapeljani, zlorabljeni,*

izigrani. Celje: Celjska Mohorjeva družba.

Meves, Christa (2010): *Pogum za vzgojo. Kako poskrbimo za duševno zdravje naših otrok*. Celovec: Mohorjeva družba Celovec.

Pavletič, Andrej (2008): *Vzgoja duha. Vzgojno-teoretske razsežnosti religijskih konceptov duha*. Nova Gorica: Educa, Melior.

Pavletič, Andrej (2010): *Vrednota v vzgoji: doktorska disertacija*. Ljubljana: A. Pavletič.

Peck, Scott (19): *Ljubezen in duhovna rast*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Premk, Saša (ured.) (2013): *Posodobitev kurikularnega procesa na osnovnih šolah in gimnazijah. Sklop: posodobitev pouka na osnovnih šolah in gimnazijah. Prispevki zaključne konference*. Ljubljana, 1. julij 2013. Ljubljana: Ministrstvo RS za izobraževanje, znanost in šport.

Svetina, Janez (1990): *Slovenska šola za novo tisočletje: kam in kako s slovensko šolo*. Radovljica: Didakta.

Ščuka, Viljem (2012): *Država v megli: oblikovanje osebnosti šolarjev*. Nova Gorica: Šola osebnosti.

Evropski parlament, Svet EU (2006): *Priporočilo o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje*. Ur. list EU, 2006/962/ES.

Zalokar Divjak, Zdenka (1998): *Vzgoja za smisel življenja*. Ljubljana: Educa.

Zalokar Divjak, Zdenka; Rojnik, Ivan (2010): *Pedagoški in didaktični vidiki vzgoje*. Ljubljana: Teološka fakulteta.

Iz življenja v šoli: Samopodoba razreda

Problem

Na naši šoli vsako leto zapored izstopa sedanji sedmi razred. Vsi učitelji pravijo, da je najhujši, da je v njem najtežje delati, razredničarke (ter predmetne učiteljice in učitelji) so vesele, ko lahko razred prepustijo naslednji. S celotnim razredom se veliko ukvarjamo in jim damo veliko priložnosti, da se pokažejo in izrazijo – vsi sodelujejo na predstavah, sodelovali so pri snemanju filma, pri drugih prireditvah, torej niso zapostavljeni. Pred kratkim smo izvedli neke vrste testiranje, ki pa je pokazalo, da ima ravno ta razred izmed vseh najslabšo samopodobo – gledano kot celota. V razredu ni izstopajočega učenca ali dveh; delujejo kot sinhrona skupina. Želeli bi jim pomagati, saj so nam ti rezultati še posebej dali misliti. Kaj lahko kot šola storimo?

Ravnateljica

Odmev: Marjan Žveglič, svetovalec na zaupnem telefonu Samarijan

Razpoložljivi podatki so tako splošni, da bo moje razmišljanje bolj kot ne ugibanje. Sodim, da je v razredu močan mnenjski vodja, ki noče izstopati, močno pa vpliva na sošolce z izrazitim nihilističnim nazorom. Težko (ali nemogoče) ga bo odkriti. Dobro premišljeni individualni pogovori z učenci pa bi izvrgli tistega, ki vendarle vidi smisel učenja, ki vidi pred sabo prihodnost in bi bil pripravljen odigrati vlogo 'oponenta' in sošolcem predstaviti alternativo. S svojim ravnanjem seveda, ne z besedami (ali s čim manj besedami).

Odmev: mag. Marijana Kolenko, ravnateljica OŠ Lava, Celje

Na gradnjo samopodobe učencev v razredu vpliva mnogo dejavnikov,

in to že zelo zgodaj. Otroci že iz vrtca prinesejo samopodobo o skupini. Že v 1. razredu se prične intenzivno oblikovati kolektiv in s tem tudi njegova samopodoba. Učiteljice opazujejo otroke, kako delujejo, kako so dosledni, redoljubni, kakšne so njihove sposobnosti, koliko so socializirani, in s temi ugotovitvami seznanjajo tudi starše. Kadar se opažanja preveč posplošujejo, premalo strokovno argumentirajo in jih učitelji že v osnovi izpostavljajo kot problem, lahko skupina zelo hitro pridobi pozitiven ali negativen predznak. Ker se starši med seboj pogovarjajo, izmenjujejo občutke, zadovoljstvo, enako pa počno tudi učitelji, se lahko hitro zgodi, da oddelek dobi nalepko s predznakom. Ta predznak pa je lahko problematičen, saj ga kasneje zelo težko presežemo, ker se je mnenje globoko zasidrilo v zavest staršev, učencev in učiteljev in se ga ne morejo rešiti. Nizko samopodobo otrok oblikujejo vsi. Očitno učenci tega oddelka zelo pogosto poslušajo, da so najslabši, da učitelji komaj čakajo, da jih prepustijo drugim, da jih ne poučujejo radi, da se v njihovem razredu ne počutijo dobro; tako je to tudi eden od razlogov, zakaj ne morejo razviti zdrave samopodobe. Dvigniti je ne morejo niti rezultati oz. uspehi, ki jih doživljajo. Šola bi morala narediti prve korake: že v 1. razredu odkriti ključne vzroke za njihovo ravnanje. Nujno bi morali sistematično zapisovati, kaj tako močnega počnejo otroci, da so najhujši, zakaj to počnejo, vzroke izpostaviti staršem ter skupaj ugotoviti, ali se podobne stvari pojavljajo tudi doma. V nadaljevanju pa bi bilo treba ugotoviti, kdo je najbolj moteč v razredu in kdo sestavlja pozitivno jedro, v čem so močni. Operativni načrt bi moral opredeliti dejavnosti učencev, staršev in učiteljev. Poenoten pristop je

predpogoj, da posamezniki, ki vlečejo skupino navzdol, nimajo prostora za širjenje negativnega. Predvsem pa bi bilo nujno, da učitelji prenehajo z glasnim izražanjem, da je razred nemogoč, ker te izjave ne odpravljajo težav in jih bo vedno težje obvladovati. V takšnih primerih je pogovor premalo, ampak je obvezna razdelitev odgovornosti med šolo, učenci, starši ter redno spremljanje napredka, kar je podlaga za odpravo težav.

Odmev: mag. Albin Vrabič, ravnatelj Rudarske šole ŠC Velenje

Sedmi razred ima veliko težavo. Že več let ga spremlja etiketa, da so najslabši na šoli. Malo za šalo malo zares: na vsaki šoli je kakšen razred, kamor učitelji ne gredo najraje. Opisani sedmi razred pa, tako je videti, še posebej izstopa glede tega.

Težko je verjeti, da se prav vsi učitelji pritožujejo nad njihovim delom, odnosom in rezultati, ki jih dosegajo. Verjetno je v njem res nadpovprečna koncentracija dijakov, ki nimajo večjih ciljev in jim manjka motivacije. Razlogi za tako stanje so prisotni doma in v šoli. 'Halo efekt', ki je očitno na delu, samo poslabšuje stanje. Dijaki so se poistovetili z vlogo problematičnih učencev, v kateri navidezno uživajo.

Potrebovali bi novega, izkušenega razrednika, ki ga učenci spoštujejo, ki bi se jim znal približati in z njimi vzpostaviti pozitiven in pristen stik. V povezavi z učitelji, ki v tem razredu normalno delajo, bi skupaj ugotovili, kaj je tisto na šoli, kar jih vzpodbuja, in kaj jim jemlje samozavest. To bi bilo izhodišče za pozitiven premik. Na razmere doma, ki so še pomembnejše kot razmere v šoli, pa na kratek rok ni možno vplivati. ■

Resnica in svoboda

✍ Jason Evert

Mladi bi popolno svobodo verjetno opisali nekaj takega kot: »Želim si, da bi šel lahko od doma kadarkoli in s komerkoli, da bi lahko oblekel karkoli, da bi lahko počel karkoli in prišel domov, kadar bi se mi zljubilo ... in da mi ne bi bilo treba odgovarjati na kakršnakoli vprašanja.« Temu bi verjetno sledila še razlaga, zakaj je mladostnik upravičen do tega, da mu dovolite takšno svobodo: »Sploh pa, vsi moji prijatelji uživajo takšno svobodo.« ...

Moja žena se spominja svoje srednješolske predstave o svobodi: »... Tako sita sem že bila mame, ki mi je govorila, kako naj živim, da sem komaj čakala svoj osemnajsti rojstni dan, da bi se končno lahko odselila. Utrujena sem bila od njenega zbujanja slabe vesti in neneh-

nega nerganja, kaj si misli o mojem odnosu z Andrejem.

Že prej sem imela fante, toda tokrat je bilo drugače. Res sva skrbela drug za drugega. Ker je prav tako prihajal iz razbite družine, sva se v mnogih pogledih razumela. Ker je bil malo starejši od mene, sem se olajšano dobivala z njim, saj je bil bolj zrel od večine fantov z naše šole. Cenila sem to, da me nikoli ni silil v spolnost, ter njegovo pripravljenost, da počaka, dokler ne bom za to. Po šestih mesecih hoje sva začela s spolnimi odnosi, pred mamom pa sem to skrivala, kolikor dolgo se je dalo. Na koncu je našla kontracepcijske tabletko in ponorela. Ravno tako sem ponorela jaz, saj je vdiral v mojo zasebnost in mi poskušala z metanjem krščanskih pravil v obraz vzeti svobodo.

Ves čas, ko sem slepila mamom, pa sem slepila le samo sebe. Mislila sem, da je laganje in uhajanje k Andreju izraz moje svobode. Ampak če sem bila resnično tako zelo svobodna, zakaj sem se ga torej tako bala zapustiti, tudi ko so se začele zlorabe? Zakaj so se mi roke tako tresle vedno, ko sem pregledovala test za nosečnost? Kako

Vprašanja za vaše mladostnike

- Včasih se ti morda zdi, da omejujem tvojo svobodo. Kaj meniš, zakaj to počnem?
- Kaj po tvojem mnenju pomeni besedna zveza 'pristna svoboda'?
- Zakaj se človek, ki lahko kadarkoli počne to, kar si želi, navadno na koncu počuti neizpolnjeno?

to, da sem počela natanko to, kar sem hotela, ob tem pa sem se počutila tako neizpolnjeno? ...«

Predstava mladih o svobodi je povezana z odsotnostjo pravil. Če želi biti človek svoboden, se mora osvoboditi notranjih prisil. To je npr. nagnjenje k izrabljanju druge osebe za izpolnitev svojih sebičnih želja. Če človek ni svoboden pri nadziranju svojih spolnih želja, kako bo potem svobodno ljubil? ...

Če živimo zase, zgrešimo smisel svojega življenja. In takšno življenje nas pusti neizpolnjene.

Nekaterim mladim se cerkveni zakoni o spolnih odnosih pred poroko morda zdijo nepravilna omejitve. Toda raziskave kažejo, da je pri spolno dejavnih mladostnicah tveganje, da bodo obbolele za depresijo, trikrat večje kot pri njihovih spolno vzdržnih vrstnicah. Pri fantih je tovrstno tveganje več kot dvakrat večje kot pri njihovih spolno vzdržnih vrstnikih. ...

Če mož ljubi ženo, to, pomeni, da se prostovoljno odloči, da se ne bo spogledoval z drugimi ženskami. Namesto skušnjave, da bi jo varal, izbere dobro za svojo ženo in zakon. Če ima rad svoje otroke, se bo prostovoljno odločil, da jih ne bo zanemarjal in se obnašal, kot da je še vedno samski ter se vsak večer dobival s prijatelji. Ljubezen prinaša tudi odgovornost, ki obljube ljubezni

Foto: Natasa Pezdur

spreminja v dejanja. Vendar to ljubezni ne uniči. Prava svoboda ni v izogibanju pravilom, odgovornosti ali resničnosti. Prava svoboda je sposobnost želeti in odločati se za dobro. ■

Povzela Erika Ašič.

Vir

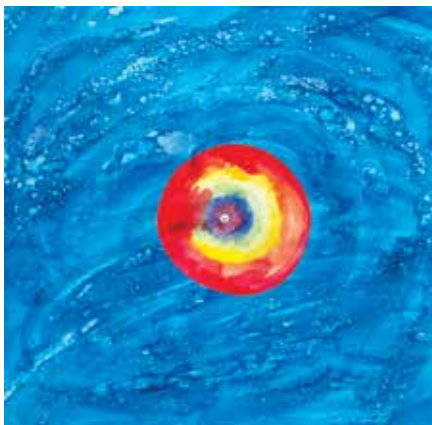
Evert, Jason (2013): *Teologija telesa za mlade. Priročnik za starše*. Ljubljana: Emanuel, str. 31–36.

Kako to uresničevati v družini?

- Ko boste mladostnikom postavili pravila, se potrudite, da jim boste razložili njihov namen. Npr.: »Nočem, da nosiš tako kratko majico zato, ker te ljubim in vem, da takšna majica fante spodbuja k temu, da ti izkažejo precej manj spoštovanja, kot si ga v resnici zaslužiš.«
- V odnosu do svojih otrok bodite vedno iskreni in tudi od njih zahtevajte enako. V takšnem okolju se lažje vzpostavi zaupanje in odgovornost.
- Čeprav mladostniki nasprotujejo vašim pravilom in omejitvam, ne dvomite v svoje starševske sposobnosti. Takšni dvomi so upravičeni samo, če jim bodo ta pravila všeč. Prišel bo dan, ko se vam bodo zahvalili za postavljanje meja. Ta pravila je postavilo ljubeče srce, kar je zadosten razlog, da jih zagovarjate.
- Če želite svojim otrokom nekaj razložiti, jim poskusite zastaviti prava vprašanja. Neka mladostnica mi je nekoč dejala, da jo je zamikalo, da bi izgubila nedolžnost s fantom, ki ga je spoznala pred kratkim. Namesto da bi ji začel naštevati razloge proti, sem jo vprašal: »Zakaj?« Odgovorila je: »Ne vem.« Nato sem vrtal naprej: »Resnično si želim, da razmisliš o tem. Zakaj si želiš spati z njim?« »Zato, da si bo želel biti z menoj,« je odvrnila. »Toda, ali se ti zdi, da si res želi biti s teboj?« »Ne. On si želi spolnih odnosov,« je priznala. Ker je sama prišla do pravega odgovora, se je prepričala, da si v resnici ne želi takšnega fanta.

Mihaela

✍ Marta Premrl

Pozdravljeni! Sem majhna deklica in živim v temnem prostoru, v mehurju, napolnjenem s toplo tekočino. Ustvarila me je ljubezen. Na začetku sem bila velika kot pika, ki jo napišete na koncu povedi. Toda v tej piki je bilo zapisano vse o meni. Potrebno je bilo le to, da me mama in tata sprejmeta ter skrbita zame.

Sprejela sta me. Pravijo, da imam sedaj 11 tednov in merim pet centimetrov. Pravijo, da bi lahko bila orehova lupinica moja ladjica. Jaz sicer ne vem, kaj je to. Vem pa, da mi je tukaj lepo. Premikam roke in noge, brcam, plavam kot riba, delam prevale. Ko se utrudim, pa po-

čivam. Takrat prisluhnem različnim glasovom. Slišim besede, ki jih ne razumem. Otroci, če se strinjate, bi prihajala k vam na obisk in vi bi mi razlagali neznane besede.

Kdo sta mama in tata?

»Mama je rojstvo življenja, ki ga dobiš. V njej bo vedno tvoje srce. Mama

so svetli žarki ljubezni, ki prihajajo do otroka. Je prva in prava ljubezen, je vse, kar si otrok želi. Nikoli ga ne zapusti. Tata je iz žarka stkan in skozi srce narahlo presejan. Tata ni rastlina, je človek, ki te ima zelo rad. Z ljubeznijo te je naredil in te občuduje. Mami pomaga skrbeti zate.«

Kaj so rože?

»Roža je rastlina, ki lepo diši. V zemlji ima korenine. Iz zemlje rastejo steblo, listi in cvet. Jaz pa nesem rožico na rami. V njej so prava zlata zrna. Ko se razpršijo, nastane na milijone takih rožic, ki se ob svojem času prebudijo iz spanja.«

Kaj je hiša?

»Naša hiša je sezidana iz kamenja in opeke. Hiša je dom, v katerem živiš. Hiša ne govori, a če pogledaš v njeno srce, vidiš lepe in težke dni. Ko naša hiša zazeha, lahko vidimo vanjo. Ko naša hiša zazeha v dežju, nastane velika poplava.«

Zadnje čase sem precej zrasla, vedno manj prostora imam in tudi plavati ne morem tako kot prej. Toda danes me prav posebej tiska, moj prostor se oži. Tako strah me je! Kaj se dogaja?

»Stiska te zato, ker se rojevaš. Rojevanje pomeni, da prihajaš na svet. Strah te je, ker vidiš svetlobo sveta. Kmalu se ti bo odprl nov svet.«

Moj svet je tu! Drugega sveta ni!

»Ni samo enega sveta. To je tvoj svet, sedaj si v tvoji mami, toda obstaja še en svet. Ko boš prišla iz trebuha, boš videla, kakšen je naš svet. Spoznala boš mamo in tata, prijatelje. Ta svet je velik, pisan in lep. Če delaš z ljubeznijo, je še lepši.«

Kako je lep ta svet! Svetlejši je in večji. Varna sem v maminem naročju in slišim utripanje njenega srca. Vidim tudi tata, ki naju objema. Lepe so rože, hiše in ptice, toda najlepša sta mama in tata. Dobila sem tudi nona in nono. Podarili so mi ime. Mihaela sem. Slišala sem, da sem zaklad, da take Mihaele ni bilo in je nikoli več ne bo. Je tudi z vami tako? ■

Besedilo je z otroškimi risbami natisnjeno v posebni knjižici, ki so jo pripravili tretjeolci OŠ Renče.

Dežela večnega poletja in srečnih sanj

Marlenka Stupica: ilustracija Andersenove pravljice *Palčica*

✍ Milček Komelj

Sklepna dvostranska ilustracija Andersenove pravljice Palčica upodablja trajno brezskrbno in praznično veselje v cvetlični deželi večnega poletja in srečnih sanj, ki jo je za severnjaškega pisatelja utelešal Mediteran. Podoba brezkončnega dogajanja si je umetnica zamislila v panoramski prostranosti in temu je prilagodila zleknjeni format v obliki nekdanjih panjskih končnic, kakršnega se je oprijela že pri ilustriranju Valjavčeve priredbe ljudske pesmi Pastir.

Pod obzorjem z rumeno in rožnato obarvanimi lahkotnimi oblaki se srečni prizor razgrinja nad peščeno morskobalo v ospredju slike. Po rožnatih cvetovih in med oranževci posedajo ali se spreletavajo cvetlični angeli, krilata bitjeca z rastlinskimi pokrivali in znanilci cvetne rasti v dlaneh, vilinski kralj in kraljica pa se med lebdenjem ljubeče držita za roke, vsa v belem, z zlatima kronama na glavah. Za sliko sta bistveni njena zračnost in svetlo zvoneča barvitost, na njej pa kot likovno zvenenje svetlobe prevladuje značilna stupičevska belina. Z vsem tem je umetnica uresničila lastno predstavo o idealnem svetu že onkraj vsega zemeljsko realnega, torej v bistvu o nebesih kot cilju poti, na katero na sliki spominja le zasidrana ladja v skrivnem zalivu večne sreče.

A ta cilj je na sliki – četudi je prikazan neposredno, kot bi bil presajen iz slikarskih sanj – vsaj v podtonu,

če že ne v osnovi, alegoričen. Kraljična Palčica namreč v zaliv ni prišla z ladjo, ampak jo je v svet radosti prinesla hvaležna lastovka, potem ko jo je deklica našla premrlo v krtovem rovu in jo tam skrivaj negovala. Palčico so v podzemlju proti njeni volji namenili za ženo krtu, tako kot pred tem že grdemu sinu krastače, ki jo je ugrabila; v takem prisvajanju pa lahko razbiramo namig na nekdanje oblike trgovanja z ljudmi. A na srečo je lastovka deklico rešila pred krtom, tako kot je ptico poprej rešila Palčica.

Na eni od ilustracij lastovka nosi Palčico visoko prek belih gora nad smrekami proti sončnim žarkom, s severa na jug; na naslednji se že približuje jugu, kjer smreke zamenjajo obmorske oljke, agave in ciprese. Vse te podobe – razen slik iz krtovega podzemlja – so ponotranjeno svetle, tako severne kot južne, le da je na snežnem severu leden mrz, medtem ko v južnih deželah sije toplo sonce. Umetnica je enako prepričljivo naslikala oboje, saj je posebej naslikala sonce, na eni od najlepših ilustracij v knjigi pa v belino potopljen zimski prizor s premrlo deklico v snegu, iz katerega jo je umaknila v podzemlje prijazna poljska miš. Ta podzemni svet je v zgodbi in sliki svet grobe materije, ki se polašča idealov in ji zadošča vsakodnevna banalnost. Dekličino potovanje po reki, potem ko se je rešila krastače, je pot življenja, ki strmi v lepote sveta, polet na hrbtu lastovke pa je hrepenenjski simbol

iztekanja v lepše, idealno življenje, v katerem je človek le še srečna duša, doma v cvetlicah kot simbolu lepote. Deklica Palčica pa se je v pravljici celo rodila iz čarovnega tulipanovega cveta in se spet povrnila k cvetovom, kjer je postala živ cvetlični angel.

Danec Andersen je sanjal o jugu, tako kot sanja v Heinejevi pesmi samotni bor o zeleni palmi, in njegova južna dežela je v očeh Marlenke Stupice kot elizij ali rajski vrt. Na tisti od ilustracij, na kateri se Palčica sreča z vilinskim kraljem, poganja zelenje med kosi razbitega stebra antičnega templja, kar kaže na večno prerajanje narave in na minljivost vsega človeškega. Srečni človek pa je na sliki le še brezčasno bitje iz pravljice, porojeno iz sanj o lepoti, in popotnik, bežeč skozi življenjske preizkušnje k cilju, ki je videti kot srečen pravljичni konec. Umetnica je ta idilični prizor očitno naslikala kot predstavo iz lastnih sanj, ne glede na to, da gre za knjižno ilustracijo, saj v besedilu ni niti približno

tako natančno popisan, kot je živo uresničen na njeni kristalno jasni, prelestni sliki.

Marlenka Stupica se je med prebiranjem Andersenove pravljice vživela v lasten otroški svet s svojo nosilno risbo in občutljivo barvitostjo ter s smislom za arhetipsko mitičnost, ki je globinsko ozadje pravljic. S svojo neposrednostjo in izrazno naivnostjo ni sledila niti akademski perfekciji niti otroški ekspresiji, ki bi zabrisala njeno izvrstno znanje, ampak je oboje

povezala v otroško krhko in izjemno poetično prefinjenost, skozi katero sproščeno utripa umetničina duša, ki ji z ljubeznijo prisluškujejo otroci vseh starosti. Vse na njeni podobi lebdi v popolnosti ustvarjalne svobode, a je hkrati vse do potankosti premišljeno, kar je najbolj razvidno iz likovne kompozicije. Lebdeče figure na sliki so razporejene v popolnem ravnovesju, ki ritmično premaguje togo simetrijo. Vodoravni friz poživljata rast pokončnih poudarkov in diagonalni letkrilatih figur, obrisno risbo bogati ornamentalna razčlenjenost z vzorci listovja in cvetov, med smotrno stopnjevanimi barvnimi poudarki pa so na ploskovno zasnovani zračno prosojni podobi poudarjeno plastične le sočne oranžne krogle.

Tak čudežen skrivnostni svet je tipičen za umetnico, ki s svojim delom najraje osrečuje ter – po osnovni naravi izrazita liričarka – hrepeni po svetlobi in vedrini, a je izrazito dojemljiva tudi za otroško razigranost in hudomušnost

(kar potrjujejo nekatere od njenih ilustracij *Pike Nogavičke* in *Ostržka*); kadar se srečuje z življenjsko bedo in stiskami otrok, pa izpričuje tudi močno ustvarjalno sočutnost. Zato imajo v skladu z zgodbami, ki jih ilustrira, tudi njene slike s svojim doživljajskim izražanjem razločno humano in vzgojno poanto, usmerjeno v posluš za dobro, ki naj premaguje zlo. Vsa ta zanjo samoumevna in neprisiljeno poučna vzgojnost pa je prežarjena s prikupno ljubkostjo in prisrčno poezijo, medtem ko se umetnica morebitnim krutostim besedil na svojih slikah najraje izogiba.

Upodobljene figure so v pravljici *Palčica* nadvse drobne že zaradi zgodbe o majhni deklici in enako majhnih vilinskih bitjih, za katere je že lastovka ptica velikanka, a so pri ustvarjalki podobno drobne tudi povsod drugod. Umetničin pogled dosledno izhaja iz otroške perspektive, a hkrati s stališča slikarkinih življenjskih izkušenj in njene človeške zrelosti,

ki ni nikoli zanikala otroka v sebi. V likovnem smislu pa se je umetnica, ki se je osredotočila na slikanje brezčasno obarvanih pravljic in folklorno navdihnenih pesmic in zgodb, še posebej rada oprla na poznavanje kulturne in še posebno umetnostne zgodovine, a je dala likovnim priredbam preteklosti s svojo osebno stilizacijo pečat izvirnosti in docela moderen pridih. Njena zgodnejša dela so zato videti kot pravljíčne podobe, prerrojene iz spominov na srednjeveške freske, miniaturre ali tapiserije. V svoji *Sneguljčici* je vtakala otroško grozo krhke deklice, izgubljene v gozdu med divjimi zvermi, med gotsko lepoto rastlinskih ornamentov v bestiariju nenevarnih heraldičnih živali, med katerimi se je znašel celo izsanjani samorog. V njeni *Trnuljčici* je zaživel srednji vek z gradovi in prazničnimi kavalkadami in pri Andersenovem *Grdem račku* bidermajer, medtem ko oživlja *Palčico* pridih romantike, prežete s hrepenenjem, ki doživi svojo izpolnitev, zato lahko njena

likovna podoba izzveneva v radostnem prizoru brezbrežnega veselja. Tako ni čudno, da so očarljive slike Marlenke Stupica tako blizu občutljivim otroškim dušam, ki ob njih rastejo zdaj in so ob njih rasle nekdanj, tako kot sem z njenimi ilustracijami Župančičevih *Mehurčkov* nekoč odraščal tudi sam.

Podobe Marlenke Stupica otroke vedno znova razveseljujejo, zabavajo in osrečujejo, zato jih imajo otroci nadvse radi. Prav to je, sklicujoč se na svojo vnukinjo, v svojem najbrž zadnjem javnem nagovoru poudaril nepozabni predsednik Slovenske akademije znanosti in umetnosti ter predsednik Prešernovega sklada dr. Jože Trontelj, ko je na čast lanski Prešernovi nagrajenci v Galeriji Prešernovih nagrajencev v Kranju v skladu s svojimi življenjskimi prizadevanji spregovoril tudi o pomenu ilustracije za posameznikovo rast in vzgojo. Ta pomen je videl v povezavi s pomenom pravljic, v katerih je zlo največkrat premagano, in to najbrž ne toliko zaradi idealiziranja življenja kot zaradi prvinske težnje po pravičnosti in človečnosti, kakršna je prežarjala tudi vse njegovo delo. (Trontljevo dožemanje otroških knjig je bilo zato na moč sorodno gledanju Paula Hazarda, ki je v otroški ljubezni do lepe knjige že zaradi zanjo potrebne notranje zbranosti predpostavljaj etično obnašanje in videl usmerjanje k njej predvsem kot vzgojno vprašanje, na kar je opozoril že v uvodu svojega znamenitega dela *Knjige, otroci in odrasli*, v katerem se posveča tudi ilustracijam.) Jože Trontelj pa je imel tudi pisateljsko žilico – najraje jo je razkril v hudomušnih govorih na prednovoletnih srečanjih članov Akademije (lanski, ki ga ni več prebral sam, se je dogajal v nebesih) – in se je močno zavedal velikega pomena umetnosti za človeštvo. Prav o njej, o slikarjih, pesnikih in različnih načinih njihovega pripovedovanja, sem se lahko z njim še zadnjič v življenju pogovarjal med osrečujočimi slikami Marlenke Stupica.

Blagost, obzirnost, dobrohotnost in rahločutnost akademika dr. Jožeta Trontlja, nič manjše, kot jih izžarevajo onstranska bitja z rajске slike Marlenke Stupica, ostajajo spremenjene v svetla, pravljíčno lep spomin. ■

Ob odprtju razstave Marlenke Stupica

Slavnostni govor

✍️ Jože Trontelj

Spoštovana gospa Marlenka Stupica, Vi ste dali sijajen odgovor na nelahko vprašanje, kako vstopiti v otroško dušo, da bo to karseda obzirno, dobrohotno in rahločutno.

Ta vstop je namreč potreben. Spoštovani, morda je prišla do Vas novica, da se je *Slovenska akademija znanosti in umetnosti* lotila projekta privzgoje vrednot v zgodnjih otroških letih. Ocenili smo, da je naša doba tega več kot potrebna. Želeli smo opozoriti na nedavna spoznanja nevroloških, psiholoških in pedagoških ved. Spoznanja so dramatična, zadnji čas je, da začnemo popravljati svoje napake. Naj jih nekaj omenim.

Doba, ki je primerna za privzgojo vrednot in etičnega vedenja, je omejena – tudi tu, enako kot na drugih področjih človeškega učenja, obstajajo časovna okna. Znotraj teh oken je mogoče prave lekcije brez truda in za vedno sprejeti. Mogoče pa jih je tudi zamuditi, jih premalokrat ali prevečkrat ponavljati, namesto dobrih je mogoče ponuditi škodljive.

Posledice dobrega in slabega učenja lahko vidimo kot povečanje ali zmanjšanje duševnih sposobnosti. Tudi to lahko doseže dramatične razsežnosti. Novo je, da te posledice lahko vidimo celo pod mikroskopom. Gre za strukturno rast in bogatitev povezav, če je učenje dobro, ali pa za možganske poškodbe: uničenje in propad nevronov in sinaps, če je učenje slabo ali ga ob kritičnem času ni. Zato je napake težko popravljati, odličnih rezultatov ni.

Največ dobrega in največ slabega naredimo v prvih letih življenja. To pa so časi, ko nastopi izjemno vplivno vzgojno orodje: otroške slikarice in ilustrirane pravljice. Pravljicam otroci

Silvanka Marlenka Stupica

verjamejo. Etična sporočila pravljic so prepričljiva. Otroci jih brez težav sprejmejo. Ponudimo jih lahko dovolj zgodaj. Ta vzgoja je prijetna, neboleča, mehka in prijazna.

Vzgoja z umetnostjo je tudi najlepša. Od rimskih časov basni in skozi vso človeško zgodovino so otroke vzgajale pravljice. Pravljice prinašajo lepoto. Prinašajo fantazijo. Smisel za estetiko. Privzgapajo sposobnost za sočutje, za empatijo. Prinašajo etiko.

Narodi visoko cenijo ilustratorje otroških pravljic. Pred nekaj leti sem bil s soprogo na Švedskem na elitni razstavi knjig z ilustracijami slavne Else Beskow. Dvoje je naredilo velik vtis: čudovite slikarice in množica obiskovalcev. Ti so ob policah s knjigami stali spoštljivi, ganjeni, skoraj zama knjeni. Ta prizor je zgovorno pokazal, da imajo otroške slikarice in slikarji skupaj s pravljicarji neviden, velikanški vpliv, in to ne samo na otroško dušo. Globoke sledi ostajajo zapisane do konca življenja. Teh sledi se navadno ne zavedamo, podzavestno pa v neki pomembni obliki delujejo še v odrasli dobi. Zato sem bil še posebej

vesel, da je *Upravni odbor Prešernovega sklada* v letu 2013 sklenil podeliti veliko nagrado za življenjsko delo prav vam, gospa Marlenka Stupica. Zaradi te izbire je tudi sam prejel veliko čestitk in pohval.

Gospa Stupica ne ve in tudi nihče drug nikoli ne bo izvedel, koliko dobrega je storila otrokom. Rad bi ji povedal, da bo tisto

lepo in dobro, kar je podarila otrokom, ostalo v njih živo in lepo in dobro vse njihovo življenje.

Spoštovana gospa, naj Vam za konec opišem majhen dogodek z mojo malo vnukinjo, štiriinpolletno Izabelo, ki ima silno rada knjigo Astrid Lindgren o Piki Nogavički z Vašimi ilustracijami. Ko je 7. februarja slišala, da Vam bom tisti večer osebno izročil zelo veliko nagrado, je bila vsa navdušena. »Želiš, da ji kaj rečem?« sem vprašal. In je kar ustrelila: »Reci ji *taksomike (tack sa mycket!)*!« »Od kod si pa to vzela?« sem se začudil. »Ja ... tako rečejo Švedi hvala lepa!« »Ampak saj gospa Marlenka ni Švedinja, je Slovenka.« »To je pa še boljše!« je izjavila Izabela. »Potem pa Marlenki povej, da ji rečem *hvala!*«

Torej gospa Marlenka, v imenu stotisočev slovenskih otrok, njihovih staršev, njihovih dedkov in njihovih babic – *hvala!* ■

Slavnostni govor ob odprtju razstave del akademске slikarice Marlenke Stupica v Galeriji Prešernovih nagradencev za likovno umetnost, Kranj, 3. december 2013

Likovni razvoj šolarja

✍️ Irena Valdes

Od prvega razreda dalje otroci postopoma izboljšujejo svoje risarske sposobnosti. Ta razvoj je pravzaprav nepretrgan od trenutka, ko otrok v roki prvič drži barvico, pa vse do adolescence, ko se likovni razvoj obrne na glavo. Ob vstopu v šolo je otrokovo risarsko izražanje po navadi že na taki stopnji, da lahko izdelek opazovalcu pove veliko o tem, kaj otrok premišljuje in kako čuti, kar pa ni vedno v skladu s pričakovanji odraslih.

Otroci v šolskem obdobju še vedno sledijo določenemu likovnemu razvoju, vendar je odstopanje lahko že večje kot v predšolskem obdobju, ko pravzaprav vsi otroci rišejo enako. V tem obdobju se risba počasi individualizira, tako da si otroci izberejo svoje sheme, po katerih rišejo. Tudi starši začnejo lažje razpoznavati risbe svojih otrok, če jih vidijo med množico drugih, torej lahko rečemo, da otrok razvija osebni stil risanja.

Še vedno pa v razvoju risbe lahko prepoznamo smernice, ki nam govorijo o čustvenem in mentalnem razvoju otroka. V tem obdobju je risba čudovito orodje, saj je na dobri izrazni stopnji, poleg tega pa je še vedno glavni medij, preko katerega otrok pripoveduje o sebi.

Pregled razvoja po letih

Šesto leto

V risbi lahko sledimo pomembnim razvojnim prelomnicam v otrokovem

življenju. Ta prelomnica se pri otrocih pokaže okrog sedmega leta, tako da je bilo pred premikom otrokove starosti ob vstopu v šolo na šest let veliko lažje iz risbe določiti, ali je otrok pripravljen na vstop v šolo. Tako pa mora večina otrok v prvem razredu še nadoknadi razvoj do te stopnje, da so proti koncu šestega leta pripravljeni na vzdrževanje pozornosti, kar jim omogoča mirno sedenje in redno sodelovanje pri pouku. Tudi učitelji, ki jim predavam, vedno znova potrjujejo, da je prvo leto izjemno naporno v smislu motiviranja otroka, da sledijo pouku. Prvo šolsko leto bi se morala stroka bolj ukvarjati s pripravo na pouk, torej z vajami in igrami, ki razvijajo koncentracijo, kot s poukom samim.

V risanju se ta proces kaže tako, da otrok še zmeraj spušča figuro na tla in si pri tem pomaga tudi s tem, da mu tla prihajajo naproti v obliki hribočkov in lestev. Njegov fokus se sedaj razprši tudi na ostale stvari; tako nastajajo prve živali in drevesa. Hiše so pri šestih letih že lepo izoblikovane, shema zanje je zgrajena in je kulturno ustrezna (pri nas so to v glavnem hiše s trikotno streho).

Ker je to šolsko obdobje in imajo otroci po šolskem urniku redno risanje, začnejo opazovati risbe sošolcev, kar vpliva tudi na njihovo risanje. Zato se teme tudi pri prosti risbi ponavljajo.

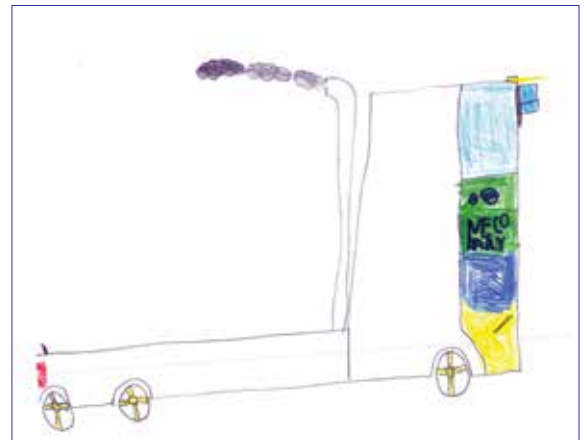
Proti koncu šestega leta pa bi moralo biti v otrokovih risbah že nakazano, da je pripravljen na pouk. Parametri, ki jih lahko opazamo pri psihološko in kognitivno pripravljenem otroku, so:

- človeška figura, ki stoji na tleh;
- figura ima debele noge (ne paličastih);

- figura je oblečena;
- realistična upodobitev barv (las, oči, obleke, okolja ...);
- barvanje površin;
- otrok zna narisati tudi hišo, drevo in vsaj eno žival;
- slediti mora nalogi (nariše, kar se od njega zahteva).

Sedmo in osmo leto

V teh letih je izjemno pomembna jasna predstava, ki daje prednost realistični predstavitvi. Ta princip se pokaže v 'rentgenskih hišah'; to so hiše, pri katerih se vidi notranjost. Zdi se,

kot bi bila hiša prerezana in bi v notranjosti točno videli, kdo je v njej in kaj počne. To so lahko tudi avtomobili, ladje, letala ali kakršen koli drug sicer zaprt prostor.

Podoben princip prepoznamo, ko se pri risanju ene risbe pojavijo različne perspektive, torej jasnost pred realnostjo. Značilne risbe tega obdobja imajo narisane ceste iz ptičje perspektive, ob njih pa hiše iz desne stranske perspektive na desni strani ceste in leve stranske perspektive na levi strani.

Razmerje med velikostjo človeških figur in ostalimi objekti v teh letih postane približno realno. Če torej otrok

predstavi svojo družino, je psihološko pomembno, če kateri od članov odstopa zaradi nerealne velikosti – naj bo to v manjšo ali večjo smer.

Ker otrok želi predstaviti vse, kar je opazil, lahko v risbo vstopajo tudi elementi, ki niso nujno lepi, pričakovani ali pa zaželeni, kot so na primer cigarete, steklenice alkohola, gube na obrazu, sivi lasje ali pleša ...

Najpomembnejše v tem obdobju pa je otrokovo spoznanje, da neko zaporedje in razmerje oblik vedno znova daje isti rezultat: kvadrat in nad njim trikotnik je vedno hiša, obris večjega pravokotnika med dvema manjšima in pod njimi dva kroga je avto. Tej stopnji teoretiki pravijo tudi 'shematska faza' (Richter). Sheme za risanje napredujejo od osnovnih do vedno bolj zapletenih.

Deveto leto

To je pomembno leto v otrokovem razvoju, saj se zave, da ni več le del neke skupine, kot je razred, ampak je samostojen člen, torej mora sam aktivno vlagati energijo v razvoj ali ohranitev medosebnih odnosov. Ob spoznanju, da so pravzaprav sami, se otroci odzovejo različno. V tem obdobju je zato vedno nekaj otrok, ki imajo težave z vzpostavljanjem prijateljskih odnosov, in drugih, ki se zavedajo svojih socialnih sposobnosti in jih začnejo zlorabljati ('bulying').

Ta na novo pridobljen občutek za samostojnost se na risbah opazi kot individualizacija načina risanja oziroma osebnostni stil.

Ob procesu individualizacije in vzpostavljanju medosebnih odnosov

se otrokom odpre tudi vpogled v svet čustev iz drugega zornega kota. To se opazi tudi na risbah, saj se v njih začnejo prepoznavati čustvene napetosti, kot so osamljenost, žalost, prizadetost ...

Otroci do tega leta pridobijo tudi sposobnost zrcaljenja, ki je pomemben miselni koncept.

Deseto in enajsto leto

To je zadnje obdobje izboljševanja risarskih sposobnosti, ki so proti koncu obdobja lahko že izjemno razvite. Risbe so tudi polne podrobnosti; otrok pokaže, kaj vse zna narisati oziroma kaj vse je opazil.

Še vedno se nadaljuje obdobje razvoja shem, le da so v tem obdobju že precej kompleksne. V njih so opazne inovativne in intelektualne sposobnosti otrok. Poleg tega je zanimivo, kako si otroci izmenjujejo sheme kot neke vrste recepte; vsaka na novo naučena kompleksnejša shema (pa naj bodo to zajček, račka, konj ali tank) jih močno

navduši, tako da si jo zapomnijo še v odraslih letih.

Ko se to obdobje približuje koncu, se zgodi nekaj, kar se je do sedaj le redko pojavljalo; otroka začne motiti razlika med tem, kako stvari vidi, in tem, kako jo zna narisati, zato se poslužuje vseh možnih načinov, da bi risbo približal realnosti. Zato začne risati tehnično, poslužuje se ravnil in drugih pripomočkov za risanje. Risba zato izgleda veliko bolj realistična.

Vključujejo tudi pisavo, da še bolj natančno opišejo, kaj so narisali, čeprav so stvari za gledalca tudi brez pisave popolnoma prepoznavne. S tem otrok nakaže tudi menjavo medija za izražanje. Do adolescence je otroku bližje izražanje z risbo, medtem ko od pubertete naprej to vlogo prevzame govor.

Talent in likovno izražanje

V praksi se vedno znova ukvarjam z vprašanji, ali je za likovno terapijo potreben talent. Menim, da je to vprašanje zelo aktualno tudi v šolstvu in v prostoru umetniških predmetov v šoli, ki se borijo za obstoj v tem enostranskem in učinkovitostno naravnanim trendu miselnosti.

Talent je prirojena sposobnost otroka za določeno fizično ali umsko

dejavnost in ima kaj malo skupnega z otrokovim umskim razvojem in njegovimi željami. Besedo *talent* radi uporabljamo od vstopa v šolsko obdobje naprej in smo ji pripisali velik pomen. Kljub temu pa talent sam po sebi ne pomeni zagotovljenega uspeha, še več, talent niti ni nujno potreben za uspešno umetniško kariero.

S talentom je otrokom lažje slediti in napredovati pri dejavnosti, za katero so nadarjeni, vendar se vse to lahko nadoknadi tudi z redno vajo in predanim študijem. Kar pa je gotovo nujno za uspeh umetnika, so kreativnost, inovativnost, domiselnost ... To ne velja le za uspešnega umetnika, ampak tudi za uspešnega znanstvenika, humanista ali pa mizarja. Torej ne, talent ni niti potreben niti pričakovan za likovno izražanje, veliko pomembnejša je kreativnost, ki se razvija pri likovni terapiji, prav tako pa se krepi in vadi pri pouku umetniških predmetov ter jim zagotavlja neizpodbitno nujnost v šolskem kurikulumu. ■

Viri in literatura

Brochmann, Inger (1997): *Die Geheimnisse der Kinderzeichnungen*. Stuttgart: Freies Geistesleben.

Golomb, Claire (1990): *The child's creation of a pictorial world*. California: University of California Press.

Kellogg, Rhodda (1969): *Analyzing children's art*. California: Mayfield Pub Co.

Malchiodi, Cathy A. (1998): *Understanding children's drawings*. New York: The Guilford Press.

Richter, Hans-Günther (1997): *Die Kinderzeichnung*. Berlin: Cornelsen Schulverlage.

Rubin, Judith Aron (2005): *Child art therapy*. New Jersey: John Wiley & Sons.

Valdes, Irena (2013): Likovni razvoj predšolskega otroka. V: *Vzgoja*, letnik XV, št. 60, str. 39–41.

Valdes, Irena (2013): Likovna terapija kot pomoč otrokom. V: *Vzgoja*, letnik XV, št. 59, str. 42–43.

Inkluzija kot priložnost

✍ Vanja Kiswarday

Sodobni družbeni trendi, ki temeljijo na nediskriminatornosti in vključevalnosti, so v vrtce in šole vnesli izredno raznolikost – tako iz socialno-kulturnega in etično-jezikovnega vidika kot tudi z vidika različnih znanj, spretnosti, sposobnosti, zmožnosti in posebnih potreb.

Raznolike in pogosto zelo specifične potrebe otrok in mladostnikov za vzgojitelja oz. učitelja predstavljajo velik strokovni izziv, saj je učinkovito izobraževanje temelj posameznikovih enakih možnosti za čim bolj samostojno in neodvisno aktivno vključevanje v družbo.

Inkluzivna paradigma temelji na postmodernistični filozofiji in etiki, ki je začela odločno postavljati človeka pred sistem. Dr. Lindquist, posebni poročevalec *Združenih narodov*, je ob sprejetju *Salamanške deklaracije* in v okviru akcije na področju posebnih potreb (1994) izpostavil, da mora biti politiki vzgoje in izobraževanja jasno, da “ni vzgojno-izobraževalni sistem tisti, ki ima pravico do določenega tipa otrok, temveč da se mora šolski sistem vsake države prilagoditi tako, da bo omogočal optimalen vsestranski razvoj v skladu s potrebami in zmožnostmi posameznega otroka, saj ima prav vsak otrok in mladostnik na svetu, ne glede na individualne zmožnosti in šibkosti ter upoštevajoč njegove sanje, upe in pričakovanja, neodtujljivo pravico do kakovostnega šolanja.”

Opredelitev inkluzije

Unesco (2009) inkluzijo opredeljuje kot popolno sprejemanje in vključevanje vseh otrok in mladostnikov s ciljem, da se razvija sožitje in občutek pripadnosti tako v razredu (skupini) kot tudi v družbi. S posebno skrbjo se inkluzija zavzema za zagotavljanje teh pravic otrokom s posebnimi potrebami, nadarjenim otrokom, otrokom iz nomadskih skupnosti, jezikovnih, kulturnih ali etničnih manjšin ali marginaliziranih skupin, otrokom, ki nimajo doma ali so prikrajšani zaradi česa drugega. Raziskovalci poudarjajo, da je inkluzija proces, ki stremi k vedno večji in bolj kakovostni participaciji in k zmanjševanju izključenosti tako v vzgoji in izobraževanju kot tudi v širšem družbenem življenju (Ainscow idr., 2006).

Inkluzija kot ustvarjanje spodbudnejših pogojev za vse

Navedene opredelitve, ki so usmerjene v omogočanje dostopa do vzgoje in izobraževanja za vse, nas usmerjajo, da inkluzijo v okviru vzgoje in izobraževanja pojmuje kot:

- proces sprejemanja,
- proces iskanja boljših poti,
- proces prepoznavanja in odstranjevanja ali preseganja ovir,
- proces zagotavljanja zgodnje in celostne skrbi ter podpore otroku in okolju,
- proces, ki omogoča prisotnost, participacijo in uspešnost vsakega otroka in mladostnika v šoli,
- proces, ki vzgojitelje, učitelje in druge izvajalce vzgoje in izobraževanja spodbuja k odkrivanju inovativnih, s sodobno tehnologijo podprtih interaktivnih oblik poučevanja in

učenja, ki bi varovalno, podporno in predvsem motivacijsko in učinkovito ustvarjale spodbudno učno okolje zlasti za tiste skupine otrok in mladostnikov, ki so zaradi različnih vzrokov izpostavljeni marginalizaciji, izključevanju ali neuspešnosti,

- proces, ki je usmerjen tudi v skrb za materialne pogoje in za celosten osebni in profesionalni razvoj učiteljev, ki so temeljni nosilci inkluzije.

Inkluzija, ki nas opomni, da smo 'različni udje enega telesa'

Inkluzijo pa lahko pojmuje tudi kot pravico otrok brez večjih posebnosti, da živijo in pridobivajo izkušnje v naravno heterogenem okolju, ki jim kot tako posreduje temeljne življenjske vrednote:

- o neprecenljivi vrednosti vsakega življenja, ki ga ne vrednotimo le s kriteriji kapitala,
- o pomenu iskanja dobrega v posamezniku,
- o osredotočanju na tiste dejavnike in dejavnosti, ki nas združujejo in ne ločujejo,
- o zavesti, da smo drug drugemu dani v pomoč in oporo.

Kaj pomaga, bratje moji, če kdo pravi, da ima vero, del pa nima? (Jak, 2,14)

Val mladih, ki želijo sodelovati kot prostovoljci, kaže na vse večjo potrebo po humanih vrednotah in po konkretni, dejavni izkušnji. Mladi so zasuti z učenjem, interesnimi dejavnostmi, virtualnim življenjem, kar jim, če je namenjeno samemu sebi, vrača premalo – ostajajo prazni! Pogled na vrednost življenja jim precej močno zdramijo prav ljudje z izkušnjo drugačnosti, invalidnosti. Nekateri so prepoznali svoje poslanstvo prav v tem, da 'običajne' ljudi motivirajo za življenje, delijo notranjo moč in s svojo iznajdljivo ljubeznijo do življenja in do sočloveka spreminjajo marsikatero v obup zasidrano stališče. Znanim motivatorjem, kot sta na primer Nick Vujičić in Alen Kobilica, inkluzija v vrtcih in šolah

dodaja številne Anje, Tite, Mihce in druge, ki vsak dan, ne le ob posebnih priložnostih, zbuja inkluzivne vrednote in vrstnike vzgajajo za življenje.

Izkušnje inkluzivnih praks kažejo, da inkluzija prinaša neprecenljive darove vsem, ki jo sprejemajo. V inkluziji otrok intenzivneje razvija osebnost, empatijo, zmožnost razumevanja po-

treb drugih – to je lastnost, ki je pomembna prav v vsakem poklicu. Otrok ima tudi povsem drugačne možnosti za razvijanje občutka lastne vrednosti, varnosti in sprejetosti v družbi, in to tudi v primeru bolezni, nesreče, neuspeha, saj iz svoje inkluzivne izkušnje ve, da je zaželen, sprejet in aktiven del družbe. Inkluzija ponuja odlične priložnosti za izkustveno, konstruktivistično učenje, za sodelovalno učenje in aktivno sodelovanje v različnih fazah pouka. Učenje je najbolj učinkovito takrat, kadar ima otrok možnost, da uporabi svoje znanje in spretnosti ter jih prilagaja, ko pri učenju pomaga, demonstrira, razlaga drugemu. Dodano vrednost inkluzivnih praks v primerjavi s tradicionalnim poukom v mešanih razredih ali nivojskih skupinah kažejo tudi primerjalne študije INCLUD-ED, kjer so se v inkluzivnih šolah učenci bolj izkazali tako na področju akademskega učenja kot na področju učenja tega, kako živeti skupaj (Analiza dobrih praks v evropskih šolskih sistemih, 2010).

Inkluzija kot izziv za ustvarjanje humanejše družbe

Inkluzijo lahko torej sprejememo kot priložnost za razvijanje boljše družbe, ki bo naravno raznolikost sprejemala in stremela k inovativnemu izboljše-

vanju pogojev, ki bodo vsakemu posamezniku omogočali dostojanstvo in vključevanje. V Ameriki je inkluzija spodbudila razvoj koncepta širokega spektra pod skupnim terminom *Universal design*, kjer so strokovnjaki različnih področij usmerjeni v oblikovanje okolja, izdelkov in storitev, ki bi v kar največji meri omogočali dostopnost in uporabnost čim širšemu spektru ljudi z najrazličnejšimi zmožnostmi in potrebami, ne da bi jih bilo treba zanje še posebej prilagajati ali spreminjati (Mace). *Universal design* se po konceptu zmanjševanja ovir in povečevanja možnosti za dejavno vključevanje predvsem ob uporabi sodobne podporne in nadomestne tehnologije razvija tudi na vseh ravneh vzgoje in izobraževanja (*Universal Design of Instruction*).

Sodobna družba se razvija v smeri sprejemanja človeka v vsej raznolikosti njegovih potreb s težnjo po prepoznavanju darov in izzivov za čim bolj human razvoj in napredek. Družbena usmerjenost v skrb za dostojanstvo in kakovost človekovega življenja v inkluzivni in socialno kohezivni družbi pa se zasnuje že v zgodnjem otroškem obdobju, zato je inkluzivna naravnost vrtcev in šol temeljna pravica vseh, tudi – če ne celo predvsem – otrok in mladostnikov z značilnim razvojem. ■

Viri

Ainscow, Mel; Booth, Tony; Dyson, Alan; Farrell, Peter (2006): *Improving schools, developing inclusion*. London: Routledge.

Analiza dobrih praks v evropskih šolskih sistemih (2010). Elektronska knjiga. Ljubljana: Andragoški center Republike Slovenije.

Booth, Tony; Ainscow, Mel (2000): *Index for inclusion: developing learning and participation in schools*. Bristol: Center for studies on Inclusive Education.

Burgstahler, Sheryl (2012): *Universal Design of instruction*. Dostopno na: <http://www.washington.edu/doi/Brochures/Academics/instruction.html>.

Hozjan, Dejan; Strle, Marko (ur.) (2012): *Inkluzija v sodobni šoli*. Koper: Univerzitetna založba Anales.

The RL Mace Universal Design Institute. Dostopno na: <http://udinstitute.org/whatisud.php>;

<http://www.universaldesign.com/>

Unesco (1994): *Salamanca Statement on Principles, Policy and Practice in Special Needs Education of Unesco*. Dostopno na: http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF

Unesco (2009): *Guidelines for inclusion. Ensuring access to education for all*.

Duhovna dimenzija odnosov v procesu umiranja

✉ Marija Cehner

V Hospicu se srečamo s skrivnostjo življenja, vstopamo v globino spremljanja, srečujemo se z neodgovorljivimi vprašanji, stopamo na pot neznanega. Kako se tega naučiti? Kako pridobiti te veščine?

V Hospicu knjigo Monike Müller koristno uporabljamo v izobraževanju prostovoljcev. Priprava prostovoljcev je nujna in pomembna, tudi duhovnost je pogosta tema na teh izobraževanjih in na supervizijah.

Začetno 44-urno usposabljanje kandidatov, ki želijo postati prostovoljci v hospicu, omogoča spoznavanje filozofije hospica in osnovnih smernic bodočega dela. Cilj, ki ga želimo doseči v tem programu, je spoznanje, da pri spremljanju vstopamo v različne odnose v procesu umiranja, ki se dotikajo nas, umirajočih in njihovih bližnjih. Srečamo se s skrivnostjo življenja, posegamo v globino spremljanja, srečujemo se z neodgovorljivimi vprašanji, stopamo na pot neznanega. Kako se tega naučiti? Kako pridobiti te veščine? Vsebine, ki so namenjene temu, se dotikajo lastnega odnosa do umiranja, smrti in žalovanja z izkustvenimi vajami, ki pomagajo spoznavati in razumevati proces umiranja; spregovorimo o konfliktih, ki lahko ob tem nastajajo; načinu komuniciranja; postavljanju meja in zaznavanju bližine; o procesu žalovanja; o tem, kako se družina sooča s poslavljanjem; govora je o dimenzijah bolečine in vlogi prostovoljca. Ena od tem je namenjena tudi duhovnosti, ki poveže v celoto vse prej naštete vsebine. Duhovnost se dotika vsakega dejanja v teh odnosih. Prisotna je v nešteti različicah. Vsega

tega se seveda ni mogoče naučiti, ker je vsako spremljanje posebno srečanje in novo učenje. In prav to je osnovni cilj usposabljanja. Sprejeti zavedanje te različnosti, stopiti iz lastnih izkušenj in biti opora potrebam na poti, ki se nakažejo tisti trenutek. Ne učiti, ne soditi, ampak biti enostavno prisoten. Ostati tudi ob srečanju s trpljenjem, strahom, z nemočjo. Ob vsem tem se čuti globina spremljanja, s katero smo prostovoljci obdarjeni, ko začutimo bližino ljudi, ki so nas sprejeli kot sopotnike na delu svoje življenjske poti.

Monika Müller pravi: "Pogosto se postavlja vprašanje, ali verujoči lažje umrejo kot drugi. Odgovor je ja in tudi nasprotno. Zgodi se, da ljudi ob veliki krizi ali izkušnji trpljenja vera podpira, da v njej najdejo podporo in upanje; prav tako pa se tudi zgodi, da jo prej globoko verni v takšni situaciji izgubijo, z njo ne najdejo več stika in obupajo.

Pri spremljanju umirajočih in žalujočih običajno razmišljamo o duhovnosti ob vprašanih *Od kod? Kam? Zakaj?* To so velika vprašanja za umirajočega, svojce, prijatelje in tudi za nas, spremljevalce.

Duhovnost je pogosta tema na izobraževanjih v hospicu, na supervizijah ...

Vsi se ob zaključkih poenotimo, da ima človek na koncu svoje življenjske poti pravico živeti in tematizirati svojo religijo in svetovni nazor in ne smemo biti 'misijonarji' za nekaj drugega." To je nekaj misli iz knjige Monike Müller, ki svoja razmišljanja podaja ob številnih primerih iz življenja.

Le malo kje se lahko v pisni obliki tako dobro soočamo z duhovno dimenzijo odnosov, v katere stopamo v procesih umiranja.

Ob tem, ko pišem ta sestavek, sem ravno zaključila spremljanje umirajočega. Znova se mi je potrdila resnica,

Foto: Nataša Pezdirl

da je vsako spremljanje nova izkušnja, nova lekcija na poti učenja. Ob vsem dogajanju, tudi najbolj vsakdanjem, je prisotna duhovna globina. Le začutiti jo je treba. In potem te ta usmerja v dejanjih, pomaga pri odločitvah. Ob koncu pa ostaja hvaležnost, da si smel biti prisoten ob tem zadnjem svetem trenutku.

Gospod se je poslovil tam, kjer si je želel, doma ob svojih najdražjih. Tudi ob pomoči hospica, ki je dajal družini občutek varnosti, ob nastalih spremembah pa podporo, da se je počasi izgubljal strah, kako bo ob koncu, in rastel pogum za slovo in izpuščanje. ■

Opomba

Müller, Monika (2004): *Dem Sterben Leben. Die Begleitung Sterbender und Trauernder Menschen als spiritueller Weg*. München: Random House GmbH. Povzete misli in zgodbe iz te knjige smo v Slovenskem društvu hospic izdali v priročniku *Živeti do konca, duhovna pot spremljanja umirajočih in žalujočih*.

Gozdna pedagogika

✍ Nuša Turk

Gozdna pedagogika sodi k doživljajski pedagogiki in je veda o vzgoji in izobraževanju na temo gozda, gozdarstva. Cilj gozdne pedagogike je zblížati človeka z naravo. Eno glavnih načel sodobne vede o poučevanju o gozdu je to, da moramo gozd doživeti s srcem, glavo in rokami.

Gozd moramo začutiti, ga videti, poslušati, tipati, vonjati, marsikaj v njem pa se da tudi okušati. Doživeti ga moramo z vsemi čutili. V otrocih zbudimo zanimanje za gozd tako, da ga ob igri doživijo in občutijo z vsemi čutili. Prav tako se preko igre in drugih izkušenj o gozdu tudi marsikaj naučijo.

Temelj: izkustvo

Gozdna pedagogika sodi k doživljajski pedagogiki in temelji na izkustvu: doživeti gozd in naravo s čuti in čustvi, izkušnjsko. Naravoslovec Joseph Cornell iz Kalifornije je svoje navdušenje nad naravo želel prenesti na otroke in druge zainteresirane, ki so se začeli udeleževati njegovih delavnic. Te delavnice in ideje, kako otrokom približati naravo, so se začele širiti tudi v Evropo. Ideja o gozdni pedagogiki se je v Evropi najprej porodila v skandinavskih deželah in se nato naglo širila v nemško govoreče dežele, kjer so začeli ustanavljati tudi gozdne vrtce. Zaradi hitrega tempa sodobnega načina življenja, stresa in vedno večje odtujenosti od narave se je v mnogih porodila želja: iti nazaj k naravi. To je človekova zdraviteljica, učiteljica, vo-

dnica; gozd je naravna učilnica, ki nam ponuja neposredno izkušnjo doživetja narave in pristnega stika z njo. To pa ima številne pozitivne učinke.

Naravna učiteljica

Gozdna pedagogika nam lahko služi tudi kot preventivni vzgojni sistem pred različnimi oblikami novodobnih zasvojenosti, kot so računalnik, svetovni splet ... Današnji otroci in mladostniki so predvsem v mestih izgubili stik z naravo in pogosto ni-

Foto: arhiv Nuša Turk

majo izkušnje neposrednega druženja z vrstniki v naravnem okolju. Pritiski iz okolice, preobremenjenost, stres, vplivi medijev in hiter tempo sodobne potrošniške družbe jim pogostokrat povzročajo tesnobo, notranje stiske in konflikte, čustveno napetost, strahove ... Vse to pa lahko, še zlasti pri mladostnikih, vodi v agresivnost ali depresivnost in v različne oblike zasvojenosti. Gozdna pedagogika deluje terapevtsko prav na te tako značilne oblike težav sodobnega sveta in vodi k zdravemu načinu preživljanja prostega časa. Krepi posameznikovo osebnost in samozavest, izboljšuje njegove

socialne veščine, miselne in gibalne sposobnosti ter spretnosti. Krepijo se tudi vrline, kot so vztrajnost, potrpežljivost, koncentracija, sodelovanje in ustvarjanje prijateljskih vezi med udeleženci. Spodbuja posameznikovo ustvarjalnost in domišljijo. Gozdna pedagogika še posebej dobro vpliva na hiperaktivne otroke ter na otroke z različnimi čustvenimi in vedenjskimi težavami. Gozd kot naravno okolje deluje na otroke s tovrstnimi težavami terapevtsko in otrok lahko s pomočjo svoje domišljije in ustvarjalnosti izrazi

svoj notranji svet ter si v gozdu poišče naravne materiale za igro in ustvarjanje.

Delavnice

V juliju in avgustu sem izvajala delavnice gozdne pedagogike v Mladinskem zdravilišču in letovišču Debeli Rtič. V tem času sem se srečala

s skupinami otrok in mladostnikov različnih starostnih obdobj, od treh do sedemnajst let. Z mlajšimi otroki smo gradili hišice za palčke, ki so nato postale prave kmetije. Z otroki smo iz naravnih materialov, kot so lubje, veje, storži, pričeli graditi hišice, ki smo jim dodali ograjo, stezo, vrt, iz storžev smo ustvarili gozd in iz posutih iglic travnik. Spomnim se deklice, ki se je v gradnjo hišice tako živela, da je resnično verjela, da bodo zvečer v hišico prišli palčki, ki bodo v njej zakurili ogenj. Tako sva ji dodali še ognjišče za ogenj in posteljice, kamor bodo palčki odšli spat. Deklica je imela zelo bujno

domišljijo. Po gozdu je iskala ptice šoje, ker je verjela, da na šojah jezdijo palčki.

Ker smo imeli na razpolago lesene figurice domačih in gozdnih živali, smo pričeli graditi kmetije in ustvarjati zgodbe. Vsaka skupinica otrok je na koncu delavnice predstavila svojo kmetijo ostalim. Na leseno tablico je napisala tudi ime svoje kmetije. Tako so nastajale zanimive zgodbe z zanimivimi imeni kmetij, npr. *Pri roza pujsku*.

Ugotovila sem, da mlajše otroke ustvarjanje hišic in kmetij iz naravnih materialov umiri, poveča se jim koncentracija, saj se kar zatopijo v delo, ob tem pa lahko uporabijo vso svojo domišljijo in ustvarjalnost. Krepijo se

tudi prijateljske vezi med otroki, saj je ob gradnji hišic potrebno sodelovanje.

Pri starejših otrocih in mladostnikih sem morala uporabiti drugačne metode in dejavnosti. Nek desetletni deček je zelo veliko vedel o gozdu. Pripravil nam je svoje mini predavanje. Nato smo se naučili še več o drevesih in gozdnih živalih. Otroci so iz gozda prinesli predmete, iz katerih so ustvarjali hiše, zanimive strukture in obraze.

“*Kajti vse v naravi je med seboj povezano in vsako še tako majhno bitje ima svoj prostor pod soncem. Vsako življenje je dragoceno.*”

Na delavnico je prišla tudi skupina deklic, starih od sedem do devet let, ki jih je narava zelo zanimala. Skoraj vse deklice so prihajale s podeželja in gozd jim je bil domač. Ustvarjale so zelo zanimive predmete iz naravnih materialov. Ko smo ugibali živali, je na koncu še vsaka deklica povedala vse, kar je vedela o tej živali. Vse so bile

zelo motivirane. Veliko novega so se naučile, poleg tega pa so se razvedrile, pustile domišljiji krila in na koncu navdušene zapustile delavnico.

Za starejše otroke in mladostnike sem izvedla tudi dejavnost *slepa steza z vrvo*. Pri tej dejavnosti udeleženci z zavezanimi očmi hodijo ob vrvi, pri tem pa so pozorni na ostala čutila,

pasti za živali, saj so kar tekmovali med seboj, katera skupina bo izdelala boljšo past.

Za dekleta iz starejših starostnih skupin sem pripravila bolj umirjene dejavnosti, pri katerih so lahko med ustvarjanjem izrazila sebe. Pomagala sem si z geštalpedagogiko.

Gozd kot zdravilo

Gozdna pedagogika ima na otroke in mladostnike veliko pozitivnih učinkov, kot so poleg naštetih tudi gibanje na prostem in na svežem zraku. Pri dejavnostih gozdne pedagogike se otrokom in mladostnikom poveča tudi zaupanje vase in v lastne sposobnosti. Skupina se med

kot so tip, sluh in vonj. Tako zaznavajo in doživljajo naravo z drugimi čutili ter jo začutijo. Pri dejavnosti *srečanje z drevesom* pa je pomembno zaupanje. Udeleženec, ki ima zavezane oči, mora zaupati svojemu partnerju, ki ga vodi skozi gozd. Ob tem se krepí tudi občutek za orientacijo, saj mora udeleženec, ki je imel zavezane oči, na koncu najti svoje drevo. Ugotovila sem, da tudi ti dve dejavnosti otroke in mladostnike umirita in jim izostrita tip, sluh in vonj ter občutek za orientacijo. Poveča se jim tudi koncentracija; otroci ter mladostniki poleg tega, da začutijo naravo nekoliko drugače, pridejo v stik tudi s svojim notranjim svetom in s samim seboj.

Ugotovila sem, da fantje starejših starostnih skupin potrebujejo veliko akcije, gibanja in izzivov. Zanje sem pripravila bolj živahne igre in dejavnosti. Zelo všeč so jim bile igre vlog, ko so si med seboj porazdelili posamezne vloge, še posebej če je bilo vključene veliko akcije in gibanja. V izziv jim je bilo tudi izdelovanje

seboj ob različnih dejavnostih bolje spozna in poveže, kar vpliva na vzdušje v njej. Otroci in mladostniki zapustijo delavnice zadovoljni, sproščeni in z okrepljenimi prijateljskimi vezmi. Naravo začnejo gledati z drugačnimi očmi. Mestnim otrokom se zdi nekoliko bližja, podeželski otroci pa jo začnejo odkrivati s še večjim navdušenjem.

Ne smemo pa pozabiti tudi na okoljsko vzgojo, ki temelji na spoštovanju in varovanju okolja, in sicer v poglobljenem odnosu do gozda in narave, v spoštovanju vsakega bitja in posameznika, ki je dragocen, enkrat in neponovljiv. Kajti vse v naravi je med seboj povezano in vsako še tako majhno bitje ima svoj prostor pod soncem. Vsako življenje je dragoceno. ■

Literatura

Cornell, Joseph (1994): *Približajmo naravo otrokom. Vodič k naravi za starše in vzgojitelje*. Celje: Mohorjeva družba.

Žorž, Bogdan (2001): *Biti z naravo. Z naravo do telesnega in duševnega zdravja*. Celje: Mohorjeva družba.

Elisabeth Lukas

Priveži svoj voz na kakšno zvezdo*Kaj nam v življenju daje moč*

Ljubljana: Novi svet, 2013

160 strani, cena: 14,90 EUR

Avtorica je učenka prof. Viktorja E. Frankla. Kot klinična psihologinja in psihoterapevtka je več let vodila Južnonemški inštitut za logoterapijo v Fürstentfeldbrucku pri Münchnu. V svetu je znana po svojih predavanjih in knjigah, ki so izšle že v 17 jezikih.

V tej knjigi nam s pomočjo praktičnih primerov pokaže, kako iti naprej, ko je hudo, kako 'privezati svoj voz na kakšno zvezdo'. To pomeni, da ko nam življenje postavi na pot različne ovire, poiščemo in se oprimemo smisla in vrednot, h katerim stremimo, in se tja trudimo priti. V posameznih poglavjih se dotika vsebin, kot so: usoda, sprejemanje izzivov, pridobivanje zaupanja, telo, duša in duh ter 'dobrih prijateljev duše'.

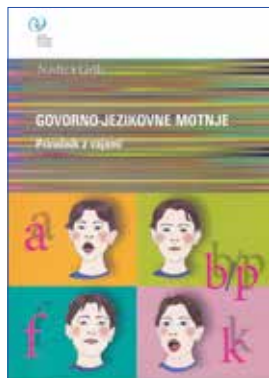
Nadica Grilc

Govorno-jezikovne motnje*Priročnik z vajami*

Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2013

132 strani, cena: 18,90 EUR

Knjiga je nastajala več let, ob delu z otroki z govorno-jezikovnimi motnjami. Zanimiva je za vse, ki bi želeli podrobneje spoznati nerazvita govor in jezik, govorno-jezikovne motnje ter vaje, s katerimi lahko odpravljamo posamezne tovrstne motnje (motnje izgovorjave, jezikovne težave, motnje ritma in tempa govora, motnje glasu, lastnosti jezika in govora otroka s težavami v razvoju). V drugem delu knjige so objavljene vaje za otroke, ki ne govorijo, vaje za otroke z nerazvitim govorom ter vaje za otroke s kombiniranimi govornimi motnjami. Knjigo dopolnjujejo ilustrativne priloge za izgovorjavo glasov, fonomimična metoda in enoročna abeceda za gluhe.

Robin Skynner, John Cleese

Življenje in kako ga preživeti

Ljubljana: Tangram, 2013

472 strani, cena: 24,90 EUR

Avtorja se posvečata vprašanju, kaj pomeni zdravo vedenje na številnih življenjskih področjih. V začetku predstavitava

najnovejša dognanja o značilnostih izjemno zdravih družin in posameznikov v primerjavi z običajnimi in manj urejenimi družinami; nato nam prikažeta organizacije zunaj družinskega okolja (podjetja, šole, bolnišnice ipd.), zatem pa družbe in kulture ter vrednostne sisteme in religije. Raziskujeta tudi naravo človekove tekmovalnosti in njegovega športnega duha, osvetlita povezavo med humorjem in zdravjem. Ponujata nam nov razgled na naši poti iskanja bolj zdravega in izpopolnjujočega življenja. Živahen slog in praktična usmerjenost knjige bralcem ponudi 'zemljevid', ki jim pomaga ohraniti individualnost pri sodelovanju v skupnih prizadevanjih ali pri razumevanju in upravljanju organizacij.

Prejeli smo

Anamarija Volk Zlobec

O polžku Izidorju in druge živalske zgodbe

Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2013

73 strani, cena: 16,00 EUR

Mirjam Simčič (ured.)

Domače slaščice*131 receptov najbolj priljubljenih primorskih in drugih sladici*

Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2013

186 strani, cena: 16,00 EUR

Zora Rutar Ilc, Blanka Tacer, Brigita Žarkovič Adlešič

Kolegialni coaching*Priročnik za strokovni in osebnostni razvoj*

Ljubljana: Zavod RS za šolstvo, 2014

216 strani, cena: 27,70 EUR

Prostovoljci, vabljeni!

Te zanima prostovoljno delo z ljudmi, ki so prišli v Slovenijo iskat boljše življenje in so tukaj doživeli še hujšo stisko? Znaš kateri koli tuj jezik? Si odprt/a za drugačnost in si želiš novih izkušenj?

Slovenska karitas vabi k sodelovanju nove prostovoljce in prostovoljke, starejše od 20 let, ki bi tedensko namenili nekaj ur za prostovoljno delo v programu *Pomoč žrtvam trgovine z ljudmi in migrantom*. Prostovoljci so deležni izobraževanja in spremljanja.

Prijave do 31. 3. 2014 na: projekti@karitas.si, 01 300 59 62 ali 031 470 151.

Skupaj smo razmišljali o mejah

V okviru programa prostovoljnega dela *Človek za druge* vsako leto pripravimo skupno supervizijo za vse prostovoljce. Letos smo jo izvedli 14.

1. 2014, ko smo z gostjo dr. Andrejo Poljanec razmišljali o mejah v odnosu med prostovoljcem in uporabnikom. Tema se nas je dotaknila, saj se s postavljanjem meja sooča vsak prostovoljec. S pomočjo gostje smo razmišljali o razmejitvah v tem intenzivnem odnosu. Meje kot prostovoljci postavimo na začetku odnosa, odgovornost zanje je vedno na naši strani. Z mejami ustvarjamo zaupnost in varnost v odnosu. Pri tem moramo biti v stiku s sabo, se zavedati sebe v odnosu in biti čim bolj iskreni do sebe. In delajmo z veseljem in predanostjo. Ostane le ljubezen, ne 'matranje'. Te besede gostje so nam ostale kot popotnica za naše nadaljnje prostovoljsko delo. ■

Kristina Lepen

Mentorski dan

Tudi mentorji pri prostovoljnem delu v okviru programa *Človek za druge* imamo svoj dan. Vsako leto nekje na polovici dela oz. v januarju en dan namenimo skupnemu načrtovanju in izobraževanju. Letos smo ga izvedli v soboto, 25. januarja 2014, pri mentorici Terezi v Ljubljani. V dopoldanskem delu smo ovrednotili naše polletno delo in načrtovali dejavnosti za prihodnjo polovico. Po okusnem domačem kosilu in kratkem sprehodu pa se nam je pridružil gost Tomaž Klepec. Pomagal nam je razmišljati o naših supervizijah.

Bilo je tudi naporno, kar pomeni, da smo se učili ... Zagotovo nam bo to v pomoč pri našem nadaljnjem delu s prostovoljci. ■

Kristina Lepen

Iz OS Ljubljana

Molitve za domovino

Člani DKPS in mnogi drugi vsako prvo soboto v mesecu ob 16.00 nadaljujemo z molitvijo za domovino. Za molitev za njihovo domovino so nas zaprosili tudi ukrajinski kolegi, člani SIESC-a. Obljubili smo jim svojo solidarnost.

Obisk pri mladih pedagogih

Lepa skupinica mladih pedagogov nas je povabila v goste z zanimivo temo o pedagogiki montessori, ki ima za enega izmed ciljev vzgojo ljubeznivega značaja. Velja jih posnemati.

Pogovor o poučevanju naravoslovja

Tema januarskega Slomškovega večera je bila navduševanje mladih za lepoto stvarstva pri pouku naravoslovja. Naučiti dijake čudenja je večšina, ki premaga marsikatero suhoparno snov.

Mali maraton branja Svetega pisma

Pred nedeljo Svetega pisma smo v noči od sobote, 25. 1. 2014, od 21.00 do nedelje, 26. 1. 2014, ob 7.00 vztrajali ob branju Božje besede. Ni nam žal neprespance noči, saj smo hvaležni, da imamo knjigo vseh knjig, ki je vir modrosti za vse čase.

Svete maše v Domu starejših Poljane

Vsak prvi in tretji petek klub Doma starejših Poljane postane kapela za sveto mašo ob 16.00. Pridite še vi in s petjem, molitvijo in svojo prisotnostjo ostarelim popestrite jesen življenja. ■

Magdalena Jarc

Izpolnjeni (?) načrt v OŠ Celje

Na seji odbora OS Celje, ki je bila 11. 11. 2013, so se prisotni strinjali s predlogi: 9. 12. 2013 naj bo kratka

adventna duhovna obnova, ki jo bo vodil duhovni voditelj OS, župnik pri Sv. Duhu v Celju, mag. Srečko Hren, 21. 1. 2014 predavanje prof. Borisa Khama Vesolje – *uganka ali skrivnost?* in 18. 2. 2014 bralni in diskusijski večer o pedagogiki dr. Franca Pedička.

Zgodilo se je (skoraj) tako. **Adventni večer** dan po prazniku Brezmadežne je minil, ko nas je g. župnik mag. Srečko Hren vodil po razmišljanju o času; tistem, ki teče enakomerno, in tistem, v katerem imamo srečo in milost, da doživimo to in ono, kakor pač živimo življenje in doživljamo priložnosti, oboje enkratno in neponovljivo. V tej neponovljivosti bomo prišli do trenutka, ko 'časa ne bo več', kar je tretja, vsakdanja, skoraj slengovska raba besede *čas*. Smo v sekulariziranih časih še sprejemljivi za opomine te vrste?

Januarsko predavanje je prof. Boris Kham naslovil *Vesolje – čudež ali skrivnost*. Poslušalci, skupaj nas je bilo za šolski razred, kar je precej več kot ponavadi, so se strinjali, da je pravzaprav oboje res. Fotografije (večinoma so bile predavateljve) in razlaga, v kateri se je znani popularizator astronomije potrudil, da 'bi vsi imeli nekaj od tega'; oboje nas je prepričevalo in prepričalo, da je v redkih jasnih nočeh vredno dvigniti pogled višje od preštevilnih mestnih luči.

Za bralni in diskusijski večer o pedagogiki dr. Franca Pedička smo iz zbornika *Franca Pediček – slovenski pedagog* prepisali 10 ali 20 strani za 'instantno seznanitev' s Pedičkovim pedagogiko in jih pripeli k vabilu po e-pošti. Izkazalo se je, da vabilo k dejavni udeležbi povabljenih ne navdušuje vedno in da je tudi 5 tem preveč. Kar živahna debata se je potem razvila ob enem ali dveh odstavkih, kakšno skupno enotno mnenje ni bilo doseženo. *Ars longa, vita brevis* velja tudi za razprave o pedagogiki.

Zakaj (?) v naslovu? Na adventnem večeru nas je bilo malo več kot pol ducata, na zadnjem – diskusijskem večeru pa le polovica od tega števila. Preštevilne obveznosti članov OS, napačna izbira tem, napačen čas in dan v tednu, kdo bi vedel? ■

Stanislav Pirnat

Izlet v Podjuno

V soboto, 10. maja 2014, bomo preko Ljubelja potovali v Djekše, nato v Tinje. V domu Sodalitas bo poskrbljeno za telo in duha (bogate umetniške zbirke, kapela z mozaiki p. Marka I. Rupnika). Pot nas bo vodila mimo Klopinskega jezera v Globasnico (farna cerkev, kostnica, pokopališki svetilnik). Morda bomo obiskali tudi Podjunsko goro. Vračali se bomo preko Jezerskega. Pristrčno vabljeni! Vodnik: dr. Peter Vencelj. Cena: 40 EUR.

OS Ljubljana

Sv. maša za potrebe vzgoje je vsak tretji četrtek v mesecu ob 19.00 v Marijini kapeli DSJ na Poljanah v Ljubljani. V **četrtek, 20. marca 2014**, bo pedagog Frédéric-Raphaël Duret-Nauche po sv. maši predstavil svoje romanje po Sloveniji: *Duhovna vzgoja na poti*.

OS Mozirje

Vabimo na 5. srečanje skupine za duhovno rast, ki bo v torek, **18. marca 2014**, ob 18.30 v Slomškovi dvorani v Mozirju. Program: vstopna meditacija, osvetlitev ob svetniku, molitev.

Molitev za domovino

Vsako **prvo soboto v mesecu** je na grobu Alojzija Šuštarja v ljubljanski stolnici molitev za domovino. Začnemo s sv. mašo ob 16.00, ki jo daruje p. Silvo Šinkovec. Prihodnji datumi: **5. april, 3. maj, 7. junij, 5. julij 2014**.

Poletna delavnica za otroke o nastopanju

Na delavnici se bodo otroci (stari od 11 do 13 let) naučili premagovati tremo, sestaviti svoj govor, izražati svoja stališča, izboljšati svojo prepričljivost, pripraviti in uporabljati predstavitev. **Izvedba:** 26., 27. in 28. avgust 2014 (vsak dan med 8.30 in 15.00) **Prijave:** do 18. 8. 2014 oz. do zapolnitve mest **Vodita:** mag. Hedvika Dermol Hvala in Klemen Jevnikar

Seminarji 2013/14 za osebno in strokovno rast Ustvarjalno reševanje težav in nenasilno sporazumevanje

Predstavitev: Kako spremeniti spore in težave v ustvarjalne priložnosti za osebno rast in rast skupnosti? Seminar bo temeljil na primerih udeležencev, študijah primerov (v šoli, na delovnem

mestu, v družinah) in interaktivnem delu. **Obseg:** 16 ur, **udeleženci:** pedagoški delavci, starši idr.

Izvedba:

I. izvedba: Maribor, 21. in 22. 3. 2014
II. izvedba: Ljubljana, 11. in 12. 4. 2014, **prijave:** do 2. 4. 2014 oz. do zapolnitve mest

Vodi: Frédéric-Raphaël Duret-Nauche

Osebn dnevnik, II. del

Predstavitev: Seminar pomaga ozavestiti pretekle življenjske izkušnje in jih povezati v smiselno celoto. To deluje terapevtsko in prebuja ustvarjalnost. Udeleženci se naučijo uporabljati osebni dnevnik kot metodo osebno-stne rasti. **Obseg:** 16 ur, **udeleženci:** vsi, ki so se udeležili I. dela

Izvedba: Ljubljana, 4.-6. 4. 2014

Prijave: do 26. 3. 2014

Vodi: mag. Silvo Šinkovec s sodelavci

Retorika, moč besednega in nebesednega sporazumevanja

Predstavitev: Udeleženci usvojijo osnovna načela učinkovitega govornega nastopanja, znajo pritegniti pozornost, oblikujejo svoj stil govorjenja in se usposobijo za aktivno sporazumevanje. **Obseg:** 8 ur

Udeleženci: študenti, pedagoški delavci, starši idr. (največ 15 v skupini)

Izvedba: Ljubljana, 29. 3. 2014, prijave: do 19. 3. 2014

Vodi: mag. Hedvika Dermol Hvala

Retorika, moč argumentov (nadaljevalni seminar)

Predstavitev: Udeleženci večkrat nastopajo in brusijo govorne nastope. Vadijo jasno, natančno in jedrnato izražanje, učijo se obvladovati časovni okvir, poudarki so na razporeditvi snovi in na drugih elementih prepričljivosti. **Obseg:** 8 ur

Udeleženci: študenti, pedagoški delavci, starši idr. (največ 15 v skupini)

Izvedba: Ljubljana, 5. 4. 2014

Prijave: do 26. 3. 2014

Vodi: mag. Hedvika Dermol Hvala

Tečaji računalništva

Po učnem načrtu Syllabus 4.0, ki je osnova tečajev za pridobitev certifikata ECDL. **Vsebina:** delo z računalnikom, delo v programu Microsoft Word, uporaba spleta in zaščita, uporaba elektronske pošte. Vse izvedbe so po dogovoru.

1. Začetni tečaj

2. Nadaljevalni tečaj

3. Posamezne delavnice:

Delo v programu Microsoft Excel

Izdelava in oblikovanje preglednice, vnos in urejanje podatkov, uporaba formul pri računanju, risanje in uporaba grafov, priprava za tiskanje.

Delo s fotografijami

Od fotoaparata do digitalne fotografije, uporaba slik in fotografij v programih, osnovna obdelava fotografij, pošiljanje po elektronski pošti.

Delo v programu Microsoft PowerPoint

Pregled programa za izdelavo predstavitev, izdelava in urejanje predstavitev, napotki za predstavljanje.

Vodi: Klemen Jevnikar

Nastop izven razreda – nič lažjega

Predstavitev: Udeleženci ozavestijo razliko med nastopi v razredu in drugod ter nadgradijo že usvojene elemente govorne prepričljivosti v različnih govornih položajih. Oblikujejo svoj stil govorjenja. Okrepijo načela zanesljivega in samozavestnega nastopanja. **Obseg:** 8 ur

Izvedba: organizirano za učiteljske zbornice (po dogovoru)

Vodi: mag. Hedvika Dermol Hvala

Inteligentna čustva

Predstavitev: Čustva, njihov pomen in težave, ki jih imamo s čustvi.

Obseg: vikend izvedba, 16 ur

Udeleženci: pedagoški delavci, starši in drugi

Izvedba: Ljubljana, 25.-27. 4. 2014

Prijave: do 16. 4. 2014

Vodi: mag. Silvo Šinkovec

Informacije in prijave:

DKPS, Ulica Janeza Pavla II. 13
1000 Ljubljana

01/43 83 987, <http://www.dkps.si>

dkps.seminarji@gmail.com

Pedagoški delavci lahko udeležbo na seminarjih uveljavljajo pri predlogu za napredovanje zaposlenih v vzgoji in izobraževanju.

Seminarje po dogovoru izvajamo tudi za učiteljske zbornice in zaključene skupine.

Ustvarjalno reševanje težav

Nudimo strokovno pomoč pri težavah v odnosih (v šoli, v družini, v službi ipd.). Vsebina pogovora je zaupna. Osebno podporo ali profesionalno mediacijo nudi Frédéric-Raphaël Duret-Nauche (več o njem: <http://www.dkps.si/seminarji/izvajalci>).

Prijave: 01/43 83 987, dkps.seminarji@gmail.com. Kraj in čas pogovora določimo skupaj.

In the 61th issue of the *Vzgoja* magazine we write about a modern form of slavery, human trafficking. Roman Globokar writes about the ethical aspect of human trafficking and points out that human life shall in no case be turned into an object. In his first article Sandi Čurin defines human trafficking and describes its forms; in the second article, however, he devotes his attention to the extension of this problem, which has increased and become easier to implement with globalization, and reaches very different areas of people's lives and different populations – in terms of sex, age, ethnicity and socio-economic status. Bojan Dobovšek and Damijan Roškarič deal with the problem of investigation of trafficking in Slovenia; they emphasize that notifications are rare and prevention is of crucial importance. Based on her own experience of helping women who are victims of human trafficking, Silke-Andrea Mallmann writes about the psychological aspects of sexual exploitation of women and the manners of assistance in the counselling centre. Ivana Kozina writes about different forms of trafficking in children and about the project, whose aim is to draw attention to child trafficking and thus prevent it. Janez Mekinc and Katarina Mušič take a closer look at the profile of perpetrators and victims of sexual exploitation of children in tourism and the means and importance of its prevention. Finally, Nina Stenko Primožič presents the project *Be watchful. Be careful*, which aims at awareness and prevention and is carried out in Slovenian schools by Slovenian Caritas.

In *Our Interview* Silvo Šinkovec has talked to Dr. Janez Potočnik, European Commissioner for Environment (since February 2010).

In the *World Ethos at School* section the authors Špela Čekada Zorn and Andreja Dobnikar present two workshops about justice. Teachers, educators, youth leaders and others can carry out the workshops in their environment and thus help spread the ethical principle of justice.

In the *Teachers* rubrics Lidija Golc has prepared some materials for classroom work, so that pupils can get to know the life and work of teacher, writer and translator Andrej Capuder.

In *Spiritual Experience* we are publishing a few thoughts from a speech by Pope Francis; this time they are devoted to all children whose parents live and work dishonestly. There is also a poem by Vladimir Kos, Slovenian poet and Jesuit, this year's winner of the Prešeren Prize, in which he recalls his mother's parting.

In the section *Class Teachers and the Educational Plan* Bogomir Novak writes about education in public primary school. He focuses on the decision from 2013, when the Ministry of Education removed the word 'education' from the names of school subjects. He asks himself what it is intended for and stresses the lack of spiritual components in Slovenian schools. In the section *From School Life* we deal with a problem of self-esteem in classroom.

Under the heading *Parents* we are publishing a chapter from the book by Jason Everett, *Theology of the Body*. We have opted for the chapter on truth and freedom. Besides the text itself, there are questions for discussion between parents and adolescents and some guidelines on how to put the conclusions into practice in family life. In the continuation, there are the text and a few illustrations from the booklet *Mihaela*, which was put together by third-graders at an elementary school in Slovenia.

In *Fields of Education* Miček Komelj presents the life and work of Marlenka Stupica, whose work is selected for the cover of the current issue. Besides this we are publishing the keynote speech by Dr. Jože Trontelj that he had at the opening of an exhibition of Stupica's illustrations – just before his death. Irena Valdes has written the third contribution on artistic development in a row, this time dedicated to the artistic development of a school child. The description is enriched through drawings by schoolchildren. Further on, Vanja Kiswarday starts a new cycle of articles on the topic of inclusion. In the current article she defines inclusion and presents it as an opportunity for all parties involved.

In section *Voluntary Work* Marija Cehner writes about the spiritual dimension of relationships in the process of dying. The author is responsible for the training of volunteers in Hospic.

In the *Experience* rubric Nuša Turk defines forest pedagogy and presents her experience of pedagogical work with children, when they went into the woods and used materials from the forest in creative work.

Prepared by: Erika Ašič
Translated by: Tanja Volk

Marija Cehner je upokojena višja medicinska sestra, 30 let je delala na srednji zdravstveni šoli v Mariboru, zdaj pa je strokovna sodelavka pri *Slovenskem društvu hospic*.

Špela Čekada Zorn je prof. slov. jezika in zgodovine na OŠ *Brezovica* pri Ljubljani. Poučuje tudi domovinsko vzgojo ter etiko. Sodeluje v različnih projektih, ki spodbujajo medkulturni dialog.

Sandi Čurin, mag. znanosti, je nacionalni koordinator za boj proti trgovini z ljudmi, zaposlen na *Ministrstvu za notranje zadeve*. Občasno predava na različnih fakultetah.

Andreja Dobnikar, mag. migracij in medkulturnih odnosov, prof. slov. jezika in zgod., na OŠ *Brezovica* pri Ljubljani poučuje slovenščino, zgodovino, državljansko in domovinsko vzgojo ter etiko. Sodeluje v različnih projektih, ki spodbujajo medkulturni dialog.

Bojan Dobovšek, dr., izr. prof. za kriminalistiko, je prodekan za raziskovalno dejavnost *Fakultete za varnostne vede* in sodelavec *Univerze v Würzburgu, Inštituta za politične vede*. Predava na *Pravni fakulteti Univerze v Gentu* (Belgija) ter na drugih fakultetah v EU in na področju Balkana. Je avtor številnih knjig in organizator mednarodnih konferenc o organizirani kriminaliteti in korupciji. Sodeluje v mednarodnih raziskavah.

Roman Globokar, dr. teologije, je docent na *Katedri za moralno teologijo na Teološki fakulteti* v Ljubljani ter direktor *Zavoda sv. Stanislava*. Napisal je vrsto člankov s področja moralne teologije in religijske pedagogike. Od leta 2003 je član *Komisije RS za medicinsko etiko*.

Lidija Golc, mag., prof. slov. in ruščine, poučuje slovenščino na *Srednji šoli za farmacijo, kozmetiko in zdravstvo*, in sicer tudi odrasle. Je soavtorica učbenikov za osnovno in srednjo šolo ter avtorica dveh pesniških zbirk.

Vanja Kiswarday je dr. defektologije. Na *Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem* poučuje bodoče vzgojitelje, razredne učitelje in inkluzivne pedagoge. Je tutorica za študente s posebnimi potrebami.

Milček Komelj, dr. znanosti in pesnik, je do upokojitve leta 2011 predaval na *Oddelku za umetnostno zgodovino Filozofske fakultete* v Ljubljani. Njegova bibliografija obsega nad 1500 objav, od tega več kot 30 knjig in vrsto katalogov. Je izredni član *Slovenske akademije znanosti in umetnosti*, redni član *Evropske akademije znanosti in umetnosti* v Salzburgu, predsednik *Slovenske matice* in častni občan Novega mesta.

Ivana Kozina, mag. psih., je vodja projekta za krepitev lokalnih virov pri preprečevanju trgovine z ljudmi v Sarajevu.

Silke-Andrea Mallmann, mag. izobraževalnih znan. in mag. psih., sodeluje v projektu *Talitha*, ki je svetovalni in podporni center za žrtve trgovine z ljudmi na avstrijskem Koroškem. Je članica avstrijske komisije za človekove pravice.

Janez Mekinc, dr. znanosti, je izr. prof. in predstojnik *Katedre za management in podjetništvo v turizmu* na *Fakulteti za turistične študije Turistica Univerze na Primorskem*. Je strokovnjak *Sveta Evrope* za področje človekovih pravic in svoboščin. Raziskuje tudi na področju varnosti v turizmu, poklicne etike in integritete ter menedžmenta v turizmu.

Katarina Mušič, univ. dipl. org., je asistentka na *Fakulteti za turistične študije Turistica Univerze na Primorskem*.

Bogomir Novak, dr. znanosti, je upokojeni raziskovalec s področja antropologije vzgoje in izobraževanja, ki sodeluje s *Pedagoškim inštitutom*. Ima 660 bibliografskih enot. Sodeloval je na številnih mednarodnih kongresih ter v raziskovalnih projektih in evalvacijskih študijah.

Marta Premrl je učiteljica razrednega pouka na OŠ *Renče*; z možem že več let vodita šolo za zakon v Šempetru pri Gorici.

Damijan Roškarič je višji kriminalistični inšpektor v *Oddelku za kriminalistične združbe pri Generalni policijski upravi*.

Nina Stenko Primožič, univ. dipl. soc. pedagoginja, strokovna delavka *Slovenske karitas* za področje trgovine z ljudmi. Ima izkušnje z izvajanjem preventivnih delavnic za otroke in mlade.

Silvo Šinkovec, DJ, mag. psih., defektolog in teolog, ima izkušnje s svetovalnim delom, vodi duhovne vaje, različne seminarje ter več šol za starše. Je supervizor, predavatelj različnim skupinam ter avtor številnih strokovnih člankov, urednik revije *Vzgoja* in duhovni asistent *DKPS*.

Jože Trontelj (1939–2013), dr. med., dr. znan., je bil predsednik *SAZU* ter član več uglednih mednarodnih znanstvenih in strokovnih združenj. Za njim je vrsta pomembnih raziskovalnih dosežkov, dejaven je bil na področju biomedicinske etike.

Nuša Turk, univ. dipl. inž. gozdarstva, gozdni pedagog, ima izkušnje z delom z otroki in mladimi.

Irena Valdes, likovna terapevtka, MA, ima bogate izkušnje z likovno terapijo otrok in mladostnikov, o tej temi tudi veliko predava.

Marlenka Stupica: ilustracija Andersenove pravljice Palčica
risba in gvaš, 1976